



เครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง

โดย

นางสาวนฤมล กางเกตุ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์
ภาควิชาโบราณคดี
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

เครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง

โดย

นางสาวนฤมล กางเกตุ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

ภาควิชาโบราณคดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE ORNAMENTS DISCOVERED AT PHU KHAO THONG ARCHAEOLOGICAL SITES
AND VICINITIES IN, RANONG PROVINCE

By
Narumol Kangked

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Department of Archaeology

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ เครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง ” เสนอโดย นางสาวนฤมล กางเกตุ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์มยุรี วีระประเสริฐ
2. อาจารย์ร้อยเอกบุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.ผาสุข อินทราวุธ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ธราพงศ์ ศรีสุชาติ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์มยุรี วีระประเสริฐ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ร้อยเอก บุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ)

...../...../.....

48101203 : สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

คำสำคัญ : เครื่องประดับ/ระนอง/แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

นฤมล กางเกตุ : เครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียง
ในจังหวัดระนอง. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.มยุรี วีระประเสริฐ และ อ. ร.อ. บุญยฤทธิ์
นายสุวรรณ. 140 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษารูปแบบ ที่มา แหล่งผลิตเครื่องประดับ
โบราณและบทบาทความสำคัญแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีในบริเวณใกล้เคียง
รวมทั้งการศึกษาการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง กับแหล่งโบราณคดี
ใกล้เคียงและแหล่งโบราณคดีต่างถิ่นโพ้นทะเล ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้มาจากหลักฐานโบราณคดี
ประเภทเครื่องประดับต่างๆ ที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นแหล่งโบราณคดีในจังหวัดระนอง

ผลการศึกษาพบหลักฐานเครื่องประดับโบราณที่มีหลากหลายชนิด สามารถแบ่ง
ประเภทของเครื่องประดับออกได้เป็น 5 ประเภท คือ กำไล ตุ้มหู หัวแหวน จี้หย้อย และลูกปัด ที่ทำ
จากวัสดุต่างชนิดกัน เช่น หิน แก้ว และทองคำ เครื่องประดับที่พบส่วนมากมีที่มาจากอินเดีย
เช่น เมืองอริกเมดู ซึ่งเป็นแหล่งผลิตลูกปัดที่สำคัญในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-9 นอกจากนี้ยังมีที่มาจาก
เวียดนาม ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-11 และเปอร์เซีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 10

ส่วนการศึกษารูปแบบความสำคัญของกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง
พบว่าเป็นกลุ่มเมืองท่าการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่ง โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง
ราวพุทธศตวรรษที่ 5-9 ที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับเมืองท่าต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
อินเดีย และตะวันออกกลาง ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-14 พบว่ามีการติดต่อทางการค้ากับ
พ่อค้านักเดินทางชาวเปอร์เซียด้วย นอกจากนี้เป็นกลุ่มเมืองท่าที่สำคัญในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์
ยังพบว่าการผลิตเครื่องประดับ โดยเฉพาะการผลิตลูกปัดหินและแก้ว ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมี
อายุร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ และแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัด
ชุมพร ซึ่งเป็นเมืองท่าและแหล่งผลิตลูกปัดที่สำคัญในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ของภาคใต้ใน
ประเทศไทย

ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1. 2.

48101203 : MAJOR : HISTORICAL ARCHAEOLOGY

KEY WORD : ORNAMENT/PHO KAO THONG /RANONG

NARUMOL KANGKED : THE ORNAMENT DISCOVERED AT PHU KAO THONG
ARCHAEOLOGICAL SITES AND VICINITIES IN RANONG PROVINCE. THESIS ADVISORS :
ASST.PROF. MAYUREE VEERAPRASERT AND BOONYARIT CHAISUWAN. 140 pp.

The research studies the Ornament discovered at Phu Khao Thong Archaeological sites and vicinities in Ranong, Province. It intends to study the typology of the Ornament produced site and Phu Kao Thong's. Role as well as other site such as vicinities and neighboring countries. from archaeological evidence found in the area of Ranong Province.

Result of the research indicates that there are traces which can classify of the ornament into 5 type ; bracelets, earring, intaglios, pendant and beads. The raw material to be different such as stone glass and gold. The ornament that meet majority has the source from Arikamedu at India is the beadmaking site (1st - 3rd century A.D.) from Vietnam (2nd – 6th century A.D.) and the Persia (5th century A.D.)

Regarding the role of these ancient communities, it is likely the port which the centre of the communities at Phu Kao Thong (1st - 3rd century A.D.) The commercial relation with all port in the South-east Asia , India and Middle East. Moreover, the connection in Persia (7th - 8th century A.D.) and the significant finds the convinced archaeologists that Phu Kao Thong was the beadmaking site with seemed to Khuan Luk Pat at Khlong Thom, Krabi Province and Khao Sam Kaeo at Chum Pon, Province had taken more important role in many aspects such as port and beadmaking site in southern region of Thailand.

Department of Archaeology

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2009

Student's signature.....

Thesis Advisors' signature 1. 2.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความสำเร็จจากความเพียรพยายามและความตั้งใจของผู้วิจัย และยังได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ที่ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัย จึงขอถือโอกาสขอบพระคุณบุคคลดังต่อไปนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มยุรี วีระประเสริฐ อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้กรุณาให้คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำแนวทางสำหรับการวิจัย และร้อยเอกบุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่กรุณาตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้พร้อมทั้งให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลืออนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งคุณเรไร นัยวัฒน์ นักโบราณคดี ที่คอยให้นำแนะนำและช่วยเหลือดูแลในช่วงการเก็บข้อมูลที่จังหวัดภูเก็ต

ศาสตราจารย์ ดร.ผาสุข อินทรารุช อาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ให้แก่ผู้วิจัยและกรุณาให้คำแนะนำอันมีค่าในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ อีกทั้งคุณอาจารย์ในภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่าน กรุณาถ่ายทอดความรู้ด้านโบราณคดีแขนงต่างๆ อันเป็นเครื่องมือให้แก่ผู้วิจัยสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

พี่ดา พี่สาวที่น่ารักให้ความช่วยเหลือในเรื่องที่พักอาศัย และคอยช่วยเหลือดูแลตลอดระยะเวลาที่เก็บข้อมูลอยู่ที่ภูเก็ต

เพื่อนๆ พี่ๆ และน้องๆ ปริญญาโทและปริญญาเอกโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ทุกคน ที่ช่วยดูแล ให้กำลังใจและเป็นທີ່ปรึกษาในเรื่องต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นช่วงชีวิตการเป็นนักศึกษาที่แสนประทับใจ

สุดท้ายที่สำคัญที่สุด คือ บิดาและมารดาของผู้วิจัย ผู้ที่มีพระคุณอย่างหาที่สุดมิได้ เป็นผู้อยู่เบื้องหลังคอยสนับสนุนและให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ผู้วิจัย คอยให้กำลังใจและเป็นแรงผลักดัน ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนที่.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์การศึกษา.....	6
ขอบเขตของการศึกษา.....	6
ขั้นตอนของการศึกษา.....	7
วิธีการศึกษา.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2 การศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับเครื่องประดับโบราณในภาคใต้.....	9
ความหมายของเครื่องประดับ.....	9
ความเป็นมาของเครื่องประดับ.....	10
เครื่องประดับโบราณในภาคใต้.....	12
วัตถุดิบที่ใช้ทำเครื่องประดับโบราณในภาคใต้.....	17
ประเภทของเครื่องประดับโบราณ.....	21
3 เครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง. 31	
แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง.....	32
ที่ตั้ง.....	32
การศึกษาที่ผ่านมา.....	34
การดำเนินงานทางโบราณคดี.....	34
หลักฐานทางโบราณคดี.....	48

บทที่	หน้า
อายุสมัย.....	56
เครื่องประดับที่พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	57
แหล่งโบราณคดีเขากล้วย อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง.....	61
ที่ตั้ง.....	61
ลักษณะสภาพแวดล้อม.....	61
หลักฐานทางโบราณคดี.....	62
อายุสมัย.....	62
แหล่งโบราณคดีบางกล้วนนอก อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง.....	63
ที่ตั้ง.....	63
ลักษณะสภาพแวดล้อม.....	64
หลักฐานทางโบราณคดี.....	64
อายุสมัย.....	66
แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง.....	67
ที่ตั้ง.....	67
ลักษณะสภาพแวดล้อม.....	68
หลักฐานทางโบราณคดี.....	68
อายุสมัย.....	69
แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง.....	67
ที่ตั้ง.....	67
ลักษณะสภาพแวดล้อม.....	68
หลักฐานทางโบราณคดี.....	68
อายุสมัย.....	69
แหล่งโบราณคดีบ้านไร่โน 1 อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง.....	70
ที่ตั้ง.....	70
ลักษณะสภาพแวดล้อม.....	71
หลักฐานทางโบราณคดี.....	71
อายุสมัย.....	71

บทที่	หน้า
แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 2 อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง.....	72
ที่ตั้ง.....	72
ลักษณะสภาพแวดล้อม.....	72
หลักฐานทางโบราณคดี.....	73
อายุสมัย.....	73
แหล่งโบราณคดีบ้านปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง.....	74
ที่ตั้ง.....	74
ลักษณะสภาพแวดล้อม.....	75
หลักฐานทางโบราณคดี.....	75
อายุสมัย.....	76
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	78
การวิเคราะห์เครื่องประดับ.....	79
การวิเคราะห์ที่มาและแหล่งผลิตเครื่องประดับ.....	108
บทบาทและความสำคัญของแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียง ในจังหวัดระนอง.....	123
บทบาทการเป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้าชายฝั่งทะเลอันดามัน.....	123
บทบาทการเป็นแหล่งผลิตลูกปัดในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์.....	125
ความสัมพันธ์ทางการค้าของแหล่งโบราณคดีภูเขาทองกับเมืองท่าร่วมสมัย ในภาคใต้และเมืองท่าภายนอกฝั่งทะเล.....	126
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	131
บรรณานุกรม.....	132
ประวัติผู้วิจัย.....	140

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง หลุมที่ 1 (PIT 1/2005)	37
2	แสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง หลุมที่ 2 (PIT 2/2005)	40
3	แสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง หลุมที่ 1(PIT 1/2006)	43
4	แสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง หลุมที่ 2 (PIT 2/2006)	46
5	แสดงผลการหาค่าอายุด้วยวิธีเรดิโอคาร์บอน-14	56
6	กำไลที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	80
7	การเปรียบเทียบรูปแบบกำไลที่พบที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและ แหล่งโบราณคดีอื่นๆ	81
8	ตุ้มที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	83
9	การเปรียบเทียบรูปแบบตุ้มหูที่พบที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและ แหล่งโบราณคดีอื่นๆ	85
10	หัวแหวนที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	88
11	การเปรียบเทียบรูปแบบหัวแหวนที่พบที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและ แหล่งโบราณคดีอื่นๆ	89
12	จี้ห้อยที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	91
13	การเปรียบเทียบรูปแบบจี้ห้อยที่พบที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและ แหล่งโบราณคดีอื่นๆ	92
14	การจำแนกรูปทรงลูกปัดหินที่พบจากแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและ บริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง	99
15	การจำแนกรูปทรงลูกปัดแก้วที่พบจากแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและ บริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง	103
16	การเปรียบเทียบรูปแบบลูกปัดที่พบที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและ แหล่งโบราณคดีอื่นๆ	106

สารบัญแผนที่

แผนที่ที่		หน้า
1	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง.....	33
2	แสดงตำแหน่งหลุมขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง	35
3	แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเขากล้วย จังหวัดระนอง	61
4	แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก จังหวัดระนอง	63
5	แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ จังหวัดระนอง.....	67
6	แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 1 จังหวัดระนอง.....	70
7	แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 2 จังหวัดระนอง.....	72
8	แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง	74
9	แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดี บริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง	77
10	แสดงความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และแหล่งโบราณคดีอื่นๆ	128
11	เครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในภาคใต้.....	129
12	แสดงเส้นทางการค้าทางทะเล ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1	130

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง	32
2	ภาชนะดินเผาพื้นเมือง จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	48
3	ภาชนะดินเผาโรลเลตแวร์ (Rouletted Ware)	49
4	ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเปอร์เซีย	50
5	ลูกปัดที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	51
6	ภาชนะหินขัด จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	51
7	ลูกหัวแหวนสลักรูปไม้ จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	52
8	ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำ จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	52
9	เครื่องมือเหล็ก จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	52
10	ลูกปัดแก้วหลากสี จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	53
11	ก้อนแก้วหลากสี จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	53
12	กำไลแก้วสีฟ้า จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	54
13	กำไลแก้วสีเขียว จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	54
14	ชิ้นส่วนภาชนะแก้วแบบโมเสก (Mosaic)	55
15	เมล็ดข้าวสีดำ จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	55
16	ตุ่มหูทองคำ จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	57
17	จี้ทองคำ สัญลักษณ์มงคล จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	57
18	จี้หินคาร์เนเลียน สัญลักษณ์มงคล จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	58
19	จี้หินอเมทิสต์ สัญลักษณ์มงคล จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	58
20	ลูกปัดทองคำ จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	59
21	หัวแหวนสลักรูปบุคคล จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	60
22	ก้อนลูกปัดแก้วหลอมติดกัน จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง.....	60
23	สภาพพื้นที่แหล่งโบราณคดีเขากล้วย อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง	62
24	ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว จากแหล่งโบราณคดีเขากล้วย.....	62

ภาพที่		หน้า
25	สภาพพื้นที่แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง	64
26	เศษภาชนะดินเผา จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก.....	65
27	หัวแหวนสลักจากหินอาเกต จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก	65
28	ตุ่มหูทองคำ จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก.....	65
29	แม่พิมพ์ตุ่มหู จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก	66
30	จี้หินควอทซ์ รูปสิงโต จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก	66
31	สภาพพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง.....	68
32	เศษภาชนะดินเผา จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ.....	69
33	ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ	69
34	เครื่องมือเหล็ก จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ	69
35	สภาพพื้นที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 1 อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง	71
36	ลูกปัดแก้วหลากสี จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 1.....	71
37	สภาพพื้นที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 2 อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง	73
38	ลูกปัดแก้วและก้อนแก้ว จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 2	73
39	สภาพพื้นที่ตั้งแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบือ จังหวัดระนอง	75
40	ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีปากจั่น.....	75
41	การจำแนกรูปทรงลูกปัดออกเป็น 59 แบบ โดย Horace C. Beck.....	94
42	ลูกปัดแก้วแบบโมเสก (Mosaic) จากแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก	105
43	ลูกปัดทองคำ จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	105

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้ หมายถึง ประดิษฐ์กรรมที่นำมาใช้เป็นสิ่งประดับ ตกแต่งร่างกายของมนุษย์ในสมัยโบราณ ซึ่งอาจเป็นไปตามคติความนิยม ความเชื่อประหนึ่ง เครื่องรางหรือรสนิยมในด้านความงามตามที่ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยประวัติศาสตร์¹ ข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับเครื่องประดับ ที่ได้จากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดี ส่วนใหญ่เป็นเครื่องประดับกายประเภท ลูกบิด กำไล แหวน ตุ้มหู หรือจี้ห้อย ซึ่งทำจากวัสดุที่ต่างกันออกไป ได้แก่ เปลือกหอย กระดุกสัตว์ หิน แก้ว ดินเผา โลหะ นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานที่แสดงถึงการผลิตเครื่องประดับดังกล่าวในท้องถิ่นนั้นๆด้วย เช่น แม่พิมพ์ของตุ้มหู ก้อนแก้วหลอม รวมทั้งลูกบิดที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เป็นต้น

ผลการศึกษาเกี่ยวกับเครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้ ได้ข้อสรุปว่ามีการทำเครื่องประดับกายที่เก่าที่สุด เมื่อราว 6,500-5,500 ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณถ้ำหรือเพิงผา และใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ รวมทั้งการทำเครื่องประดับด้วย เช่น ลูกบิดที่ทำจากเปลือกหอย กระดุกสัตว์ และหิน ที่พบในแหล่งโบราณคดีถ้ำปากอม อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีถ้ำเป็องแบบ อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี² แหล่งโบราณคดีถ้ำเขาหินตก อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จนถึงราว 2,500 – 1,500 ปีมาแล้ว มีการใช้ลูกบิดที่ทำจากหินกึ่งรัตนชาติที่มีสีสันทวยงามกันอย่างแพร่

¹ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, “เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 2 (2542): 552.

²นงคราญ สุขสม, ประวัติศาสตร์และโบราณคดีสุราษฎร์ธานี (กรุงเทพฯ : บริษัท อาทิตย์คอมมูนิเคชั่น จำกัด, 2545), 18-20.

หลาย เช่น คาร์เนเลียน อาเกต และลูกบิดที่ทำจากแก้ว เช่น ลูกบิดที่พบในแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีวัดอัมพาวาส อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี³ แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา⁴ นอกจากนี้แหล่งโบราณคดีบางแห่ง ยังได้พบหลักฐานที่แสดงว่ามีการผลิตลูกบิดขึ้นในแหล่งโบราณคดีนั้น ๆ ได้แก่ ก้อนแก้วหลากสี และก้อนแก้วหลอมที่ใช้ในการผลิตลูกบิดแก้ว และลูกบิดที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เช่นที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว อำเภอเมืองจังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีควนลูกบิด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่⁵ การศึกษาล่าสุดในปี 2549 ที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พบหลักฐานเครื่องประดับเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะ ลูกบิดหินและลูกบิดแก้ว รวมทั้งวัตถุดิบ เช่น ก้อนแก้วหลากสี โกลนลูกบิดหิน และก้อนลูกบิดหลอมติดกัน ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าน่าจะมีการผลิตเครื่องประดับที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ด้วย

หลังจากนั้นมาได้มีการค้นพบเครื่องประดับหลากประเภทมากขึ้น ในบริเวณแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงอีกหลายแห่งซึ่งเรียกรวมว่ากลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ซึ่งประกอบไปด้วย แหล่งโบราณคดีบ้านบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีเขากกล้วย และแหล่งโบราณคดีไร่โน แหล่งคดีทั้งหมดนี้ตั้งอยู่ติดชายฝั่งทะเลอันดามัน ในเขตอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองดังกล่าวตั้งอยู่ในเขต ตำบลกำพวน กิ่งอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ถ้าพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์แวดล้อมจะเห็นได้ว่า แหล่งโบราณคดีเหล่านี้เหมาะสมสำหรับใช้เป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลในสมัยโบราณได้เป็นอย่างดี เนื่องจากแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งตั้งอยู่บนภูเขาลูกเล็ก ๆ มีคลองน้ำธรรมชาติไหลผ่านไปออกชายฝั่งทะเลอัน

³ เรื่องเดียวกัน, 85 -100.

⁴ บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมพันธ์ , 2550), 111-119.

⁵ มยุรี วีระประเสริฐ. “คลองท่อม แหล่งอุตสาหกรรมทำลูกบิดและเมืองท่าขนส่งถ้ำยสินค้าสมัยโบราณ” ในปัจจุบันโบราณคดีไทย (กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548. พิมพ์ขึ้นในโอกาสครบรอบ 30 ปี การก่อตั้งคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร),40-49.

ดามัน ดังนั้นนอกจากจะใช้คลองธรรมชาติที่ไหลผ่านเป็นเส้นทางคมนาคมในการติดต่อกับแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงแล้ว ยังสามารถใช้เป็นเส้นทางต่อเชื่อมไปออกชายฝั่งทะเลอันดามันได้อีกด้วย นอกจากนี้พื้นที่ตั้งของกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ประกอบด้วยพื้นที่ลาดไหล่เขาและที่ราบเชิงเขา ซึ่งสามารถใช้ภูเขาเป็นทั้งที่กำบังลม และจุดสังเกตจากทะเลในการเดินเรือขึ้นสู่ฝั่งจากทะเลจะมีส่วนที่เป็นอ่าวเล็ก ๆ คั่นด้วยชายหาดที่มีลำน้ำเล็ก ๆ เชื่อมต่อทะเล และมีป่าโกงกางเป็นที่กำบังลมอีกชั้นหนึ่ง⁶ ปัจจุบันพื้นที่บริเวณกลุ่มโบราณคดีภูเขาทองเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านในจังหวัดระนอง เช่น ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และทำปอเลี้ยวกุ้ง เป็นต้น

หลักฐานโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องประดับที่พบในกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง จากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีที่ผ่านมาพบหลักฐานที่เครื่องประดับ เช่น ทองคำที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง หัวแหวนหินคาร์เนเลียนสลักรูปบุคคลโรมัน หัวแหวนหินอาเกตสลักรูปคนขี่ม้า จี้สิ่งโตทำจาก Rock Crystal⁷ พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ลูกปัดหินและลูกปัดแก้วพบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง, แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก, แหล่งโบราณคดีเขากกล้วย, แหล่งโบราณคดีไร่ใน แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง และมีบางส่วนที่อาจจะมีการผลิตขึ้นเอง เนื่องจากพบหลักฐานที่เป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตลูกปัด คือ ก้อนแก้วและหินวัตถุดิบ ลูกปัดทำไม่เสร็จสมบูรณ์ รวมถึงลูกปัดแก้วที่หลอมรวมติดกันเป็นก้อน เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักฐานโบราณวัตถุที่พบทั่วไปในกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง

นอกจากนี้ยังพบเครื่องประดับที่เป็นสัญลักษณ์มงคลในกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เช่น สัญลักษณ์ไตรรัตน์ เช่นที่ แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ซึ่งพบรูปแบบของการสร้างสัญลักษณ์ไตรรัตน์ในประเทศอินเดีย ก่อนที่จะมีการสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้า ที่ปรากฏสัญลักษณ์ไตรรัตน์เป็นเครื่องรางห้อยคอ

⁶ อมรา ศรีสุชาติ, “ภาคใต้ เมืองท่ากับการค้าโพ้นทะเลสมัยโบราณ” ใน ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2543), 232.

⁷ บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2550), 129.

ในรูปสลักหินสมัยอินเดียโบราณ รวมทั้งพบหลักฐานลายสัญลักษณ์ใช้ในการตกแต่งลวดลายบน ภาชนะดินเผาพบที่ Arikamedu ซึ่งพบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัด ระนอง จี้สิ่งโตครึ่งตัวอยู่ในท่าหมอบ พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัด ระนอง โดยมีลักษณะคล้ายกับจี้สิ่งโตที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี และที่แหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และมีหลักฐานการพบเป็นจำนวนมากที่เมือง ตักสิลา ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าและเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของ อินเดีย และในเมืองโบราณสมัยราชวงศ์สัตตวาหนะ เช่น เมืองสัมภร (Sambhar) มีอายุในช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 5 และที่เมืองนาสิก เมืองเตอร์ ประเทศอินเดีย ส่วนในประเทศพม่าพบที่เมืองฮาลิน และพินนะกะ⁸

ผลจากการขุดค้นทางโบราณคดี ของสำนักโบราณคดีที่ 15 ภูเก็ต กรมศิลปากร ที่แหล่ง โบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง ในปี พ.ศ. 2548-2549 โดยทำการขุดค้นในแหล่งโบราณคดี ภูเขาทองจำนวน 4 หลุม พบหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นเศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะ ดินเผานำเข้าแบบรูเลตแวร์ (Roulette ware) ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำ ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว ภาชนะดินเผาที่มีจารึก (inscribed shreds) ทั้งภาษา Tamil-Brahmi มีอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 7 และอักษรพราหมี มีช่วงอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 9⁹ และยังพบหลักฐานก้อนแก้วและหิน ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว รวมทั้งลูกปัดที่ผลิตไม่สมบูรณ์ ซึ่งจากการขุด ค้นทางโบราณคดีครั้งนี้ พบลูกปัดแก้วและลูกปัดหิน จำนวน 5,137 เม็ด นอกจากนี้ยังพบ โบราณวัตถุอีกหลายอย่างที่แสดงถึงการติดต่อกับอินเดียอย่างใกล้ชิดที่สำคัญ เช่น หัวแหวนสลัก เป็นรูปบุคคลแบบโรมัน (Roman intaglio) เครื่องประดับทองคำ จี้หินสลักรูปสิงโต (Rock crystal lion pendent) คล้ายกับที่เมืองตักสิลา และเศษภาชนะดินเผาแบบรูเลตแวร์เป็นจำนวนมาก นับเป็นการขุดพบเป็นครั้งแรกแถบชายฝั่งทะเลอันดามัน

⁸ อนันต์ กลิ่นโพธิ์กลับ, “การศึกษาความหมายและรูปแบบของตราประทับสมัยแรกเริ่ม ประวัติศาสตร์ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปะ ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์, 2547), 242.

⁹ บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, *ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ* (กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2550), 133.

ปี พ.ศ.2550 ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการวิจัยเมืองท่าการค้าโบราณชายฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งเป็นสำรวจแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ตลอดแนวชายฝั่งทะเลอันดามัน ตั้งแต่จังหวัดระนองถึงจังหวัดสตูล รวม 6 จังหวัด รวมถึงแหล่งโบราณคดีสำคัญในพื้นที่ภาคใต้บางส่วนที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีด้านชายฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งพบหลักฐานที่แสดงถึงการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก โดยพบว่าหลักฐานในแหล่งโบราณคดีส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องประดับประเภทลูกปัดแก้ว ลูกปัดหิน และลูกปัดทองคำ รวมถึงวัตถุดินชนิดใช้ในการผลิตลูกปัด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเครื่องประดับที่พบในกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ที่ได้จากการสำรวจและขุดค้นบริเวณกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และแหล่งโบราณคดีในบริเวณใกล้เคียง ในจังหวัดระนอง เพื่อศึกษาถึงรูปแบบ ที่มาและแหล่งผลิตเครื่องประดับประเภทต่างๆที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับความสำคัญและบทบาทของกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง รวมไปถึงเส้นทางการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง กับแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงและแหล่งโบราณคดีภายนอก

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบ ที่มา แหล่งผลิต ของเครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง
2. เพื่อศึกษาถึงความสำคัญและบทบาทของกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง
3. เพื่อศึกษาถึงการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง กับแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงและแหล่งโบราณคดีต่างถิ่นในพื้นที่

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาวิเคราะห์เครื่องประดับ ซึ่งมีขอบเขตของการศึกษา 2 ส่วน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
พื้นที่ในการศึกษาเครื่องประดับ เน้นหลักฐานจากสำรวจ ชุดค้นทางโบราณคดีในกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง และแหล่งโบราณคดีบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง
2. ขอบเขตด้านหลักฐาน
 - 2.1 หลักฐานเครื่องประดับที่ได้จากการสำรวจ ชุดค้นทางโบราณคดี ที่พบในกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง
 - 2.2 หลักฐานการสำรวจเครื่องประดับที่ครอบครองโดยเอกชน ซึ่งจะศึกษารูปแบบของโบราณวัตถุเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักฐานที่ได้จากการชุดค้นทางโบราณคดีต่อไป

สมมุติฐานของการศึกษา

แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง เป็นเมืองท่าการค้า และเป็นแหล่งผลิตลูกปัดหินและลูกปัดแก้วสำคัญแห่งหนึ่งในภาคใต้ ที่มีอายุร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ขั้นตอนของการศึกษา

1. ขั้นการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น รายงานการสำรวจและชุดค้นทางโบราณคดี รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ และบทความทางวิชาการ รวมทั้งข้อมูลด้านสภาพภูมิศาสตร์ แผนที่ และภาพถ่ายต่างๆ
2. ขั้นการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และแหล่งโบราณคดีในเขตจังหวัดระนองและจังหวัดใกล้เคียง และสำรวจโบราณวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และพิพิธภัณฑสถานเอกชน โดยทำการจดบันทึกข้อมูลและถ่ายภาพเพื่อนำไปศึกษาวิเคราะห์ต่อไป
3. ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสารและข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม
4. ขั้นการนำเสนอผลงานวิจัย

วิธีการศึกษา

1. การค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น รายงานการสำรวจทางโบราณคดี รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ และบทความทางวิชาการ รวมทั้งข้อมูลด้านสภาพภูมิศาสตร์ แผนที่ แผนที่ และภาพถ่ายต่างๆ
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากแหล่งโบราณคดีในจังหวัดระนอง โดยการออกสำรวจแหล่งโบราณคดี ทำการบันทึกข้อมูลรายละเอียดด้านที่ตั้ง สภาพแวดล้อมของแหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุที่พบ และถ่ายภาพหลักฐานโบราณคดีเพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์เปรียบเทียบและตีความ สำรวจโบราณวัตถุที่เก็บรวบรวมในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต่างๆ พิพิธภัณฑสถานของวัด และโบราณวัตถุที่อยู่ในการครอบครองของเอกชน
3. การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักฐานโบราณวัตถุที่พบ วิเคราะห์ลักษณะสภาพแวดล้อม และวิเคราะห์ตีความร่วมกับหลักฐานเอกสาร เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบ ที่มาของแหล่งผลิตเครื่องประดับและบทบาทความสำคัญของชุมชนโบราณภูเขาทอง
4. การสรุปผลการศึกษาทั้งหมด
5. การนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารและหลักฐานโบราณคดีมาเรียบเรียงจัดพิมพ์เป็นวิทยานิพนธ์และนำเสนอผลงาน

แหล่งข้อมูล

1. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. หอสมุด สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
3. หอสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
4. หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร
6. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครปฐม
7. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
8. พิพิธภัณฑวัดคลองท่อม จังหวัดกระบี่
9. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติถลาง จังหวัดภูเก็ต
10. สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงที่มา แหล่งผลิต รวมถึงรูปแบบของเครื่องประดับกายที่พบในกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง
2. ทำให้ทราบถึงความสำคัญและบทบาท ของกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง
3. ทำให้ทราบถึงการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง กับแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงและแหล่งโบราณคดีต่างถิ่นโพ้นทะเล

บทที่ 2

การศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับเครื่องประดับโบราณในภาคใต้

ความหมายของเครื่องประดับ

เครื่องประดับ หมายถึง สิ่งของที่นำมาใช้ตกแต่งให้สวยงาม แต่สำหรับ คำว่า “เครื่องประดับ” ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะหมายถึงสิ่งของที่นำมาใช้ในการตกแต่งร่างกายเท่านั้น

เครื่องประดับที่ใช้ตกแต่งร่างกาย หมายถึง การทำให้ร่างกายดูสวยงามขึ้น คำว่าสวยงาม ขึ้นเป็นความสวยงามของแต่ละบุคคล เปรียบเทียบกันมิได้ การตกแต่งเครื่องประดับของแต่ละคน แต่ละสังคมย่อมแตกต่างกัน เทคนิคของการทำเครื่องประดับ วัสดุที่ใช้ทำ รูปแบบ รวมถึงจุดมุ่งหมายและคติความเชื่อในการทำเครื่องประดับย่อมแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความสามารถทางเทคโนโลยี แหล่งของวัสดุที่นำมาทำเครื่องประดับ ความเชื่อ ตลอดจนสิ่งใกล้ตัวที่ทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำรูปแบบต่างๆ กัน

เครื่องประดับเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ใช้ควบคู่กับเสื้อผ้า เครื่องประดับกายอื่น ๆ ในสมัยโบราณการตกแต่งร่างกายใช้วิธีการสักบนร่างกายหรือใช้สีเขียนบนผิวหนัง คำว่า สัก ในภาษาไทยตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Tattoo ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับ การทำเครื่องหมาย ต่อมาการสักผิวหนังและการเขียนสีบนร่างกายก็กลายเป็นการตกแต่งเพื่อความงามโดยเฉพาะ โดยนำวัสดุต่างๆ มาประดิษฐ์ตกแต่ง เช่น ขนนก กระดุกสัตว์ หินสี และโลหะชนิดต่างๆ

การศึกษาหลักฐานเครื่องประดับเป็นสิ่งที่สามารถบอกประวัติความเป็นมาในสมัยประวัติศาสตร์ เป็นสื่อสัญลักษณ์ที่บอกถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ความสามารถนำเอาวัตถุที่มีอยู่ในแหล่งนั้นมาทำเป็นเครื่องประดับและเกิดลักษณะของรูปแบบเครื่องมือเครื่องใช้ของกลุ่มชนนั้นได้ นอกจากนี้ การใช้เครื่องประดับร่างกายเพื่อความสวยงามแล้ว ยังบอกตำแหน่งฐานะ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การติดต่อค้าขาย และวิวัฒนาการทางศิลปะ และยังทำให้ทราบถึงเทคโนโลยีการผลิต รวมถึงคตินิยม ความเชื่อต่างๆ และแหล่งที่มาของวัตถุดิบนั้นๆ ด้วย

ความเป็นมาของเครื่องประดับ

มนุษย์เริ่มรู้จักประดับตกแต่งร่างกายมานานแล้ว ตั้งแต่ครั้งยังใช้หินเป็นเครื่องมือ หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดเริ่มมาตั้งแต่ยุคหินตอนปลายเมื่อประมาณ 40,000 ปีมาแล้ว ด้วยการนำไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ เมล็ดพืช เปลือกหอย เปลือกไข่ ก้อนหินสี กระจุกสัตว์ ก้อนดิน ขนนก และขนสัตว์ นำมาเจาะรูร้อยเป็นพวงแบบสร้อยคอ ประดับตกแต่งร่างกาย แม้กระทั่งการเขียนสีบนส่วนต่างๆ ของร่างกายและใบหน้า รวมทั้งการสักตามลำตัวและใบหน้า เพื่อให้ดูสวยงามตามความนิยมและความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน พบกระจายอยู่ทั่วไปทุกทวีปจนถึงปัจจุบัน¹

การศึกษาที่ผ่านมาทางโบราณคดีพบหลักฐานการทำเครื่องประดับด้วยหอยที่เก่าแก่ที่สุด ร่วมกับกะโหลกมนุษย์กรีมาลดี (Grimalde Mand) มีอายุราว 100,000 ปีมาแล้ว และจากการพบฟันสุนัขป่าเจาะรูจัดอยู่ในยุคหินตอนปลาย มีอายุราว 10,000 ปีมาแล้ว พบในถ้ำใกล้เมืองเจแรค (Geyrac) ในแคว้นเซวองส์ (Cevennes) ในประเทศฝรั่งเศส² ต่อมาเมื่อประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว ในดินแดนตะวันออกกลาง อารยธรรมเมโสโปเตเมีย และอียิปต์โบราณ จึงรู้จักนำโลหะมาทำเครื่องมือเครื่องใช้พร้อมกับรู้จักแก้ว เครื่องประดับต่างๆ จึงผลิตด้วยโลหะเช่น ทองคำ ทองแดง สัริด และแก้ว

ในเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในช่วง 25,000-10,000 ปีมาแล้ว พบหลักฐานเกี่ยวกับการใช้เครื่องประดับ เช่นในประเทศอินเดีย มีการทำลูกปัดด้วยหอยและเปลือกไข่นกกระจอกเทศ ประเทศจีน พบลูกปัดอายุประมาณ 18,000 ปี ทำจากหิน ฟัน กระจุกและหอย ส่วนในประเทศไทยพบหลักฐานการใช้เครื่องประดับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 7,000 ปีมาแล้ว จากการขุดค้นทางโบราณคดีพบเครื่องประดับตามแหล่งหลุมฝังศพหลายแห่ง เช่น แหล่งโบราณคดีโนนนกทา อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น แหล่งโบราณคดีบ้านโคกเจริญ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า ตำบลจระเข้เผือก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีโคกพลับ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ซึ่งหลักฐานที่พบเป็นเครื่องประดับประเภท

¹พัชรี สารีบุตร, "เครื่องประดับโบราณ" ใน มรดกจากอดีต (กรุงเทพฯ : ไสภณการพิมพ์, 2547), 70.

²Sleen, W.G.N. Vander, A Handbook of Beads (Pensylvania : George Shumway publisher, 1964), n.pag.

กำไล สร้อยคอ ต่างหู ลูกปัด ที่ทำจากวัสดุต่าง ๆ เช่น เปลือกหอย หิน กระจุกสัตว์ เขาสัตว์ และดิน ที่ทำให้มีรูปแบบต่างกันไป โดยเครื่องประดับเหล่านี้พบร่วมกับโครงกระดูก

เมื่อราว 30,000 ปีมาแล้ว มนุษย์เริ่มรู้จักนำโลหะมาใช้ผลิตงานเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ ก็ได้รับการพัฒนาให้มีการผลิตด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะโลหะสำริดในรูปแบบรูปทรงต่าง ๆ ร่วมกับเครื่องประดับที่ทำจากวัสดุธรรมชาติแบบดั้งเดิม รวมทั้งหินและแก้วสีต่างๆ มากมาย ซึ่งพบได้ตามบริเวณเนินฝังศพ โดยสวมติดอยู่กับโครงกระดูกหรือฝังร่วมกันกับโครงกระดูกตามแหล่งชุมชนโบราณต่างๆ เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี แหล่งโบราณคดีบ้านดงมะรุ้ม อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีโคกพนมดี และแหล่งโบราณคดีหนองโน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว ตำบลห้วยขุนราม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี และแหล่งโบราณคดีบ้านใหญ่ชัยมงคล อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น³ ทั้งนี้เครื่องประดับสำริดเหล่านั้นยังแสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถในการผลิตในขั้นก้าวหน้าของคนในอดีต การใช้เครื่องประดับยังคงมีติดต่อกันสืบเนื่องและถ่ายทอดวัฒนธรรมในการผลิตสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องในสมัยประวัติศาสตร์ ดังปรากฏหลักฐานในเวลาต่อมาในภาคกลางของประเทศไทย วัฒนธรรมสมัยทวารวดี ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมา โดยมีรูปแบบแตกต่างกันมากมายหลากหลายตามความนิยมและประโยชน์ใช้สอยดังปรากฏหลักฐานยืนยันการใช้งานบนภาพบุคคลปูนปั้นและดินเผาที่ประดับตัวอาคารแหล่งเมืองโบราณสำคัญ เช่น เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี และเจดีย์จุลประโทน จังหวัดนครปฐม เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบแม่พิมพ์ และวัตถุดิบที่ทำเครื่องประดับร่วมอยู่ด้วย ซึ่งแสดงถึงชุมชนที่มีความรู้ความก้าวหน้าทางด้านโลหะวิทยาและงานช่างฝีมืออื่นๆ ตลอดมาทั้งในสมัยลพบุรีและสุโขทัย เครื่องประดับต่างๆ เป็นที่นิยมถึงขีดสุดในช่วงสมัยอยุธยาในราวพุทธศตวรรษที่ 20-23 โดยเฉพาะเครื่องทอง

³ เกษม ลมัยกุล, นิวัติ กองเพียร และอพิสิทธิ์ ธีระจาสวรรณ มนต์เสน่ห์แห่งลูกปัด (กรุงเทพฯ : มติชน, 2550), 26-29.

อย่างไรก็ตามเครื่องประดับประเภทต่างๆ เช่น กำไล ตุ้มหู สร้อยลูกปัด แหวน ก็ยังคงเป็นที่นิยมของมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของสตรี เพราะว่าเครื่องประดับเหล่านี้ยังคงเป็นสิ่งที่ใช้ในการตกแต่งร่างกายเพื่อความสวยงามมาทุกยุคทุกสมัย

เครื่องประดับโบราณในภาคใต้

เครื่องประดับโบราณในภาคใต้เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อราว 6,500-5,500 ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณถ้ำหรือเพิงผา และใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ เช่น เปลือกหอย กระดุกสัตว์ และหิน มาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ รวมทั้งการทำเครื่องประดับด้วย แหล่งโบราณคดีถ้ำปากอม อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีถ้ำเป็องแบบ ตำบลบ้านท่าเียน อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีถ้ำเขาหินตก อำเภอ ร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ต่อมาในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ หรือราว 2,500 – 1,500 ปีมาแล้ว พบว่ามีการทำเครื่องประดับโดยใช้วัตถุที่ทำลูกปัดจากหินกึ่งรัตนชาติที่มีสีส้มสวยงามกันอย่างแพร่หลาย เช่น คาร์เนเลียน อาเกต และลูกปัดที่ทำจากแก้ว เช่นที่พบในแหล่งโบราณคดีต่างๆ ดังนี้

แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว ตำบลนาชะอัง อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว ตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 บ้านสามแก้ว ตำบลนาชะอัง อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 10 องศา 31 ลิปดา 32 พิลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 99 องศา 11 ลิปดา 12 พิลิปดาตะวันออก นายปริวรรต ทรรคนสฤษดิ์ หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ 8 นครศรีธรรมราช ทำการสำรวจแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ ในระหว่างปี พ.ศ.2517-2520 ต่อมา ปี พ.ศ. 2521 คณะสำรวจของกรมศิลปากร รายงานการพบโบราณวัตถุจำพวกลูกปัด และวัตถุสำริด ที่ชาวบ้านขุดค้นพบจากเนินเขาสามแก้ว จนกระทั่งกองโบราณคดี กรมศิลปากร นำโดย อมรา ชันดี สิทธิ ดำเนินการขุดค้นในปี พ.ศ. 2524 พบโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องประดับ เช่น กำไลสำริด กำไลแก้ว ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว รวมทั้งพบวัตถุดิบในการผลิตลูกปัดคือ เศษแก้วหลอมเป็นจำนวนมาก⁴

⁴ ปรีชา นุ่นสุข และวัฒนสาสน์ นุ่นสุข. “เขาสามแก้ว: เมืองท่ารุ่งต้นบนคาบสมุทรไทยกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม” เมืองโบราณ 32,4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2549) : 99.

จากหลักฐานโบราณวัตถุที่พบในแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร เช่น ลูกปัดแก้ว กำไลแก้ว เศษแก้ว และแก้วน้ำเคลือบ สันนิษฐานว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีอายุในช่วงยุคประวัติศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์จากภายนอกก่อนชุมชนโบราณอื่นๆ มีวัฒนธรรมที่เจริญอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-10 โดยมีการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ผสมผสานกับการรับวัฒนธรรมจากชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์จากภายนอกทั้งใกล้และไกล

แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด ตั้งอยู่ที่ หมู่ 2 บ้านควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 7 องศา 55 ลิปดา 20 ฟลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 99 องศา 09 ลิปดา 20 ฟลิปดาตะวันออก กรมศิลปากรทำการสำรวจและขุดค้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2512 และปี พ.ศ. 2523 ซึ่งพบหลักฐานที่แสดงว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นแหล่งผลิตลูกปัดสมัยโบราณ เช่น ลูกปัดหิน แก้วหลอม แก้วน้ำเคลือบ ดินเผา ลูกปัดทองคำ⁵ และในปี พ.ศ. 2526 อาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดี พบหลักฐานที่เป็นเครื่องประดับประเภทลูกปัดแก้ว ลูกปัดหิน และลูกปัดที่คล้ายกับอินเดียได้และออกแก้ว เวียดนาม สันนิษฐานว่าชุมชนโบราณแห่งนี้มีความสัมพันธ์ติดต่อชุมชนภายนอกโพ้นทะเล และชุมชนโบราณที่อยู่ในเส้นทางคมนาคมระหว่างอินเดียกับเอเชียอาคเนย์⁶

⁵ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, “เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 2 (2542) : 440.

⁶ มยุรี วีระประเสริฐ. “คลองท่อม แหล่งอุตสาหกรรมทำลูกปัดและเมืองท่าขนส่งถ่ายสินค้าสมัยโบราณ” ใน ปัจจุบันโบราณคดีไทย (กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548. พิมพ์ขึ้นในโอกาสครบรอบ 30 ปี การก่อตั้งคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร),48.

แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ตั้งอยู่ในเขตบ้านแหลมโพธิ์ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดภูมิศาสตร์ เส้นรุ้งที่ 9 องศา 22 ลิปดา 30 พิลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 99 องศา 16 ลิปดา 30 พิลิปดาตะวันออก เริ่มขุดค้นเมื่อปี พ.ศ. 2523 เป็นครั้งแรก และโครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) ทำการสำรวจและขุดค้น เมื่อปี พ.ศ. 2534 พบโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องประดับ เช่น ลูกปัดแก้ว ลูกปัดหิน ลูกปัดโรมัน (Roman bead) และลูกปัดมีตา

นอกจากนี้ยังพบหลักฐานที่แสดงว่ามีการผลิตลูกปัดขึ้นในชุมชน เช่น แก้วหลอมสีต่างๆ แผ่นแก้วหลากสี ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตลูกปัดแก้ว รวมถึงพบลูกปัดที่เสียติดกันเป็นก้อน⁷

แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก (เหมืองทอง/เกาะคอเขา) อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก ตั้งอยู่ที่ หมู่ 3 บ้านทุ่งตึก ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 8 องศา 53 ลิปดา 20 พิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 98 องศา 16 ลิปดา 52 พิลิปดาตะวันออก เมื่อปี พ.ศ. 2478 ดร.ครอริทซ์ เวลส์ ทำการสำรวจแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ครั้งแรก ซึ่งพบซากโบราณสถานและโบราณวัตถุ กำหนดอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-13⁸ และในปี พ.ศ. 2530-2533 กรมศิลปากร โดยธราพงศ์ ศรีสุชาติ ได้ทำการขุดค้นทางโบราณคดีอีกครั้ง ต่อมาสำนักศิลปากรที่ 15ภูเก็ต ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดี เมื่อปี พ.ศ. 2546 พบโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องประดับ⁹ เช่น ลูกปัดหินคาร์เนเลียน อาเกต และลูกปัดแก้วแบบสีเดียว รวมทั้งพบลูกปัดแบบพิเศษ เช่น ลูกปัดแบบมีตา ลูกปัดแบบโรมัน ลูกปัดเคลือบทองด้านใน และเครื่องประดับทองคำประเภท ตุ้มหู แหวน เป็นต้น

⁷ เขมชาติ เทพไชย, แหลมโพธิ์ แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย (กรุงเทพฯ : ศิลปากร, 2531), 85-87.

⁸ ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. "ตะกั่วป่า : ชุมชนโบราณ" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 3 (2542) : 1224.

⁹ บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ. ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2550), 111-123.

แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย (เขาพระนารายณ์) อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย ตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 บ้านหัวเขา ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 9 องศา 9 ลิปดา 15 ฟลิปดา เหนือ เส้นแวงที่ 99 องศา 13 ลิปดา 35 ฟลิปดา ตะวันออก ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของคลองพุนพินซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำตาปี มีลักษณะเป็นภูเขาขนาดย่อมต่อด้วยที่ราบลุ่มริมคลองพุนพิน

หลักฐานที่เป็นเครื่องประดับที่พบ เช่น ลูกปัดแก้ว ลูกปัดหินต่างๆ และลูกปัดโรมัน ลูกปัดมีตา ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับที่พบลูกปัดที่ในแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ อำเภอไชยา แหล่งโบราณคดีที่ตำบลวัง อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แสดงให้เห็นว่าลูกปัดเหล่านี้เป็นสินค้าที่สำคัญในการติดต่อซื้อขายกันระหว่างชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย กับชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอน

แหล่งโบราณคดีควนพุนพิน (ควนท่าข้าม/ควนสรณธรรมย์) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แหล่งโบราณคดีควนพุนพิน ตั้งอยู่ที่ หมู่ 3 บ้านบนควน ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 9 องศา 6 ลิปดา เหนือ เส้นแวงที่ 99 องศา 14 ลิปดา 13 ฟลิปดา ตะวันออก แหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีลักษณะเป็นเนินเขาเตี้ยๆ ตั้งอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำตาปี เมื่อปี พ.ศ. 2504-2505 ได้ดำเนินการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดี พบหลักฐานที่เป็นเครื่องประดับเช่น ลูกปัด ซึ่งพบร่วมกับหลักฐานต่างชาติอื่นๆ เช่น เครื่องถ้วยจีน เหรียญเงินอาหรับ แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณแห่งนี้มีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนโบราณภายนอกพื้นที่และเป็นที่เมืองท่าการค้าโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้¹⁰

แหล่งโบราณคดีสทิงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

แหล่งโบราณคดีสทิงพระ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 5 ตำบลจะติงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 7 องศา 28 ลิปดา 35 ฟลิปดา เหนือ เส้นแวงที่ 100 องศา 26 ลิปดา 20 ฟลิปดา ตะวันออก แหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นชุมชนหรือเมืองโบราณที่ตั้งอยู่บนสันทรายเก่า ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างทะเลทางทิศตะวันออก คือ อ่าวไทย และทางทิศตะวันตก คือ ทะเลสาบ

¹⁰ นงคราญ สุขสม, ประวัติศาสตร์โบราณคดีสุราษฎร์ธานี (นครศรีธรรมราช : สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2545), 94.

สงขลา การดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 โดย เจนิซ เอ็ม สตาร์การ์ด ประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2521-2522 กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดค้นแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ โดยธราพงศ์ ศรีสุชาติ¹¹ พบหลักฐานโบราณวัตถุต่างๆ ร่วมกับหลักฐานเครื่องประดับโบราณ เช่น แหวนทองคำ ลูกปัดแก้ว ลูกปัดหินต่าง ๆ

แหล่งโบราณคดียะรัง ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

แหล่งโบราณคดียะรัง ตั้งอยู่ที่บ้านประแว หมู่ที่ 3 ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 6 องศา 45 ลิปดา 56 พิลิปดา 6 องศา 46 ลิปดา 11 พิลิปดา เหนือ เส้นแวงที่ 101 องศา 18 ลิปดา 11 พิลิปดา 101 องศา 18 ลิปดา 30 พิลิปดา ตะวันออก แหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นชุมชนหรือเมืองโบราณที่มีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ หลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นเครื่องประดับที่พบ คือ ลูกปัดแก้วสีฟ้าทรงกลม และลูกปัดหินคาร์เนเลียน

แหล่งโบราณคดีวัดอัมพาวาส ตำบลวัง อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แหล่งโบราณคดีวัดอัมพาวาส ตั้งอยู่ที่ หมู่ 7 บ้านท่าม่วง ตำบลวัง อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 9 องศา 32 ลิปดา 50 พิลิปดา เหนือ เส้นแวงที่ 9 องศา 12 ลิปดา 8 พิลิปดา ตะวันออก หลักฐานทางโบราณคดีที่พบเครื่องประดับที่พบในบริเวณนี้ เช่น ลูกปัดหินคาร์เนเลียน ลูกปัดหินอาเกต ลูกปัดแก้วสีต่างๆ และกำไลแก้ว¹²

แหล่งโบราณคดีวัดบ้านเตรียม อำเภอกูระบุรี จังหวัดพังงา

แหล่งโบราณคดีวัดบ้านเตรียม ตั้งอยู่ที่ หมู่ 9 บ้านบางหว้า ตำบลกูระ อำเภอกูระบุรี จังหวัดพังงา แหล่งโบราณคดีบ้านเตรียม ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาเป็นที่ตั้งของวัดบ้านเตรียม พื้นที่มี

¹¹ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “สิ่งที่พระ: ชุมชนโบราณ” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 16 (2542) : 7731-7745.

¹²นงคราญ สุขสม, ประวัติศาสตร์โบราณคดีสุราษฎร์ธานี (นครศรีธรรมราช : สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2545), 89-90.

การปรับสภาพใช้เป็นวัสดุธรรมชาติ ประโยชน์ ครอบคลุมพื้นที่ไปจนถึงบริเวณห้วยเตรียมทางด้านทิศเหนือติดห้วยเตรียม ออกสู่คลองเตรียมไหลออกสู่ทะเลเขาปากเตรียม

หลักฐานทางโบราณคดีที่พบเครื่องประดับ เช่น ลูกปัดหินหินคาร์เนเลียน (รูปทรงกรวย ทรงกลม) ลูกปัดหินอาเกต รวมทั้งพบลูกปัดแก้วสีต่างๆ เป็นจำนวนมาก

วัตถุดิบที่ใช้ทำเครื่องประดับโบราณในภาคใต้

จากการศึกษาข้อมูลและหลักฐานทางโบราณคดีของเครื่องประดับโบราณในภาคใต้ที่ผ่านมา พบว่าวัตถุดิบนำมาใช้ทำเครื่องประดับโบราณนั้น มีหลายประเภทด้วยกัน¹³ เช่น

กระดูก-เปลือกหอย

วัตถุดิบที่เรียกว่า กระดูก เปลือกหอย รวมถึงหิน เขี้ยว งา เขา ปะการัง ซึ่งพบหลักฐานว่าสามารถนำมาใช้ทำเป็นเครื่องประดับได้ เปลือกหอยนับเป็นวัตถุดิบที่เก่าแก่ที่คนสมัยโบราณในภาคใต้รู้จักนำมาใช้ทำเครื่องประดับ โดยพบหลักฐานการนำหอยมาขัดฝน เจาะรู เพื่อใช้เป็นเครื่องประดับในแหล่งขุดค้นทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่สำคัญในภาคใต้ เช่น ถ้าเขา หินตก อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ถ้าสุวรรณคูหา อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา ถ้าปากอม อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และถ้าเป็องแบบ อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หอยหรือเปลือกหอยที่นำมาทำเครื่องประดับในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีทั้งหอยน้ำจืด หอยทะเล และหอยบก ประกอบด้วยหอยฝาเดียว ได้แก่ หอยมะกอก หอยเบี้ย และหอยฝาคู่ ได้แก่ หอยแครง หอยกาบมุกหรือหอยหอน เป็นต้น

เทคนิคการทำเครื่องประดับจากเปลือกหอยก็มีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับชนิดของเปลือกหอย เช่น หอยฝาเดียว ใช้วิธีการขัดฝน ซึ่งอาจตัดส่วนหัวหรือทั้งส่วนหัวและท้ายแล้ว เจาะรูเพื่อร้อย หอยแครง ใช้วิธีการเจาะรูที่เปลือกหอยแต่ละฝา หอยกาบมุกหรือหอยหอนเป็นหอยฝาคู่ขนาดใหญ่ตัดส่วนหนึ่งของเปลือกหอยออกเป็นแฉก แล้วขัดฝนเป็นเม็ดลูกปัดแบบแฉกหรือรูปวงล้อ

¹³อมรา ศรีสุชาติ. “เครื่องประดับสมัยโบราณภาคใต้” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 3 (2542) : 1139 – 1144.

เปลือกหอยที่กล่าวมาข้างต้น นำมาทำเครื่องประดับที่เรียกว่า ลูกบิด จึงมีชื่อว่า ลูกบิดหอย เพราะหอยตัวหนึ่งจะมีรูเจาะแบบเม็ดลูกบิดเม็ดหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจใช้เพียงหนึ่งตัวร้อยเส้นเชือก ห้อยแขวนแบบจี้ห้อยหรือใช้เปลือกหอยหลายตัวร้อยเรียงกันไปสำหรับสวมใส่ข้อมือ ข้อเท้า หรือคอ

นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า หอยที่ใช้ทำเครื่องประดับนี้ มีบางชนิดที่คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์นำมาบริโภค แล้วจึงนำเปลือกหอยที่เหลือมาทำเป็นเครื่องประดับ หอยจำพวกนี้ได้แก่ หอยแครง หอยกาบ मुख แต่ก็มีหอยบางชนิดที่ไม่ได้บริโภคนำมาทำเครื่องประดับโดยตรงได้แก่ หอยมะกอก หอยเบี้ย และหอยทะเลที่นำมาใช้ทำกำไล¹⁴ เป็นต้น

ดังนั้น การนำเปลือกหอยมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทำเครื่องประดับ นอกจากแสดงถึงการรู้จักใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ได้ในชีวิตประจำวันของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ภาคใต้ ยังเกี่ยวเนื่องถึงความสามารถทางการประมง ความสัมพันธ์กับเส้นทางน้ำหรือทะเล ตลอดจนชุมชนที่อยู่ใกล้ทะเล ซึ่งสืบทอดบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการติดต่อระหว่างชุมชนในดินแดนบริเวณนี้และดินแดนภายนอก ซึ่งไม่ใช่เพียงนำมาใช้เป็นเครื่องประดับเท่านั้นแต่นำมาใช้เป็นสิ่งแลกเปลี่ยนทางการค้า ใช้เป็นเครื่องรางและยารักษาโรคด้วย

หลักฐานการใช้ กระดุก ฟัน เขี้ยว และเขาสัตว์เป็นเครื่องประดับในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของภาคใต้ ยังปรากฏหลักฐานไม่ชัดเจน แม้ว่าจะพบร่องรอยการขัดฝนวัตถุดิบเหล่านี้ แต่ก็ไม่แสดงรูปลักษณะที่จะจัดได้ว่าเป็น วัตถุเครื่องประดับ ซึ่งในสมัยก่อนประวัติศาสตร์พบหลักฐานการนำกระดุก ฟัน เขี้ยว และเขาสัตว์ มาขัดแต่งเป็นเครื่องประดับในรูปของจี้ห้อยแขวน ลูกบิดทรงกระบอก เช่น ที่พบหลักฐานในแหล่งโบราณคดีควนพุนพิน (เขาศรีวิชัย) อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หิน แร่ประกอบหิน

จากหลักฐานที่ปรากฏในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภาคใต้ พบการใช้หินเป็นวัตถุดิบในการทำเครื่องประดับ 2 รูปแบบ คือ นำมาขัดฝนเป็นกำไลและเม็ดลูกบิดหินที่ใช้ทำกำไลสมัยก่อนประวัติศาสตร์นิยมเป็นหินสีเทาดำที่ง่ายต่อการขัดฝน เช่น หินแอนดีไซต์

¹⁴ เรืองเดียวกัน.

หินชนวน หินดินดาน หินดินดานที่ค่อนข้างไปทางหินชนวน และพบแร่ประกอบหินในตระกูลควอตซ์ สีขาวขุ่นบ้าง ส่วนลูกบิดทำจากแร่ประกอบหิน 2 ชนิด คือ อำพัน และซาร์ดี

ต่อมาในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ แร่ประกอบหินหลายชนิดนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทำเครื่องประดับมากขึ้น หลักฐานด้านเอกสารจีนโบราณกล่าวถึงวัตถุดิบที่ใช้เป็นหินแร่ประกอบหินบางชนิดที่มีในชุมชนและนำไปทำเครื่องประดับได้ เช่น แก้วตาแมว อำพัน พลอยทับทิม ส่วนแร่คาร์เนเลียนและ ควอตซ์แก้วผลึก เป็นทั้งวัตถุดิบพื้นเมืองและวัตถุดิบที่น่าจะนำมาจากดินแดนอื่น เช่น อินเดีย

วัตถุดิบประเภทหิน แร่ประกอบหิน ที่นิยมใช้ทำเครื่องประดับ ได้แก่ พลอยสีม่วงหรืออเมทิสต์ ควอตซ์ที่มีลายในเนื้อ เช่น อาเกตหรือโอนิกซ์ แร่ประกอบหินสีเขียว เช่น เพรส เนไฟรต์ เซอร์เพนทีน ควอตซ์สีน้ำผึ้ง เช่น ซิทริน ควอตซ์เนื้อละเอียด แจสเปอร์เนื้อสีแดง โอปอเนื้อวาวแบบเทียนไขหรือยางสนและออบซิเดียนคล้ายแก้วสีดำ เป็นต้น รูปแบบของเครื่องประดับที่ทำในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ได้แก่ กำไล ตุ้มหู หัวแหวนหรือจี้ห้อยคอ และรูปแบบที่พบมากที่สุดคือ ลูกบิด¹⁵

ดินเผา และแก้วหลอม

จากหลักฐานโบราณวัตถุที่ปรากฏในภาคใต้ พบว่ามนุษย์รู้จักทำเครื่องปั้นดินเผาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แต่พบหลักฐานการนำดินเผามาใช้ทำเครื่องประดับน้อยมาก เครื่องปั้นดินเผาที่ใช้ทำเป็นวัตถุขนาดเล็ก ปรากฏในรูปแบบของลูกกระสุน แว และตุ้มถ่วงแหเป็นส่วนใหญ่

ดินเผาที่ใช้ทำเครื่องประดับเป็นดินเผาเนื้อละเอียดและเผาแกร่ง อยู่ในรูปของลูกบิดหรือลูกดินเผาในรูปทรงต่างๆ กัน ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าลูกบิดในรูปทรงเดียวกันที่ทำด้วยแก้ว โดยจะพบในแหล่งโบราณคดีสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์

ลูกบิดดินเผาทำด้วยดินขาวและเคลือบผิววนอก ซึ่งพบหลักฐานเพียงเล็กน้อยในแหล่งโบราณคดี สทิงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา และแหล่งโบราณคดีตะกั่วป่า (เหมืองทอง) อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ของภาคใต้ พบหลักฐานการทำเครื่องประดับจากแก้ว หลอมในแหล่งโบราณคดีต่างๆ อย่างแพร่หลาย โดยสอดคล้องกับข้อมูลจากเอกสารโบราณที่กล่าวถึงบทบาทของแก้วและลูกปัดแก้ว ที่เป็นสินค้าซื้อขายแลกเปลี่ยนที่สำคัญของชาวพื้นเมืองในดินแดนบริเวณนี้กับพ่อค้านักเดินเรือจากต่างชาติ ซึ่งแก้วหลอมใช้ทำเครื่องประดับในรูปแบบต่างๆ เช่นเดียวกับเครื่องประดับจากหิน แร่ประกอบหิน เช่น กำไล ตุ่มหู แหวน หัวแหวนหรือจี้สำหรับห้อยคอ และลูกปัด

สำหรับลูกปัดที่ทำจากแก้วหลอม นอกจากผลิตขนาดและรูปแบบได้ต่างๆ มากมายแล้ว ยังใช้คุณสมบัติของวัตถุผสม เช่น แก้วหลอม สามารถทำลูกปัดให้มีสีและลวดลายต่างๆ กัน ทั้งเลียนแบบสีและลวดลายในเนื้อหิน ตลอดจนประดิษฐ์สีและลวดลายใหม่ๆ ซึ่งเป็นหลักฐานที่พบมากในแหล่งโบราณคดีภาคใต้ เช่น แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และแหล่งโบราณคดีตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เป็นต้น

โลหะหลอม

เครื่องประดับที่ทำจากโลหะหลอมหมายถึง วัตถุที่ทำมาจากธาตุธรรมชาติที่เป็นธาตุโลหะ ซึ่งได้แก่ ทอง ทองแดง เงิน ตะกั่ว ดีบุก เหล็ก รวมทั้งโลหะผสมอีกชนิดหนึ่ง คือ สำริด

เครื่องประดับทำด้วยทอง ที่พบเป็นหลักฐานสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ของภาคใต้อยู่ในรูปของแหวน ตุ่มหู จี้ เม็ดลูกปัด ซึ่งสามารถนำมาร้อยต่อเป็นสร้อยข้อมือหรือสร้อยคอได้ ส่วนเครื่องประดับทำด้วยเงิน พบหลักฐานน้อยมาก ที่พบจะเป็นเครื่องประดับประเภทแหวน ตุ่มหู

ตะกั่ว เป็นโลหะอีกชนิดหนึ่งที่นิยมทำเครื่องประดับในรูปของ ตุ่มหู แหวน และลูกปัด ซึ่งอาจทำด้วยวิธีการตีแต่งเนื้อตะกั่วที่หลอมหรือหล่อในแม่พิมพ์ให้เป็นรูปแบบต่างๆ เช่นเดียวกับสำริด ส่วนเครื่องประดับที่ทำด้วยสำริด พบหลักฐานจำนวนมาก (สำริดเป็นโลหะผสมระหว่างแร่โลหะสำคัญๆ ได้แก่ ทองแดง ดีบุก และสังกะสี ซึ่งสามารถทำให้มีสีสนคล้ายคลึงกับทอง เมื่อคนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์รู้จักทำสำริด จึงนิยมนำมาใช้ทำเครื่องประดับแทนทองคำที่หายากกว่า) เครื่องประดับทำด้วยสำริดจึงมีหลายรูปแบบ เช่น กำไล ตุ่มหู และลูกกระพรวน นอกจากนี้ยังพบแม่พิมพ์หินทรายสำหรับหล่อตุ่มหูสำริดอีกด้วย¹⁶

¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

จากข้อมูลหลักฐานเครื่องประดับที่ปรากฏในแหล่งโบราณคดีในภาคใต้ พบว่าชุมชนโบราณตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์รู้จักที่จะนำวัตถุที่มีในธรรมชาติมาประดับตกแต่งร่างกาย เช่น เปลือกหอย หิน หรือแร่ประกอบหิน นำมาขัดฝนทำให้เกิดรูปร่างตามที่ต้องการ และเจาะรูเพื่อให้สามารถร้อยเส้นด้ายหรือเชือก แล้วนำมาสวมใส่ เช่น ลูกปัดเปลือกหอย กำไลหิน เป็นต้น ต่อมาในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์รู้จักการใช้เผาและมีการแลกเปลี่ยนกับชุมชนภายนอก ทำให้มีวัตถุดิบที่ใช้ทำเครื่องประดับมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ดินเผา แก้วหลอม โลหะและสำริด และมีหลายรูปแบบ เช่น ลูกปัด กำไล ตุ่มหู แหวนและจี้ห้อย เป็นต้น

ประเภทของเครื่องประดับโบราณ

เครื่องประดับสามารถประดับได้ตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า ขึ้นอยู่กับประเพณีของท้องถิ่นและความนิยมของกลุ่มชน เช่น แหวนไว้ที่คอ ผูกติดกับข้อมือ ข้อเท้า ห้อยหรือติดไว้ที่ตักหู ประดับผมหรือศีรษะ ผูกไว้รอบสะโพก หรือเจาะติดจุมูก เป็นต้น ซึ่งสามารถจัดแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

กำไล

กำไล (Bangle, Bracelet) หมายถึง เครื่องประดับสำหรับสวมข้อมือ ข้อเท้า ทำจากหิน กระดุกสัตว์ เปลือกหอย โลหะ เป็นต้น¹⁷ และในบางสังคมกำไลเป็นเครื่องประดับที่สวมใส่บริเวณต้นแขน หรือที่เรียกว่า “ปลอกแขน” กำไลในสมัยโบราณนั้นสามารถใส่ได้ทั้งชายและหญิง แต่มีชนเผ่าโบราณที่มีกฎว่าต้องเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายเท่านั้นที่สามารถใส่กำไลได้ กำไลเป็นเครื่องประดับที่ปรากฏขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ในยุคหิน (Stone Age) ลักษณะกำไลเป็นการนำเอาวัสดุจากธรรมชาติ ได้แก่ หอย กระดุก ฟัน หรืออุ้งเล้งสัตว์มาร้อยเป็นสายสร้อย ต่อมาพบว่ามีผู้นำโลหะ เช่น ทอง เงิน สำริด หรือโลหะชนิดอื่นมาทำเป็นตัวกำไล และนิยมการประดับตกแต่งด้วยเพชรพลอย

อารยธรรมอียิปต์มีการสวมใส่กำไลเป็นเครื่องประดับ จากบันทึกในพระคัมภีร์เก่ากำไลเป็นเครื่องประดับที่พบในหลุมฝังศพของชาวอียิปต์โบราณ รูปแบบของกำไลนั้นมีหลากหลาย เช่น

¹⁷ กรมศิลปากร, ศัพทานุกรมโบราณคดี (กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2550), 35.

กำไลวงเดียว กำไลแบบที่ปลายไม่ติดกัน กำไลแบบเป็นห่วงซ้อนกันหลายๆ วง หรือการนำลูกปัดทองมาร้อยเป็นสายสร้อยข้อมือ เป็นต้น

ยุคสำริด (Bronze Age) นักบวชชาวเยอรมันและสแกนดิเนเวียใส่ปลอกแขนแบบขดเป็นวงต่อเนื่องกัน (Spiral armlet) เพื่อป้องกันภัยและใช้เป็นเครื่องประดับด้วย

สมัยกรีกโบราณ ไม่พบหลักฐานการสวมกำไลของผู้ชาย แต่ผู้หญิงชาวกรีกนิยมสวมใส่กำไลเป็นส่วนใหญ่ กำไลของกรีกจะทำจากวัสดุที่หลากหลายและมีรูปแบบต่างๆ มากมายแต่แบบที่นิยมทำเป็นส่วนใหญ่คือ แบบขดเป็นวงต่อเนื่องกัน (Spiral armlet) ซึ่งจะมีลักษณะเหมือนงูพันอยู่รอบแขน 2-3 รอบหรือมากกว่านั้น

สมัยโรมันโบราณ นิยมมอบกำไลทองเป็นรางวัลในความกล้าหาญของพวกนักรบ และสตรีโรมันก็นิยมสวมใส่ทั้งกำไลข้อมือและกำไลต้นแขน

สมัยอินเดียโบราณและในประเทศแอฟริกาซึ่งอยู่ในเขตร้อน กำไลและเครื่องประดับอื่นๆ นอกจากจะใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งร่างกายสวยงามแล้ว ยังมีความสำคัญในการสวมใส่เพื่อปกปิดร่างกายด้วย¹⁸

ประเทศไทย หลักฐานการใช้กำไลเริ่มปรากฏขึ้นตั้งแต่ยุคหินใหม่จนถึงยุคเหล็ก วัสดุที่ใช้ทำกำไลมีหลายชนิด เช่น หิน เปลือกหอย กระจุก ดินเผา สำริด เป็นต้น และมีรูปแบบที่หลากหลาย โดยใช้สวมข้อมือหรือข้อเท้า กำไลที่พบในแหล่งโบราณคดีในเขตพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย มีดังนี้

แหล่งโบราณคดีโคกพนมดี จังหวัดชลบุรี พบกำไลข้อมือที่ทำจากหิน กระจุกสัตว์ และเปลือกหอย รวมถึงกำไลข้อมือทำจากเปลือกหอยมือเสือซึ่งเป็นวัสดุที่น่าจะมาจากที่อื่น เริ่มพบในหลุมฝังศพสมัยที่ 5 แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี¹⁹ พบกำไลที่ทำจากหินและกระจุก แหล่งโบราณคดีโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี พบกำไลเปลือกหอย และกำไลหินมีรอยหยักที่

¹⁸วิลภา กาศวิเศษ. "การศึกษาเครื่องประดับที่ได้จากการขุดค้นที่วัดโพธิ์ใน ต.บ้านเชียง อ.หนองหาน จ.อุดรธานี ประจำปี พ.ศ.2546" (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 15-16.

¹⁹ชาร์ล ไฮแอมและรัชนี ทศรัตน์ สยามดีกดำบรรพ์ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสุโขทัย. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2542), 61.

ขอบ แหล่งโบราณคดีโคกพลับ จังหวัดราชบุรี พบกำไลที่ทำจากหินแปรและหินดินดาน กำไลที่ทำจากกระดูก กระดองเต่า เปลือกหอย และสำริด แหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล จังหวัดนครสวรรค์ พบกำไลที่ทำจากหิน เปลือกหอย และสำริด แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี พบกำไลที่ทำจากวัสดุต่างๆ ได้แก่ หิน กระดูก และดินเผา แหล่งโบราณคดีวัดถ้ำสุวรรณคูหา จังหวัดพังงา กำไลทำจากหอยฝาเดียว มีการเจาะรูริมขอบด้านนอก ในยุคหินใหม่ และในยุคสำริดพบกำไลสำริดแบบมีลูกกระพรวนและไม่มีลูกกระพรวน มีการตกแต่งลวดลายบนตัวกำไล และลูกกระพรวนด้วย กำไลสำริดแบบมีปุ่ม และกำไลสำริดปลายกำไลเป็นรูปหัวงู แหล่งโบราณคดีหนองโน จังหวัดชลบุรี พบกำไลหินอ่อนและกำไลเปลือกหอย รูปแบบคล้ายกับกำไลที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี พบกำไลหิน กำไลสำริด ทั้งขนาดเล็กและใหญ่ บางชิ้นเจาะรู 2 รู ใช้ห้อยลูกกระพรวนขนาดเล็ก นอกจากนี้กำไลสำริดบางชิ้นที่หัวท้ายทำเป็นรูปคล้ายงู สำหรับสวมข้อมือและข้อเท้า แหล่งโบราณคดีเนินอุโลก จังหวัดนครราชสีมา พบกำไลสำริดสวมแขน ข้อมือและข้อเท้า และแหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว จังหวัดลพบุรี พบกำไลที่ทำจากหิน เปลือกหอย กระดูก งาช้าง สำริด และเหล็ก ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับที่พบในแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีปลายแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และแหล่งโบราณคดีคลองท่อม จังหวัดกระบี่ พบกำไลทำจากหินมีค่า งาช้าง และแก้วกลมเป็นต้น

ตุ้มหู หรือต่างหู

ตุ้มหู (Earring) คือเครื่องประดับหู ใช้ตกแต่งติ่งหู ทำจากหิน เปลือกหอย งา กระดูก โลหะ มีมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์²⁰ เป็นเครื่องประดับหูที่มีลักษณะเป็นวงแหวน ต่อมาความหมายของตุ้มหูก็กว้างออกไปครอบคลุมถึงเครื่องประดับหูทุกรูปแบบ โดยปกติตุ้มหูจะถูกใช้เป็นคู่ แต่ละอันจะติดอยู่กับใบหูส่วนล่าง ซึ่งเครื่องประดับหูแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ แบบเป็นรูปวงแหวน และแบบที่ห้อยติดกับติ่งหู มีข้อยกเว้น ที่ประกอบด้วยชิ้นส่วนหลายชิ้น และแบบชิ้นเดียวจะเสียบกับใบหู ปัจจุบันปรากฏตุ้มหูที่ใส่โดยวิธีการไขหมุดเกลียวให้ติดกับแผ่นเล็กๆ บริเวณด้านของใบหู

²⁰ กรมศิลปากร, ศัพทานุกรมโบราณคดี (กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2550), 216.

หลักฐานการใช้เครื่องประดับประเภทตุ้มหูในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เริ่มปรากฏขึ้น ตั้งแต่ยุคหินใหม่จนถึงยุคเหล็ก วัสดุที่ใช้ทำตุ้มหูมีหลายชนิด เช่น หิน เปลือกหอย ดินเผา สำริด ฯลฯ และมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งพบในแหล่งโบราณคดีในเขตพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย ได้แก่ แหล่งโบราณคดีโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี พบเครื่องประดับหูที่ทำจากเปลือกหอย แหล่งโบราณคดีโคกพลับ จังหวัดราชบุรี พบตุ้มหูที่ทำจากเปลือกหอยและหิน ได้แก่ หินเซอร์เพนไทน์สีเขียวและหินคาร์เนเลียน มีรูปทรงหลากหลายแต่ที่พบส่วนใหญ่ คือ รูปทรงกลม หรือรูปไข่แบนๆ แหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล จังหวัดนครสวรรค์ พบตุ้มหูที่ทำจากหิน เปลือกหอย ดินเผา และแก้ว แหล่งโบราณคดีหินองโน จังหวัดชลบุรี พบตุ้มหูหยก ตุ้มหูหินสำริด และตุ้มหูที่ทำจากดีบุก มีลักษณะเป็นวงกลมสีดำ แต่สภาพชำรุดเปื่อยยุ่ยหมดแล้ว แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี พบตุ้มหูดินเผา และตุ้มหูแก้วคล้ายเลขหนึ่งไทย แหล่งโบราณคดีเนินอุโลก จังหวัดนครราชสีมา พบตุ้มหูเงินขดเป็นเกลียวเคลือบทองคำและตุ้มหูสำริด แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว จังหวัดลพบุรี พบตุ้มหูที่ทำจากหินอ่อน แก้ว และสำริด แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร และแหล่งโบราณคดีคลองท่อม จังหวัดกระบี่ พบตุ้มหูทำจากสำริด ตุ้มหูเงิน ตุ้มหูทอง และตุ้มหูหินควอทซ์ คล้ายเลขหนึ่งไทย แหล่งโบราณคดียะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี พบตุ้มหูสำริด และตะกั่ว แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก จังหวัดพังงา พบตุ้มหูทอง เป็นต้น

แหวน

แหวน หมายถึง เครื่องประดับสำหรับสวมนิ้วทำด้วยเงินหรือทอง เป็นต้น โดยปกติแหวนเป็นเครื่องประดับที่ใช้สวมนิ้วมือ แต่ในสมัยโบราณแหวนอาจไม่ได้ใช้สวมนิ้วมือเสมอไป จะพบว่ามีภาวนำแหวนมาสวมใส่นิ้วเท้าด้วย จากการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่าโครงกระดูกบางโครงมีแหวนสวมอยู่บริเวณนิ้วเท้าด้วย และในปัจจุบันแหวนเป็นเครื่องประดับที่สวมใส่นิ้วมือและนิ้วเท้าด้วยเช่นกัน

การสวมใส่แหวนนอกจากจะใช้เป็นเครื่องประดับเพื่อความสวยงามแล้ว แหวนอาจเป็นสื่อหรือสัญลักษณ์บางประการ เช่น แหวนแต่งงานที่สื่อถึงความรัก หรือเป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานภาพหรืออำนาจของผู้สวมใส่ หรือที่เรียกว่า แหวนตราประทับ (Signet ring) หรือในบางสังคมแหวนอาจเป็นเสมือนเครื่องรางแสดงถึงพลังอำนาจลึกลับบางประการได้

ทำแหวนที่มีภาพสลักนูนตรงกลางเป็นครั้งแรก โดยสลักเป็นรูปนูนสูงบนหินหลากสี ซึ่งเป็นพวกหินวาร์โคนิคซ์ ต่อมา แหวนและเครื่องประดับก็เป็นสินค้าออกที่สำคัญของกรีก ตลาดที่สำคัญคืออิทรุสคันและโรมัน²¹

สมัยโรมันโบราณ มีข้อกำหนดและวัฒนธรรมของกลุ่มเกี่ยวกับการสวมแหวน โดยในช่วงแรกประชาชนทั่วไปจะสวมใส่แหวนที่ทำจากเหล็ก และชนชั้นสูงหรือพวกขุนนางจะสวมใส่แหวนทอง ต่อมาข้อกำหนดการสวมใส่แหวนที่ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ ประชาชนทั่วไปสามารถสวมใส่แหวนทองได้ ทาสที่เป็นอิสระจะใส่แหวนเงิน และมีเพียงทาสที่ถูกจองจำเท่านั้นที่ใส่แหวนเหล็ก²²

สำหรับประเทศไทยหลักฐานการใช้เครื่องประดับประเภทแหวนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เริ่มปรากฏขึ้นในยุคสำริด จากการศึกษาที่ผ่านพบแหวนที่ทำจากสำริดเป็นส่วนมาก มีลักษณะการใช้คือ ใช้สวมทั้งนิ้วมือหรือบางแห่งอาจใช้สวมทั้งนิ้วมือและนิ้วเท้า เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล จังหวัดนครสวรรค์ แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีเนินอุโลก จังหวัดนครราชสีมา แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว จังหวัดลพบุรี และในภาคใต้ที่พบแหล่งโบราณคดีเขาแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และแหล่งโบราณคดีพบที่ชุมชนโบราณไชยา (แหลมโพธิ์) จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบหลักฐานแหวนทำจากสำริด ทอง รวมทั้งยังพบหลักฐานแผ่นหินมีค่าขนาดเล็กสลักรูปบุคคล สัตว์ เทพโรมัน ที่สันนิษฐานว่าน่าจะนำมาใช้เป็นหัวแหวนหรือจี้ห้อย เป็นต้น²³

²¹วิไลภา กาศวิเศษ, “การศึกษาเครื่องประดับที่ได้จากการขุดค้นที่วัดโพธิ์ใน ต.บ้านเชียง อ.หนองหาน จ.อุดรธานี ประจำปี พ.ศ.2546” (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 13.

²²เรื่องเดียวกัน.

²³อมรา ศรีสุชาติ. “เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 3 (2542) : 1153-1154.

จี้ห้อย

“จี้ห้อย” คือ แผ่นหินขนาดเล็ก ๆ รูปกลมรีคล้ายรูปไข่ มีลายแกะสลักลึกลงไปในเนื้อหิน เป็นรูปบุคคล และรูปสัตว์สัญลักษณ์เป็นจี้ห้อยคอหรือแผ่นหินแกะสลักประดับเรือนแหวน²⁴

“จี้ห้อย” คือ เครื่องประดับที่มีรูปเหลี่ยม กลม หรือรี นิยมทำด้วยทองคำประดับเพชร พลอยมีห่วงที่กรอสำหรับห้อย²⁵

เครื่องประดับประเภทจี้ห้อยค่อน่าจะเริ่มรู้จักใช้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์อาจนำเชี้ยวสัตว์ ขวานหินเจาะรูบางชนิดมาร้อยกับย่านเชือกเพื่อห้อยเป็นเครื่องราง และพัฒนาไปสู่เครื่องประดับด้วยความพิถีพิถันในการคัดเลือกวัตถุดิบ การตกแต่งให้มีความสวยงาม นอกจากนี้การสวมใส่เครื่องประดับประเภทจี้ห้อยคอและสร้อยคอก็ยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงฐานะทางสังคมของยุคนั้นๆ เช่น หัวหน้าเผ่า

ในประเทศไทยพบหลักฐานการใช้เครื่องประดับประเภทจี้ห้อย เริ่มรู้จักใช้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยคนก่อนประวัติศาสตร์อาจนำเชี้ยวสัตว์ ขวานหินเจาะรูบางชนิดร้อยกับย่านเชือกเพื่อห้อยเป็นเครื่องราง และพัฒนาไปสู่เครื่องประดับโดยพิถีพิถันในการเลือกขัดแต่งวัตถุดิบให้มีความสวยงามเพิ่มมากขึ้น

แหล่งโบราณคดีสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ เช่น แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร ยังคงพบการนำขวานหินมาขัดแต่งให้มีขนาดเล็กๆ และมีรูเจาะสามารถร้อยห้อยเป็นจี้แขวน ขณะเดียวกันก็พบลูกปัดในรูปทรงเลียนแบบขวานหินขัด ขวานโลหะและเชี้ยวสัตว์ ซึ่งอยู่ในลักษณะของ ลูกปัดร้อยแยกสาย และ ลูกปัดจี้ห้อย

วัตถุเครื่องประดับที่อาจนำมาใช้เป็นจี้ห้อยอีกรูปแบบหนึ่งคือ แผ่นแร่ประกอบหิน ทอง หรือสำริดรูปกลม รี หรือ สี่เหลี่ยมขนาดเล็กๆ ซึ่งแกะสลักหรือหล่อเป็นรูปต่างๆ เช่น เรือ ใบหน้าคน เทพโรมัน สัตว์ เช่นที่พบในแหล่งโบราณคดีคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และแหล่งโบราณคดีตะกั่วป่า (เหมืองทอง) จังหวัดพังงา

²⁴ มยุรี วีระประเสริฐ. “จี้ห้อย” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 4 (2542) : ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²⁵ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2538), 233.

ลูกปัด

ลูกปัด (Beads) หมายถึง วัตถุหรือเม็ดที่มีรูตรงกลางสำหรับร้อยเป็นเครื่องประดับต่างๆ ลูกปัดเป็นวัตถุดิบหรือประดิษฐ์กรรมขนาดเล็กอย่างหนึ่งซึ่งทำมาจากวัตถุดิบที่เป็นอินทรีย์วัตถุและอนินทรีย์วัตถุต่างๆ กันตั้งแต่ ไม้ หิน แร่ กระจุก ฟัน เขี้ยวสัตว์ เปลือกหอย ปะการัง เมล็ดพืช ดินปั้น-ดินเผา แก้วน้ำเคลือบ แก้วหลอม โลหะหลอม เช่น ทอง เงิน ตะกั่ว เหล็ก พลาสติก ตลอดจนสารสังเคราะห์ เมื่อนำมาขัดฝน ปั่น หรือหลอมหล่อรูปทรงและตกแต่งให้เป็นรูปลักษณะต่างๆ แล้วต่อมี “รู” เพื่อร้อยด้ายหรือเชือก²⁶ ซึ่งการประดิษฐ์ลูกปัดด้วยวัสดุและเทคนิครวมถึงรูปทรงที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับประโยชน์การใช้งาน ตามคติความเชื่อ ประเพณีนิยมหรือค่านิยมตามสภาพที่เหมาะสมของยุคสมัยในแต่ละชุมชน ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ชุมชนสมัยประวัติศาสตร์ และชุมชนปัจจุบัน

ลูกปัดเป็นเครื่องประดับที่พบแพร่หลายทั่วโลกรวมทั้งในประเทศไทยด้วย เราจึงพบลูกปัดรูปแบบต่างๆ ตามแหล่งโบราณคดีทั่วไป แสดงให้เห็นว่าในสมัยโบราณนั้น ใช้ลูกปัดเป็นเครื่องประดับ หรืออาจจะใช้เป็นเครื่องรางของขลัง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อชีวิตและความ เป็นอยู่ และอาจใช้เป็นของมีค่าที่สามารถแลกเปลี่ยนแทนเงินตราในการค้าขาย ลูกปัดในสมัยโบราณเป็นเครื่องแสดงความเจริญของคนแต่ละยุคสมัยในการประดิษฐ์คิดค้น และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันทางอารยธรรมระหว่างชุมชนด้วย

ลูกปัดเป็นโบราณวัตถุที่มีความเป็นมายาวนาน ลูกปัดที่ทำด้วยเปลือกหอย ดินเผา และดินสีต่างๆ นั้น จะเห็นได้ว่าพบในทุกแหล่งอารยธรรมและยังไม่มีข้อสรุปว่าที่ใดเป็นแหล่งกำเนิดคิดค้นขึ้นเป็นครั้งแรก แต่สำหรับลูกปัดแก้วนั้นเนื่องจากพบอยู่ทั่วไปทั้งในยุโรปแถบเยอรมัน อิตาลี บริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ในเปอร์เซีย อียิปต์ เมโสโปเตเมีย อินเดีย ไทย ลาว เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไปจนถึงจีน ญี่ปุ่น และอลาสกา ได้มีนักวิชาการพยายามศึกษาค้นคว้ามานาน โดยพยายามหาดินแดนที่เป็นต้นกำเนิดที่รู้จักผลิตแก้วขึ้นเป็นเครื่องประดับและเครื่องใช้ เป็นครั้งแรก แต่ก็ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัด ในบริเวณประเทศอียิปต์และแถบเมโสโปเตเมีย

²⁶ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “ลูกปัดต่างชาติในแหล่งโบราณคดีไทย” ศิลปากร, 33, 1 (มีนาคม-เมษายน 2532) : 5.

รู้จักผลิตแก้วมาแล้วตั้งแต่ 4,000 ปีก่อนคริสตกาล แต่ยังไม่กว้างขวางนักมาแพร่หลายจริงราว 1,000 ปีก่อนคริสตกาล

ในประเทศไทยปรากฏหลักฐานว่า รู้จักทำลูกปัดมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว เพราะจากการขุดค้นที่บ้านเก่า ตำบลจระเข้เผือก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ได้พบโครงกระดูกเพศหญิงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ ซึ่งมีอายุราวประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว มีการแต่งตัวศพด้วยเครื่องประดับเช่น เปลือกหอยแครง และเปลือกหอยขม เจาะรูนำมาร้อยเป็นสายสร้อย กับพบลูกปัดเป็นแว่นกลมแบนที่ทำจากเปลือกหอยหรือกระดูก และลูกปัดที่ทำจากหิน ซึ่งมีขนาดยาวประมาณ 3-5 เซนติเมตร ส่วนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ที่อื่นก็พบเช่น ที่ตำบลลุ่มสุม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ที่ตำบลกลางแดด อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ก็พบลูกปัดที่ทำด้วยเปลือกหอยและลูกปัดที่ทำด้วยกระดูกสัตว์รูปยาวคล้ายตะกรุด ส่วนที่หนองแซง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี พบโครงกระดูกยุคหินใหม่สองโครงประดับด้วยสร้อยลูกปัดที่ทำด้วยเปลือกหอยเช่นกัน รวมทั้งที่บ้านโคกเจริญ ตำบลมะกอกหวาน อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบทั้งลูกปัด กำไล และเครื่องประดับอื่นๆ ที่ล้วนทำด้วยเปลือกหอยทั้งสิ้น

แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะที่น่าสนใจที่สุดแห่งหนึ่งคือ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่นี้พบว่ามีการใช้ลูกปัดเป็นเครื่องประดับมากมาย และทำด้วยวัสดุต่างๆ เช่น ดินเผา หินคาร์เนเลียน และแก้วสีเขียว สีฟ้า และสีน้ำเงินเข้ม นอกจากนี้ยังพบหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าบ้านเชียงเป็นแหล่งผลิตลูกปัดแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งในยุคโลหะในประเทศไทย เช่นเดียวกับที่บ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเข้าใจว่าผลิตขึ้นเองในท้องถิ่น และอาจจะมีบางแบบที่นำมาจากภายนอก

ต่อมาในสมัยประวัติศาสตร์ พบลูกปัดในแหล่งโบราณคดีที่สำคัญๆ ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศไทย โดยเฉพาะภาคใต้ได้พบลูกปัดทั่วทุกแห่งที่เป็นชุมชนโบราณสำคัญเช่น ควนพุนพิน ไชยา และท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ท่าศาลาและอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งที่ภาคใต้นี้จะพบลูกปัดที่ทำจากวัสดุต่างๆ เช่น ดินเผา หิน และแก้วสีต่างๆ มีรูปแบบหลากหลาย อาจจะกล่าวได้ว่ามีมากกว่าที่เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จัดว่าเป็นแหล่งผลิตลูกปัดที่สำคัญเช่นเดียวกัน

ลูกบิด เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์ใช้ในการประดับตกแต่งร่างกายเพื่อให้เกิดความสวยงามแล้ว ยังมีบทบาทความสำคัญในด้านอื่นๆ ซึ่งเป็นความคติความเชื่อมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์²⁷ เช่น

1. ลูกบิดเป็นเครื่องรางที่แสดงถึงสถานะทางสังคมของผู้สวมใส่ เนื่องจากลูกบิดบางชนิดทำจากวัตถุที่หายากและมีราคาสูง ดังนั้นผู้ที่สวมใส่จึงจะต้องเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสังคม เช่น หัวหน้าเผ่า พ่อมดหมอผี เป็นต้น
2. ลูกบิดเป็นเครื่องรางของขลัง เพื่อปกป้องคุ้มครองให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่างๆ รวมถึงการนำโชคลาภมาให้แก่ผู้สวมใส่อีกด้วย
3. ลูกบิดเป็นเครื่องประดับชนิดหนึ่งในบรรดาเครื่องประดับประเภทอื่นๆ ที่อุทิศให้แก่ผู้ตาย ซึ่งพบในแหล่งโบราณคดีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อและวัฒนธรรมของคนสมัยนั้นเกี่ยวกับความเชื่อในโลกหน้าว่าผู้ที่ตายไปแล้วยังมีความต้องการใช้สิ่งของเหมือนเช่นตอนมีชีวิตอยู่
4. ลูกบิดเป็นสิ่งของที่มีค่าแทนเงินตราได้ โดยเฉพาะการค้าในสมัยโบราณ เช่น ชาวยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 17-19 นำลูกบิดไปแลกกับเครื่องเทศในหมู่เกาะอินโดนีเซีย
5. ลูกบิดเป็นสัญลักษณ์ในการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกันระหว่างชนเผ่า
6. ลูกบิดใช้ในการรักษาบำบัดโรค โดยในบางชนเผ่าเชื่อว่า ลูกบิดช่วยถอนอมสาวยตา ลูกบิดอำพันใช้รักษาอาการปวดท้องได้ เป็นต้น
7. ลูกบิดใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่น ลูกประคำของนักบวชหรือผู้ถือศีล

²⁷ พัชรี สาริบุตร, "เครื่องประดับโบราณ" ใน *มรดกจากอดีต* (กรุงเทพฯ : ไสภณการพิมพ์, 2547), 73.

ลูกบิด เป็นหลักฐานเครื่องประดับที่พบมากที่สุดในแหล่งโบราณคดีตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเครื่องประดับที่มีรูปแบบที่หลากหลาย และทำจากวัสดุที่แตกต่างกันออกไป เช่น กระจุก หิน แก้ว สำริด เป็นต้น โดยหน้าที่หลักของลูกบิดที่นำมาทำเป็นสิ่งของประดับตกแต่งเพื่อความสวยงามแล้ว ลูกบิดยังมีบทบาทที่สำคัญในด้านอื่นๆ เช่น ลูกบิดเป็นสิ่งของที่แสดงถึงสถานะทางสังคม เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน และเป็นเครื่องรางของขลัง เป็นต้น ดังนั้นลูกบิดจึงเป็นเครื่องประดับอีกประเภทหนึ่งที่มีความนิยมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากหลักฐานเครื่องประดับโบราณที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ามนุษย์ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ได้เริ่มรู้จักใช้วัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติมาประดับตกแต่งร่างกาย ตามความนิยมเพื่อให้เกิดความสวยงาม และเป็นคติความเชื่อของกลุ่มคนนั้นๆ ด้วย ซึ่งเครื่องประดับโบราณที่พบในประเทศไทย พบว่ามีความหลากหลายทั้งรูปแบบและวัสดุที่นำมาทำเครื่องประดับ ทั้งที่เป็นอินทรียวัตถุและอนินทรียวัตถุ ตลอดจนวัสดุที่มนุษย์ผลิตขึ้นมาใช้เอง เช่น สำริดและแก้ว เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดีในภาคใต้ของไทยนั้น ที่พบโบราณวัตถุประเภทเครื่องประดับเป็นจำนวนมาก มีรูปแบบที่หลากหลายและแตกต่างจากที่พบในภาคอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ยังพบหลักฐานเครื่องประดับรูปแบบพิเศษที่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นรูปแบบของเครื่องประดับที่มาจากต่างประเทศ เช่น อินเดีย จีน โรมัน รัสเซีย เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับเครื่องประดับนั้นจึงมีความน่าสนใจและอาจเป็นหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในอดีตในเรื่องราวต่างๆ ได้อีกด้วย

บทที่ 3

เครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง

ดินแดนบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย พบหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่ยาวนานเริ่มตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ปรากฏร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์ตามถ้ำ เฝิงผา มีสังคมแบบล่าสัตว์หาของป่า ใช้วัตถุดิบธรรมชาติมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ และการทำเครื่องประดับตกแต่งร่างกายด้วย เช่น ลูกปัดทำจากเปลือกหอย กระดุกสัตว์ และหิน ที่พบในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ในเกือบทั่วทุกจังหวัดของภาคใต้ เช่น แหล่งโบราณคดีถ้ำปากอม อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีถ้ำเขาหินตก อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง เป็นต้น

สำหรับหลักฐานโบราณวัตถุเครื่องประดับที่พบในจังหวัดระนองนั้น เป็นหลักฐานที่พบจากการสำรวจทางโบราณคดีในพื้นที่บริเวณจังหวัดระนอง และโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง และในแต่ละแหล่งพบหลักฐานที่พบจำนวนมากน้อยไม่เท่ากัน เนื่องจากมีเพียงแหล่งโบราณคดีภูเขาทองแหล่งเดียวที่มีการขุดค้นทางโบราณคดี จากแหล่งโบราณคดีในจังหวัดระนองทั้งหมด 7 แหล่ง ดังนี้

1. แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง
2. แหล่งโบราณคดีเขากล้วย ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง
3. แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง
4. แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง
5. แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง
6. แหล่งโบราณคดีไร่ใน 2 ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง
7. แหล่งโบราณคดีปากจั่น ตำบลปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

พื้นที่ของแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เป็นภูเขาสูงเล็กๆ มีที่ราบตีนเขาเป็นทุ่งโล่ง แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เป็นภูเขาสูงเล็กๆ อยู่นห่างจากชายฝั่งทะเลอันดามันประมาณ 1.5 กิโลเมตร เดิมมีคลองนาพริใหญ่เข้ามาถึงตัวแหล่งโบราณคดีได้และสามารถใช้คลองดังกล่าวต่อเชื่อมไปออกชายฝั่งทะเลที่แหลมกล้วยได้ (ปัจจุบันถูกบ่อกั้นปิดขวางอยู่)

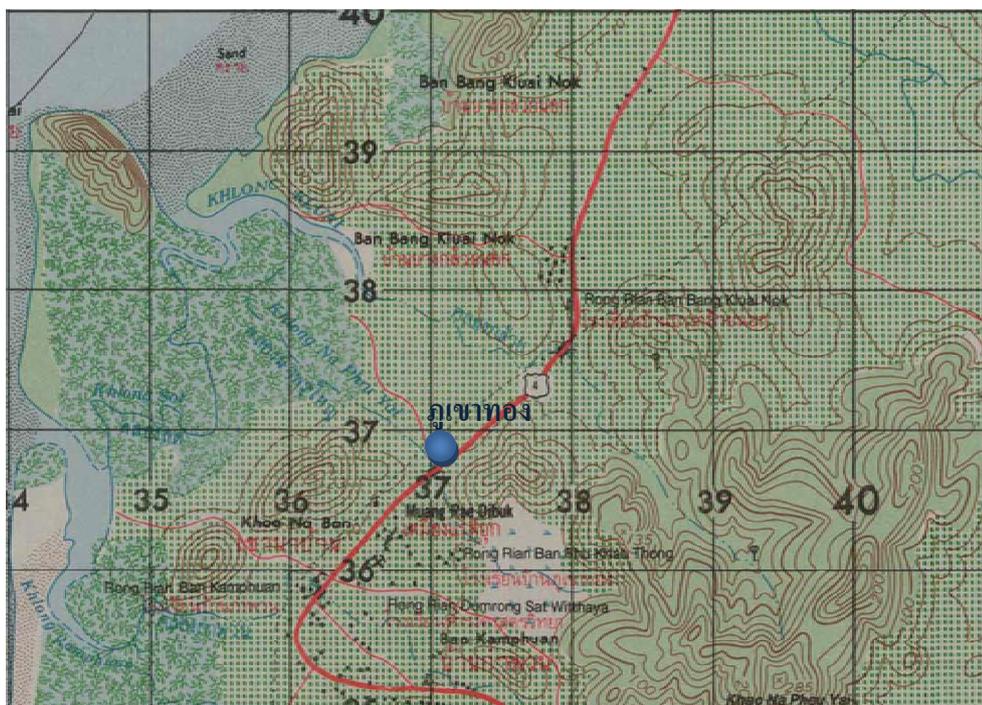


ภาพที่ 1 แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ปัจจุบันพื้นที่บริเวณแหล่งโบราณคดีภูเขาทองถูกลักลอบขุดหาลูกปัด เป็นหลุมเป็นบ่อกระจายเต็มพื้นที่ และทางด้านทิศตะวันออกมีการตัดถนนผ่านคือ เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 โดยพบลูกปัดและเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่ทั่วบริเวณ

ที่ตั้ง แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านภูเขาทอง ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้งที่ 9 องศา 20 ลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 98 องศา 20 ลิปดาตะวันออก พิกัดกริด 47 PML 367365¹

¹กรมแผนที่ทหาร, “กิ่งอำเภอสุขสำราญ,” ระวัง 4627 I, พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD. แผนที่ประเทศไทย ลำดับชุด L 7017, 2527. มาตราส่วน 1:50,000.



แผนที่ 1 แสดงที่ตั้งแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

สภาพพื้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เป็นภูเขาขนาดเล็กลูกหนึ่ง ตั้งอยู่ริมถนนเพชรเกษม (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4) ตรงหลักกิโลเมตรที่ 706 ด้านทิศตะวันตกติดกับบ่อกุ่ม ถัดจากบ่อกุ่มเป็นป่าชายเลนและทะเลอันดามัน ภูเขาทองอยู่ห่างจากทะเลอันดามันประมาณ 2 กิโลเมตร พื้นที่บริเวณนี้มีการค้นพบโบราณวัตถุโดยรอบภูเขาลูกนี้ในเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ ถัดจากภูเขาทองไปทางทิศตะวันออก มีถนนเพชรเกษมที่กล่าวมาข้างต้นตัดผ่านในแนวทิศเหนือ-ใต้ ถัดไปเป็นที่ราบเชิงเขา แล้วค่อยๆ ลาดขึ้นไปสู่เทือกเขาภูเก็ต โดยมีคลองในบริเวณนี้หลายสายที่มีต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานี้ไหลลงสู่ทะเลอันดามัน ซึ่งไหลผ่านแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ เช่นเดียวกับเทือกเขานี้เป็นต้นน้ำของลำคลองหลายที่ไหลลงสู่อ่าวไทยทางฝั่งตะวันออกในบริเวณอ่าวบ้านดอน ในเขตอำเภอท่าชนะและอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี²

²ปรีชา นุ่นสุข. "ภูเขาทอง : สถานีการค้ายุคต้นบนฝั่งอันดามัน" เมืองโบราณ. 33,2 (มกราคม 2550) : 70-71.

การศึกษาที่ผ่านมา

ปี พ.ศ. 2534-2535 นางล่อมาขวัญและนายดาบดุลละห์ หนูนอนันต์ บ้านเลขที่ 29/9 หมู่ 3 บ้านกำแพง ตำบลกำแพง อำเภอสุโขทัย จังหวัดระนอง เข้าพื้นที่ภูเขาทองเพื่อขุดหา ลูกบิดโบราณ ซึ่งพบลูกบิดแก้ว ลูกบิดหิน ลูกบิดทองคำ เศษภาชนะดินเผา โอง่ ทิ้งเหล็ก ขวาน เม็ดข้าวสารดำ และเบ้าหลอมลูกบิด หลังจากนั้นก็มีชาวบ้านเข้ามาลักลอบขุดหาโบราณวัตถุอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายและเป็นการทำลายหลักฐานทางโบราณคดี

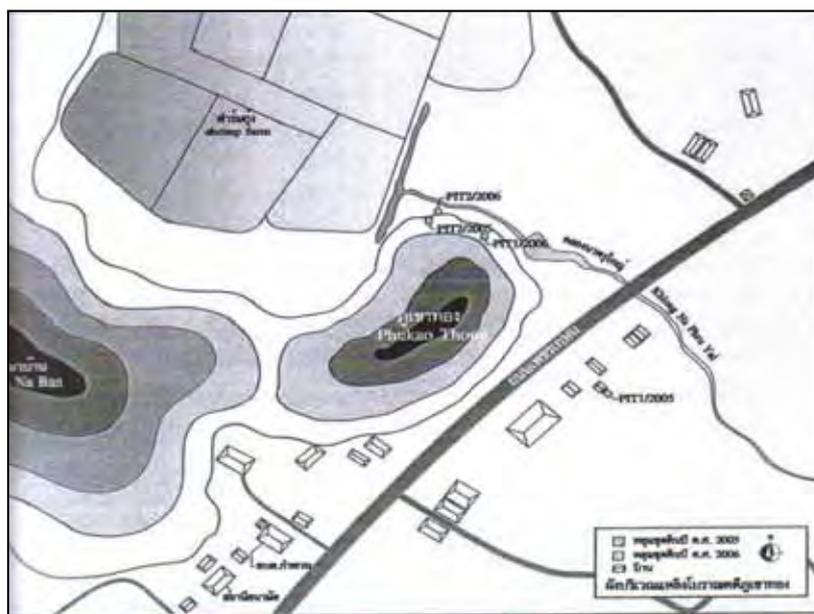
ปี พ.ศ. 2539-2540 นายปรีชา หนูสุข ได้ทำการสำรวจทางโบราณคดีในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และหลังจากนั้นได้สำรวจเพิ่มเติมเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง หลักฐานโบราณวัตถุที่พบ เช่น ลูกบิดแก้ว ลูกบิดหิน เครื่องมือและเหล็ก เศษภาชนะดินเผา ประติมากรรมรูปสัตว์ เช่น สิงโต กบ เต่า ปลา และสัญลักษณ์มงคล เช่น ตีร์รัตนะ ที่ทำจากหินคาร์เนเลียน หยก และหินกึ่งอัญมณีชนิดอื่นๆ

ปี พ.ศ. 2548-2549 กรมศิลปากร สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต โดย ร.อ.บุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ และนางเวโร นัยวัฒน์ ได้ทำการสำรวจขุดค้นทางโบราณคดีแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ในโครงการศึกษาเมืองท่าการค้าโบราณชายฝั่งทะเลอันดามัน หลุมขุดค้นทางโบราณคดีทั้งหมด 4 หลุม เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง และแหล่งโบราณคดีแถบชายฝั่งทะเลอันดามัน และการเริ่มรับวัฒนธรรมอินเดียของแหล่งโบราณคดีแถบชายฝั่งทะเลอันดามันโดยผ่านการเดินเรือทางทะเล

การดำเนินงานทางโบราณคดี

การดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดีสำหรับแหล่งโบราณคดีภูเขาทองนั้น ประสบปัญหาในการเลือกพื้นที่ขุดค้น เนื่องจากพื้นที่ถูกลักลอบขุดเกือบทั้งหมด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องไปเลือกจุดขุดในบริเวณที่ไม่ถูกรบกวน ซึ่งในบางหลุมขุดค้นอาจจะพบหลักฐานโบราณวัตถุเบาบาง การขุดค้นทางโบราณคดีเพื่อศึกษาการทับถมของโบราณวัตถุในแต่ละชั้นดิน โดยการดำเนินงานขุดตามระดับชั้นดินสมมุติขุดลึกตามระดับเป็นชั้น ๆ แต่ละชั้นกำหนดความลึกชั้นละ 10 เซนติเมตร และขุดตามชั้นดินธรรมชาติที่ปรากฏลึกจนถึงระดับที่ไม่พบโบราณวัตถุ แล้วทำการบันทึกภาพไว้ หลังจากนั้นจะทำการบันทึกรายละเอียดต่างๆ ลงบนผังชั้นดิน

นอกจากนี้การขุดค้นในแต่ละชั้นดินจะทำการบันทึกรายละเอียดของดิน เช่น เนื้อดิน สี ดิน โดยวัดค่าสีดินจากสมุดเทียบสีดิน เพื่อหาความแตกต่างของดินแต่ละชั้น เมื่อขุดเสร็จแล้วจะ ดำเนินการทำผังชั้นดินเพื่อบันทึกรายละเอียดของชั้นดินต่างๆ โดยการดำเนินการครั้งนี้ใช้ได้ขุด หลุมขุดค้นทางโบราณคดีจำนวน 4 หลุม ระยะเวลาทำงาน 2 ปี ดังนี้



แผนที่ 2 แสดงตำแหน่งหลุมขุดค้นบริเวณแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

ที่มา : เรไร นัยวัฒน์, “รายงานการขุดค้นเบื้องต้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พ.ศ. 2548,” สำนัก ศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต. (อัดสำเนา).

การดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดีปี พ.ศ. 2548

หลุมขุดค้นที่ 1 (PIT 1/2005)³

สภาพพื้นที่หลุมขุดค้นที่ 1 เป็นพื้นที่บริเวณหลังบ้านนายดล ชิดเอื้อ บ้านเลขที่ 10 หมู่ 4 ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง อยู่ห่างจากถนนเพชรเกษม 150 เมตร พื้นที่เป็นที่ราบไม่เคยถูกรบกวนมาก่อน จากการดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดี พบโบราณวัตถุเบาบาง มีชั้นดินธรรมชาติจำนวน 3 ชั้น แต่ละชั้นมีรายละเอียด ดังนี้

ชั้นดินที่ 1 เริ่มจากผิวดิน (surface) ลงไปจากระดับสมมุติประมาณ 60 เซนติเมตร ดินเป็นดินร่วนสีน้ำตาลหลักฐานทางโบราณคดีพบ ได้แก่

ภาชนะดินเผา พบภาชนะดินเผาในกลุ่มประเภทเนื้อหยาบถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผาพื้นเมืองภาชนะดินเผากลุ่มน้ำส่วนมากเป็นผิวเรียบ รองลงมาเป็นลายดกประทับ พบลายเชือกทาบเพียง 1 ชั้น นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาเนื้อละเอียดลักษณะดินที่ใช้แตกต่างจากภาชนะดินเผาพื้นเมืองอย่างชัดเจน จึงถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะที่ถูกนำเข้า

ลูกปัด ส่วนใหญ่พบลูกปัดแก้วสีเขียวแบบที่เรียกว่า Indo-Pacific beads โดยพบสีน้ำเงินจำนวนมากที่สุดรองลงมาเป็นสีน้ำตาล และพบลูกปัดหิน จำนวน 1 เม็ด

เมล็ดข้าวสารดำ จำนวน 2 เม็ด

ชั้นดินที่ 2 เป็นชั้นดินที่ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัย ดินร่วนสีน้ำตาลปนเหลือง

ชั้นดินที่ 3 เป็นชั้นดินที่ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัย ดินมีลักษณะเป็นดินทรายปนกรวดสีน้ำตาล

³เรไร นัยวัฒน์, “รายงานการขุดค้นเบื้องต้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พ.ศ. 2548,” สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต. (อัดสำเนา).

ตารางที่ 1 แสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง
หลุมขุดค้นที่ 1 (PIT 1/2005)

ระดับชั้นดินสมมุติ (CM.DT.)	โบราณวัตถุ	จำนวน (ชิ้น/เม็ด)
Surface-20	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	24
	ลูกปัดแก้ว	28
	เมล็ดข้าวสารดำ	2
20-30	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	56
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	7
	เครื่องถ้วยเปอร์เซีย	1
	ฝาจุกภาชนะ	1
	ลูกปัดแก้ว	10
30-40	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	53
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	1
	ลูกปัดหิน	1
	ลูกปัดแก้ว	26
40-50	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	102
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	7
	ลูกปัดแก้ว	25
50-60	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	16
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	2

หลุมขุดค้นที่ 2 (Pit 2/2005)⁴

สภาพพื้นที่หลุมขุดค้นที่ 2 ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาภูเขาทอง พื้นที่ที่มีความลาดเอียงเล็กน้อยโดยมีภูเขาทองอยู่ทางด้านทิศใต้ ส่วนด้านทิศเหนือใกล้กับคลองนาพรุใหญ่ และพื้นที่บ่อกึ่งของเอกชน หลุมขุดค้นอยู่ใกล้กับกอไผ่ และมีสวนผลไม้โดยรอบ หลุมขุดค้นหลุมนี้อยู่ใกล้คลองและภูเขาทองทำให้พบโบราณวัตถุหนาแน่นกว่าหลุมที่ 1 มีชั้นดินธรรมชาติจำนวน 3 ชั้น แต่ละชั้นมีรายละเอียด ดังนี้

ชั้นดินที่ 1 เนื่องจากพื้นที่โดยรอบถูกรบกวนจากพวกลักลอบขุดทำให้บนดินพบโบราณวัตถุด้วย และอีกประการหนึ่งอาจจะมีการถูกพัดพามาจากภูเขาทองที่อยู่ทางด้านทิศใต้หลักฐานทางโบราณคดีที่พบ ได้แก่

ภาชนะดินเผา พบภาชนะดินเผาในกลุ่มประเภทเนื้อหยาบถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผาพื้นเมือง ภาชนะดินเผากลุ่มนี้ส่วนมากเป็นผิวเรียบ รองลงมาเป็นลายกดประดับ ลายขูดขีด และลายเชือกทาบ นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาเนื้อละเอียดลักษณะดินที่ใช้แตกต่างจากภาชนะดินเผาพื้นเมืองชัดเจน อย่างชัดเจน จึงถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะที่ถูกนำเข้ามา พบในปริมาณที่มากกว่าหลุมขุดค้นที่ 1 อย่างชัดเจน

ลูกปัด ส่วนใหญ่พบลูกปัดแก้วสีเขียวแบบที่เรียกว่า Indo-Pacific beads โดยพบสีน้ำตาลจำนวน มากที่สุดรองลงมาเป็นสีน้ำเงิน และพบลูกปัดหินจำนวนเล็กน้อย

ชิ้นส่วนกำไลแก้ว

เศษเหล็ก

หินเขี้ยวหนูมานที่แตกเป็นชิ้นเล็กๆ เหมือนถูกกะเทาะให้แตกเพื่อทำลูกปัดหิน

ชั้นดินที่ 2 ดินยังคงเป็นดินร่วนสีเทาอ่อน ชั้นดินนี้ไม่ถูกรบกวนจากกิจกรรมของมนุษย์ในปัจจุบันหลักฐานทางโบราณคดีพบ ได้แก่

ภาชนะดินเผา ยังคงพบภาชนะดินเผาในกลุ่มประเภทเนื้อหยาบถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผากลุ่มนี้ส่วนมากเป็นผิวเรียบ รองลงมาเป็นลายกดประทับ ลายขูดขีด และลายเชือก

⁴ เรืองเดียวกัน.

ทาบ นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาเนื้อละเอียดจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะที่ถูกนำเข้ามา พบในปริมาณที่มากกว่าชั้นดินที่หนึ่ง

ลูกปัด ส่วนใหญ่พบลูกปัดแก้วสีเขียวแบบที่เรียกว่า Indo-Pacific beads โดยพบสีน้ำตาลจำนวนมากที่สุดรองลงมาเป็นสีน้ำเงิน สีเหลือง และพบลูกปัดหินจำนวนมากน้อย ในจำนวนนี้ลูกปัดหินควอartz ทรงทูนขนาดใหญ่ และพบลูกปัดหินอาเกต

ทองคำ ชั้นเล็กจำนวน 2 ชั้น มีลักษณะเป็นแผ่นกลมแบน

ชั้นดินที่ 3 ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนมีหินกรวดปน ดินสีเหลืองปนน้ำตาล ชั้นดินนี้มีลักษณะเป็นชั้นดินบางๆ ด้านทิศตะวันออกเป็นชั้นดินที่บางมากจนขาดหายไป ส่วนทางด้านทิศตะวันตกชั้นดินจุนหนาขึ้นเรื่อยๆ จนติดผนังหลุมด้านทิศตะวันตกมีความหนาถึงประมาณ 1 เมตร หลักฐานทางโบราณคดีที่พบ ได้แก่

ภาชนะดินเผา ยังคงพบภาชนะดินเผาในกลุ่มประเภทเนื้อหยาบที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผาพื้นเมือง ภาชนะดินเผากลุ่มนี้ส่วนมากเป็นผิวเรียบ รองลงมาเป็นลายกดประทับ ลายขีดขีด และลายเชือกทาบ นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาเนื้อละเอียดจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะที่ถูกนำเข้ามาในปริมาณที่ยังมากอยู่ที่สำคัญพบภาชนะดินเผารูแลตแวร์ (Rouletted Ware) ตรงส่วนที่มีลายกดประทับ จำนวน 1 ชั้น จากการกลิ้งวงล้อพื้นเพื่อลงบน ผิวภาชนะขณะที่ดินยังไม่แห้ง

ลูกปัด ยังพบในปริมาณที่สม่ำเสมอโดยเฉพาะลูกปัดแบบ Indo-Pacific beads พบลูกปัดหินปริมาณไม่มากนัก

ทองคำ พบทองคำมีลักษณะเป็นปล้องชั้นเล็กๆ

ชั้นดินที่ 4 เป็นชั้นดินทรายปนกรวด ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัยของมนุษย์

ชั้นดินที่ 5 เป็นชั้นดินทรายสีเทาอ่อน ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัยของมนุษย์

ตารางที่ 2 โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง
หลุมขุดค้นที่ 2 (PIT 2/2005)

ระดับชั้นดินสมมุติ (CM.DT.)	โบราณวัตถุ	จำนวน (ชิ้น/เม็ด)
Surface-60	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	307
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	66
	ลูกปัดหิน	5
	ลูกปัดแก้ว	279
	ลูกปัดที่อยู่ในกระบวนการผลิต	3
60-70	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	202
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	53
	ลูกปัดหิน	4
	ลูกปัดแก้ว	131
	วัตถุดิบแก้วและหิน	2
	ลูกปัดที่อยู่ในกระบวนการผลิต	1
	ชิ้นส่วนของค้ำ	2
	ชิ้นส่วนกำไลแก้ว	2
70-80	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	153
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	21
	ลูกปัดหิน	1
	ลูกปัดแก้ว	56
	ลูกปัดที่อยู่ในกระบวนการผลิต	2
80-90	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	36
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	9
	ลูกปัดหิน	3
	ลูกปัดแก้ว	117
	ลูกปัดที่อยู่ในกระบวนการผลิต	4

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ระดับชั้นดินสมมุติ (CM.DT.)	โบราณวัตถุ	จำนวน (ชิ้น/เม็ด)
90-100	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว	64 9 2 59
100-110	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว	59 9 1 48
110-120	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า เศษภาชนะดินเผาภูเลตแวร์ ลูกปัดแก้ว	73 4 1 80
120-130	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว วัตถุดิบหินและแก้ว เศษภาชนะแก้ว	155 12 3 139 7 1
130-140	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดแก้ว	57 4 24
140-150	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดแก้ว	10 1 7
150-160	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า	46 3

การดำเนินขุดค้นทางโบราณคดีปี พ.ศ. 2549⁵

หลุมขุดค้นที่ 1 (Pit1/2006)

สภาพพื้นที่หลุมขุดค้นที่ ตั้งอยู่บนเนินเขาทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ลาดเอียงมาทางทิศเหนือ อยู่ห่างจากคลองนาพู่ใหญ่ประมาณ 15 เมตร บริเวณโดยรอบมีต้นทุเรียน ต้นมังคุด พบเศษภาชนะดินเผาบริเวณผิวดิน มีชั้นดินธรรมชาติจำนวน 4 ชั้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ชั้นดินที่ 1 เป็นชั้นดินบน ผิวดินเป็นเนินหลังเต่า ตรงกลางเป็นจอมปลวก มีความหนาเฉลี่ยประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ดินร่วนสีน้ำตาลเข้ม โบราณวัตถุที่พบ ได้แก่ เศษภาชนะดินเผาลูกปัดแก้ว

ชั้นดินที่ 2 ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนมีหินกรวดปน ดินสีเหลืองปนน้ำตาลเข้ม ชั้นดินมีความลาดเอียงจากใต้ลงเหนือ โบราณวัตถุที่พบ ได้แก่

เศษภาชนะดินเผา พบเศษภาชนะดินเผาในกลุ่มเนื้อหยาบถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผาพื้นเมือง ภาชนะดินเผากลุ่มนี้ส่วนมากเป็นผิวเรียบ รองลงมาเป็นลายกดประทับ ลายขูดขีด และลายเชือกทาบ และเศษภาชนะดินเผาเนื้อละเอียดจัดอยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผานำเข้า

ลูกปัด พบลูกปัดแก้วจำนวนมากและสีมั่วเสมอ และพบลูกปัดหินบ้างแต่น้อย

แผ่นหินคาร์เนเลียนสลักรูปม้า (หัวแหวนสลัก) พบในระดับ 30-50 CM.DT.

ชั้นดินที่ 3 ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนค่อนข้างเหนียวมีหินกรวดปน ดินสีเหลืองปนน้ำตาล ทางด้านเหนือและทิศตะวันออกเป็นชั้นดินที่บางมากจนขาดหายไป หลักฐานที่พบ ได้แก่

ภาชนะดินเผา พบเศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง แบบผิวเรียบ และมีลายกดประทับ ลายขูดขีด และลายเชือกทาบ นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาเนื้อละเอียดจัดอยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผานำเข้าและที่สำคัญพบเศษภาชนะดินเผาแบบ รูเลตแวร์ (Rouletted Ware)

ลูกปัด พบลูกปัดแก้วสีเดียวในปริมาณที่สีมั่วเสมอ และลูกปัดหินปริมาณไม่มากนัก

ทองคำ พบทองคำมีลักษณะเป็นเส้นทองชิ้นเล็กๆ

เมล็ดข้าวสีดำ

⁵โรโร นัยวัฒน์. "สมุดบันทึกประจำวันการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย," วันที่ 19 มิถุนายน – 22 ธันวาคม 2549. (อัดสำเนา).

ตารางที่ 3 โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง
หลุมขุดค้นที่ 1 (PIT 1/2006)

ระดับชั้นดินสมมุติ (CM.DT.)	โบราณวัตถุ	จำนวน (ชิ้น/เม็ด)
TP1 (1x3m.)	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	88
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	15
	เศษภาชนะดินเผาแบบรูเลตแวร์	1
ลอกผิวดิน	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	315
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	88
	เศษภาชนะดินเผาแบบรูเลตแวร์	3
	ลูกปัดแก้ว	277
	วัตถุดินหินและแก้ว	3
	ลูกปัดที่อยู่ในกระบวนการผลิต	33
	ฝาตลับหิน	2
	เศษภาชนะแก้ว (Mosaic)	2
Surface-30	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	50
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	16
	ลูกปัดแก้ว	180
	วัตถุดินหินและแก้ว	17
	ชิ้นส่วนตุ้มหูหยก	1
	30-50	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง
เศษภาชนะดินเผานำเข้า		17
ลูกปัดหิน		3
ลูกปัดแก้ว		507
วัตถุดินหินและแก้ว		38
ลูกปัดที่อยู่ในกระบวนการผลิต		20
หัวแหวนสลักรูปม้า		1
โกลงเหล็ก		4
ตะกรัน		1

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ระดับชั้นดินสมมุติ (CM.DT.)	โบราณวัตถุ	จำนวน (ชิ้น/เม็ด)
50-70	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว กำไลแก้ว วัตถุดินหินและแก้ว	154 55 3 500 1 40
70-90	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว	123 43 1 166
90-110	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว วัตถุดินหินและแก้ว ชิ้นส่วนของคำ เศษภาชนะแก้ว กำไลแก้ว เมล็ดข้าวเผาไฟ ชิ้นส่วนหินขัด โกลนลูกปัดหินคาร์เนเลียน	57 19 1 122 8 1 2 1 2 1 1 1
110-130	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า เศษภาชนะดินเผาแบบรูเลตแวร์ ลูกปัดแก้ว	47 12 1 47

หลุมขุดค้นที่ 2 (Pit 2/2006)

สภาพพื้นที่หลุมขุดค้นที่ 2 เป็นพื้นที่ค่อนข้างราบ หลุมขุดค้นอยู่ใกล้พื้นที่บ่อกึ่งของเอกชน บริเวณโดยรอบเป็นสวนผลไม้ เช่น ต้นกล้วย ต้นหมาก ต้นมะพร้าว เป็นต้น หลุมขุดค้นนี้อยู่ใกล้คลองและภูเขาทองทำให้พบโบราณวัตถุหนาแน่น มีชั้นดินธรรมชาติจำนวน 4 ชั้น แต่ละชั้นมีรายละเอียด ดังนี้

ชั้นดินที่ 1 จากระดับผิวดิน (surface) จนถึงระดับสมมุติ (Datum Line) ประมาณ 40 เซนติเมตร ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัยของมนุษย์

ชั้นดินที่ 2 ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย ด้านทิศเหนือและทิศใต้มีความหนาถึงประมาณ 1 เมตร ส่วนด้านทิศตะวันออกเป็นชั้นดินถูกรบกวนจากการลักลอบขุด หลักฐานโบราณวัตถุที่พบ ได้แก่

ภาชนะดินเผา พบเศษภาชนะดินเผาในกลุ่มเนื้อหยาบถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผาพื้นเมือง ภาชนะดินเผากลุ่มนี้ส่วนมากเป็นผิวเรียบ รองลงมาเป็นลายกดประทับ ลายขูดขีด และลายเชือกทาบ และเศษภาชนะดินเผาเนื้อละเอียดจัดอยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผานำเข้า

ลูกปัด พบลูกปัดแก้วในปริมาณสม่ำเสมอ และลูกปัดหินในปริมาณไม่มากนัก นอกจากนี้ยังพบก้อนแก้วและลูกปัดแก้วที่อยู่ในกระบวนการผลิต

ชิ้นส่วนกำไลแก้ว

เมล็ดข้าวสารสีดำ

ชั้นดินที่ 3 ดินเป็นดินทรายปนกรวด มีก้อนดินเหนียวกระจายทั่วบริเวณ ชั้นดินนี้ไม่พบการรบกวนจากกิจกรรมของมนุษย์ปัจจุบัน หลักฐานโบราณวัตถุที่พบ ได้แก่

ภาชนะดินเผา พบเศษภาชนะดินเผาในกลุ่มเนื้อหยาบถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผาพื้นเมือง ภาชนะดินเผากลุ่มนี้ส่วนมากเป็นผิวเรียบ รองลงมาเป็นลายกดประทับ ลายขูดขีด และลายเชือกทาบ และเศษภาชนะดินเผาเนื้อละเอียดจัดอยู่ในกลุ่มภาชนะดินเผานำเข้า

ลูกปัด ลูกปัดแก้วและลูกปัดหินที่พบเริ่มเบาบางลง

ชั้นดินที่ 4 ดินมีลักษณะเป็นดินทรายปนหินกรวด ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัยของมนุษย์

ตารางที่ 4 โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง
หลุมขุดค้นที่ 2 (PIT 2/2006)

ระดับชั้นดินสมมุติ (CM.DT.)	โบราณวัตถุ	จำนวน (ชิ้น/เม็ด)
Surface - 40	ไม่พบโบราณวัตถุ	
40-50	ลูกปัดแก้ว	29
50-60	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	1
60-70	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	3
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	4
	ลูกปัดแก้ว	17
	ชิ้นส่วนแก้ว	1
70-80	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	112
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	4
	ลูกปัดแก้ว	293
	ลูกปัดที่อยู่ในกระบวนการผลิต	34
	กำไลแก้วสีน้ำเงิน	1
	เมล็ดข้าวสีดำ	6
80-90	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	139
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	18
	ลูกปัดหิน	1
	ลูกปัดแก้ว	721
	วัตถุดินหินและแก้ว	14
	เมล็ดข้าวสีดำ	27
90-100	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	127
	เศษภาชนะดินเผานำเข้า	17
	ลูกปัดหิน	1
	ลูกปัดแก้ว	280
	วัตถุดินหินและแก้ว	4
	เมล็ดข้าวสีดำ	3

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ระดับชั้นดินสมมุติ (CM.DT.)	โบราณวัตถุ	จำนวน (ชิ้น/เม็ด)
100-110	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดแก้ว ชิ้นส่วนหินขัด	63 7 159 2
110-120	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว ชิ้นส่วนเหล็ก	224 17 2 180 1
120-130	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว วัตถุดิบหินและแก้ว โกลอนลูกปัดหินคาร์เนเลียน	47 12 2 75 3 1
130-140	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว จีหีนคาร์เนเลียน	116 9 2 146 1
140-150	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดแก้ว	66 13 126
150-160	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผานำเข้า ลูกปัดแก้ว	10 6 65

หลักฐานโบราณวัตถุที่ขุดพบ

จากการดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดี ในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง เมื่อปี พ.ศ. 2548-2549 ซึ่งมีหลุมขุดค้นทางโบราณคดีรวม 4 หลุมขุดค้น พบหลักฐานโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก ซึ่งแบ่งตามประเภทของวัตถุ ได้ดังนี้

ภาชนะดินเผา ภาชนะดินเผาเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้สำหรับการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ในอดีต และเป็นหลักฐานสำคัญทางโบราณคดี เนื่องจากสามารถอธิบายความหนาแน่นของชุมชนในอดีตได้ นอกจากนี้รูปแบบ เทคนิคในการผลิตภาชนะดินเผายังสามารถอธิบายได้ถึงความสำเร็จของชุมชนและแสดงถึงความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกได้อีกด้วย ซึ่งจากการขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองสามารถแยกภาชนะดินเผาที่พบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ภาชนะดินเผาพื้นเมือง

ภาชนะดินเผาพื้นเมือง ที่พบเป็นเนื้อดิน (Earthen ware) มีเนื้อค่อนข้างหยาบ และหนา ส่วนใหญ่เป็นแบบผิวเรียบ รองลงมาเป็นลายกดประทับ ลายขูดขีด และลายเชือกทาบเพียงเล็กน้อย นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาที่มีเนื้อละเอียดขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนเร็วเผาด้วยไฟอุณหภูมิสูง และควบคุมอุณหภูมิได้ดีกว่ากลุ่มแรก เนื่องจากเนื้อดินสุกเสมอกัน กลุ่มนี้เป็นหม้อน้ำมีพวยเรียกกันว่า กุณฑี หรือเป็นแบบหม้อน้ำไม่มีพวย เรียกว่า คนโท



ภาพที่ 2 ภาชนะดินเผาแบบพื้นเมือง จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

2.ภาชนะดินเผานำเข้า แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เป็นแหล่งโบราณคดีที่พบภาชนะดินเผานำเข้าเป็นจำนวนมาก โดยทั้งหมดน่าจะถูกนำเข้ามาจากชายฝั่งตะวันออกของอินเดียตอนใต้ มีดังนี้

ภาชนะดินเผาแบบรูเล็ตแวร์ (Roulette Ware) เป็นภาชนะดินเผาที่มีการตกแต่งผิวภาชนะด้วยการกลิ้งพื้นเพื่องลงบนผิวภาชนะในขณะที่ยังไม่แห้ง เนื้อดินเนียนละเอียดสีเทา ขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนเร็ว ส่วนมากทำหน้าดินสีดำทั้งด้านในและด้านนอก มีการขีดผิวจนขึ้นเงา⁶ แหล่งผลิตภาชนะดินเผาแบบรูเล็ตแวร์ นี้พบกระจายตัวอยู่บริเวณชายฝั่งตะวันออกของอินเดียที่สำคัญ เช่น Arikamedu ยังพบในแถบประเทศศรีลังกา และในประเทศบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย และเวียดนาม ส่วนในประเทศไทยพบเพียง 2 แห่ง โดยเฉพาะที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง และแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร การกำหนดอายุของภาชนะดินเผาแบบรูเล็ตแวร์ (Roulette Ware) มีอายุประมาณ 2,000-2,200 ปีมาแล้ว⁷



ภาพที่ 3 ภาชนะดินเผาแบบรูเล็ตแวร์ จากการสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

⁶ ผาสุข อินทราวุธ, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานด้านโบราณคดี (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, 2548), 55.

⁷ บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2550), 133-135.

เครื่องถ้วยเปอร์เซีย หรือบาสร่าแวร์ การขุดค้นพบเครื่องถ้วยเปอร์เซียเพียงชิ้นเดียว แต่จากการสำรวจพื้นที่ในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองยังได้พบชิ้นส่วนกันของเครื่องถ้วยเปอร์เซีย หรือที่เรียกว่า บาสร่า เทอร์คอยส์ เวย์ (Basra Turquoise Ware) ด้วย ภาชนะชนิดนี้มีน้ำหนักเบา หินมาก แต่ลอกหลุดออกได้ง่าย เนื้อดินสีเหลืองอ่อน ง่าย

เครื่องถ้วยเปอร์เซีย หรือ บาสร่า เทอร์คอยส์ เวย์ (Basra turquoise Ware) มีแหล่งผลิตอยู่ทางตะวันออกเฉียงกลาง พบแพร่หลายในเมืองบาสร่า ประเทศอิรัก ซึ่ง Prof. Feng Xianming, Head of the Ceramics Department, Palace Museum, Beijing ประเทศจีนได้วิเคราะห์ภาชนะดินเผาชนิดนี้ว่าผลิตในเปอร์เซียทางตะวันออกเฉียงกลาง มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14⁸ ซึ่งแพร่หลายในยุคเดียวกันกับเครื่องปั้นดินเผาแบบยิว ในสมัยราชวงศ์ถังของจีน⁹ ในประเทศไทย พบหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีในภาคใต้หลายแห่ง เช่น แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และแหล่งโบราณคดีนางย่อน จังหวัดพังงา เป็นต้น



ภาพที่ 4 เครื่องถ้วยเปอร์เซีย จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

⁸บุญยฤทธิ์ นายสุวรรณ, ทุ่งตึกเมืองการค้าโบราณ, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมานพันธ์, 2550), 107.

⁹ปรีชา นุ่นสุข. "เกาะคอเขา แหล่งโบราณคดี" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 1 (2529) : 236.

โบราณวัตถุประเภทหิน

ลูกปัดหิน จากการดำเนินงานทางโบราณคดีพบลูกปัดหินจำนวน 36 เม็ด ซึ่งทำด้วยคาร์เนเลียน (Carnelian) หินควอทซ์ (Quartz) และหินอาเกต (Agate) และ อเมทิสต์ (Amethyst) มีหลายขนาด และหลายแบบ เช่น ลูกปัดหินคาร์เนเลียนทรงกลม ลูกปัดหินอาเกตทรงกระบอก ลูกปัดหินควอทซ์ทรงท่อน (Collared bead) เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบหลักฐานก้อนวัตถุดิบหิน ที่สันนิษฐานว่าน่าจะนำมาใช้ทำลูกปัดหิน รวมทั้งโกลนลูกปัดหิน ที่ยังไม่ได้เจาะรู และสะเก็ดหินขนาดเล็กที่พบกระจายอยู่ทั่วบริเวณหลุมขุดค้น



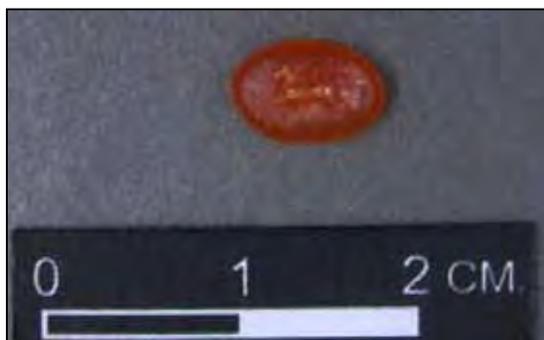
ภาพที่ 5 ลูกปัดหิน ที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

ภาชนะหินขัด หลักฐานโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อีกประเภทหนึ่ง คือ ภาชนะหินขัด เป็นชิ้นส่วนของฝาภาชนะ มีขนาดเล็ก ซึ่งสันนิษฐานว่ามีรูปแบบวงกลม บางชิ้นมีการกลึงฝาภาชนะหินให้เป็นริ้วขนานไปตามรูปทรง หรือขัดมัน พบจำนวน 3 ชิ้น



ภาพที่ 6 ชิ้นส่วนภาชนะหินขัด จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

หัวแหวนสลักหินมีค่า หลักฐานโบราณวัตถุที่สำคัญที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง คือ หัวแหวนสลักสัตว์คล้ายรูปม้า ทำด้วยหินคาร์เนเลียน



ภาพที่ 7 หัวแหวนสลักรูปม้า จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

โบราณวัตถุประเภทโลหะ

จากการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พบหลักฐานโบราณวัตถุประเภทโลหะ ที่เป็นเครื่องประดับ เช่น ชิ้นส่วนตุ้มหูทองคำ ส่วนประกอบของเครื่องประดับทองคำ และที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ตะปู เครื่องมือเหล็ก เป็นต้น



ภาพที่ 8 ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำ จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง



ภาพที่ 9 เครื่องมือเหล็ก จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

โบราณวัตถุประเภทแก้ว

ลูกปัด ลูกปัดแก้วที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง มีจำนวน 4,813 เม็ด เป็นลูกปัดแก้วสีเดียว เช่น น้ำตาล น้ำเงิน ดำ เขียว เหลือง ฟ้า ขาว และม่วง เป็นต้น ซึ่งมีหลายขนาด และมีรูปทรงต่างๆ เช่น ลูกปัดแก้วทรงกลม ทรงกระบอก ทรงวงแหวน และแบบอื่นที่สำคัญ เช่น ลูกปัดแก้วทรงทูน (Collared bead) และลูกปัดกลมติดกัน (Segment bead) ลูกปัดแบบนี้พบมากที่แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา นอกจากนี้ยังพบเศษลูกปัดที่แตกหักเป็นจำนวนมาก ลูกปัดที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์รวมทั้งก้อนแก้วที่น่าจะเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการทำลูกปัดแก้ว และลูกปัดแก้วที่ถูกหลอมติดกันเป็นก้อน



ภาพที่ 10 ลูกปัดแก้วหลากสี จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง



ภาพที่ 11 ก้อนแก้วหลากสี จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

กำไลแก้ว การขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง พบหลักฐานกำไลแก้ว มีสภาพชำรุด จำนวน 5 ชิ้น เป็นชิ้นส่วนกำไลแก้วที่มีสีเขียว และสีฟ้า ซึ่งเป็นหลักฐานที่พบร่วมกับเครื่องประดับประเภทลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว และก้อนแก้วที่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเครื่องประดับดังกล่าว



ภาพที่ 12 ชิ้นส่วนกำไลแก้วสีฟ้า จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง



ภาพที่ 13 ชิ้นส่วนกำไลแก้วสีเขียว จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

ภาชนะแก้ว จากการขุดค้นทางโบราณคดีในแหล่งนี้ นอกจากหลักฐานที่พบก้อนแก้วหลากสีแล้ว ยังพบชิ้นส่วนของภาชนะแก้วด้วย ซึ่งเป็นเศษแก้วชิ้นเล็กๆ จำนวน 5 ชิ้น โดยพบเป็นชิ้นส่วนภาชนะแก้วแบบใส 2 ชิ้น และชิ้นส่วนภาชนะแก้วที่มีหลายสีผสมกันหรือแก้วแบบโมเสก (Mosaic) พบเพียง 3 ชิ้นเท่านั้น ซึ่งจากการสำรวจพื้นที่ก็พบชิ้นส่วนของภาชนะแก้วแบบใสด้วยเช่นกัน



ภาพที่ 14 ชิ้นส่วนภาชนะแก้วแบบโมเสก (Mosaic) จากการขุดค้นในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

เมล็ดข้าว

จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พบหลักฐานเมล็ดข้าวสีดำ มีลักษณะกลม ปล้อมมีสีดำ จำนวน 32 เม็ด



ภาพที่ 15 เมล็ดข้าวสีดำ จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

การกำหนดอายุ

การกำหนดอายุแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง จากผลการขุดค้นทางโบราณคดีในปี พ.ศ. 2549-2549 โดยร้อยเอก บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ ได้นำตัวอย่างถ่านในหลุมขุดค้นที่ 1 ปี 2549 ไปตรวจหาค่าอายุด้วยวิธีคาร์บอน-14 ผลค่าอายุที่ได้มีดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงผลค่าอายุด้วยวิธีเรดิโอคาร์บอน -14

หลุมขุดค้น	รายละเอียด	ตัวอย่าง	ค่าอายุ (ปี B.P)
PIT 1/2006	30-40 cm.dt	ถ่าน	1,200 +- 200
PIT 2/2006	50-60 cm.dt	ถ่าน	2,240 +- 230
PIT 2/2006	60-70 cm.dt	ถ่าน	2,210 +- 230

ผลการตรวจค่าอายุถ่านจากแหล่งโบราณคดีภูเขาทองได้ผลอายุสมัยสองช่วง คือ อายุประมาณ 2,200-2,400 ปีมาแล้วหรือราวพุทธศตวรรษที่ 4-5 และช่วงที่สองมีอายุประมาณ 1,200 ปีมาแล้วหรือราวพุทธศตวรรษที่ 13-14

จากผลการตรวจค่าอายุสมัยจากตัวอย่างถ่านในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ซึ่งมีอายุสมัยสอดคล้องกับค่าอายุที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบอายุจากโบราณวัตถุที่พบ โดยเฉพาะภาชนะดินเผาแบบรูแลตแวร์ ที่มีการกำหนดอายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 5-7 และเครื่องถ้วยเปอร์เซียที่มีการกำหนดอายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 13-14 จึงทำให้สันนิษฐานได้ว่าแหล่งโบราณคดีภูเขาทองแห่งนี้ น่าจะมีการอยู่อาศัยระยะแรกในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 5-7 ซึ่งในระยะนี้มีการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดีย จากหลักฐานโบราณวัตถุที่พบ เช่น ภาชนะดินเผาแบบรูแลตแวร์ ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว และมีการอยู่อาศัยต่อเนื่องมาจนถึง ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 ซึ่งได้พบหลักฐานโบราณวัตถุที่สำคัญ คือ เครื่องถ้วยเปอร์เซีย หลังจากนั้นไม่พบหลักฐานที่แสดงถึงกิจกรรมการอยู่อาศัย อาจจะเป็นเพราะมีการลดบทบาทของชุมชนในการเป็นเมืองท่าการค้าและร้างการอยู่อาศัยไปในที่สุด

เครื่องประดับที่พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีของ จังหวัดระนอง มีดังนี้

ตุ้มหูทองคำ เครื่องประดับทองคำที่พบที่แหล่งโบราณคดีของที่นี่ เป็นตุ้มหูทอง มีลักษณะแบบวงห่วงเกลียว อยู่ในสภาพชำรุด และตุ้มหูทอง มีที่ลักษณะเป็นห่วงกลม มีลายหยักบนสันคล้ายกลีบมะเฟือง ปลายสองข้างชิดกันมีสภาพชำรุด



ภาพที่ 16 ตุ้มหูทองคำ พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีของ

จี้ห้อย จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีของ จังหวัดระนอง พบหลักฐานจี้ห้อยหลายแบบ ดังนี้

1. จี้ทองคำ รูปสัญลักษณ์มงคล พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีของ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ปัจจุบันอยู่ในการครอบครองของเอกชน



ภาพที่ 17 จี้ทองคำ รูปสัญลักษณ์มงคล จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีของ

ที่มา : บุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ. ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมพันธ์ จำกัด, 2550), 131.

2. จี้หิน รูปสัญลักษณ์มงคล จากการสำรวจพบจี้หินจำนวน 2 ชิ้น ทำจากหินคาร์เนเลียน และหินอเมทิสต์ ปัจจุบันครอบครองโดยเอกชน



ภาพที่ 18 จี้หินคาร์เนเลียน รูปสัญลักษณ์มงคล

ที่มา : บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์จำกัด, 2550), 131.



ภาพที่ 19 จี้หินอเมทิสต์ รูปสัญลักษณ์มงคล

ลูกปัด จากการสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พบหลักฐานลูกปัด ดังนี้

1. ลูกปัดหิน เช่น หินคาร์เนเลียน อากेट อเมทิสต์ หินควอทซ์ นอกจากนี้ยังพบลูกปัดหินแบบฝังเส้นสี (Etched Beads) มีหลายรูปแบบ หลายขนาด
2. ลูกปัดหินคาร์เนเลียนรูปขวานและรูปสัตว์ เช่น รูปสิงโต รูปมกร¹⁰
3. ลูกปัดแก้ว พบเป็นจำนวนมากที่สุด มีหลายรูปแบบ หลายขนาด และหลากสี นอกจากนี้ยังพบลูกปัดแก้วที่ทำเป็นรูปสัตว์ เช่น กบ¹¹ (ครอบครองโดยเอกชน)
4. ลูกปัดทองคำ พบลูกปัดทองคำที่มีลักษณะการนำเอาเม็ดทองเล็ก ๆ มารวมกัน ซึ่งเป็นเทคนิคการทำเครื่องประดับทองคำที่พบในอิหร่าน



ภาพที่ 20 ลูกปัดทองคำ พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

¹⁰ปรีชา นุ่นสุข. “ภูเขาทอง สถานีการค้ายุคต้นบนฝั่งอันดามัน” เมืองโบราณ. 33,2 (เมษายน - มิถุนายน, 2550) : 70-78.

¹¹เรื่องเดียวกัน.

หัวแหวน จากการสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พบหัวแหวนสลักหินคาร์เนเลียน สลักร่องลึกเป็นรูปบุคคล มีลักษณะทางกายภาพเหมือนจริง (Realistic)¹²



ภาพที่ 21 หัวแหวนสลักรูปบุคคล ทำจากหินคาร์เนเลียน

ก้อนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเครื่องประดับ ก้อนวัตถุดิบที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พบทั้งก้อนแก้ว ก้อนหิน และโคลนลูกปัดหิน รวมทั้งก้อนลูกปัดแก้วที่ถูกหลอมรวมติดกัน ซึ่งพบกระจายอยู่ทั่วบริเวณแหล่งโบราณคดี

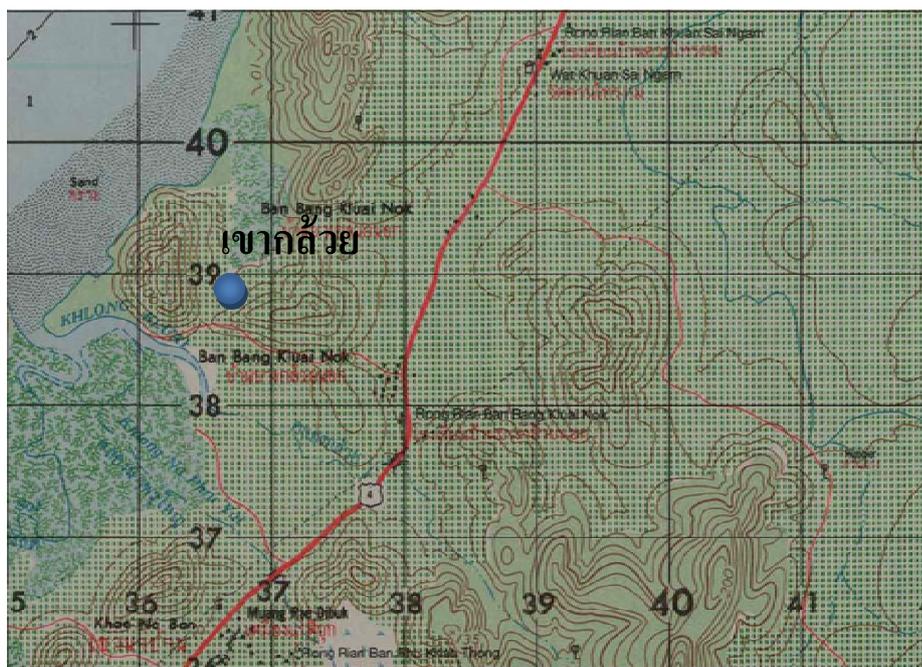


ภาพที่ 22 ก้อนลูกปัดหลอมติดกัน พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

¹²ไมเคิล ไรท์, กรีก-โรมัน ในอุษาคเนย์ (กรุงเทพฯ : มติชน, 2552), 51.

แหล่งโบราณคดีเขากล้วย ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ที่ตั้ง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย ตั้งอยู่ที่บ้านบางกล้วยนอก หมู่ 3 ตำบลนาคา อำเภอ
สุขสำราญ จังหวัดระนอง พิกัดกริดที่ 47 PMK 4376500 UTM 1038540¹³



แผนที่ 3 แสดงที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเขากล้วย อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ลักษณะสภาพแวดล้อม พื้นที่แหล่งโบราณคดีเขากล้วย ตั้งอยู่บนภูเขาสูงเล็ก ๆ ติดกับลำคลองป่าโกงกาง มีคลองกล้วยไหลผ่านทางด้านใต้ซึ่งจะสามารถออกสู่ทะเลได้ บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวประมง อยู่ห่างจากแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอกประมาณ 1 กิโลเมตร

¹³กรมแผนที่ทหาร, “กิ่งอำเภอสุขสำราญ,” ระวาง 4627 I, พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD. แผนที่ประเทศไทย ลำดับชุด L 7017, 2527. มาตรฐาน 1:50,000.



ภาพที่ 23 สภาพพื้นที่แหล่งโบราณคดีเขากล้วย จังหวัดระนอง

หลักฐานโบราณวัตถุ จากการสำรวจพื้นที่บริเวณแหล่งโบราณคดีเขากล้วย พบหลักฐานโบราณวัตถุ เช่น เศษภาชนะดินเผา ลูกปัดแก้วสีต่างๆ ลูกปัดหินอาเกต คาร์เนเลียน และ ควอทซ์

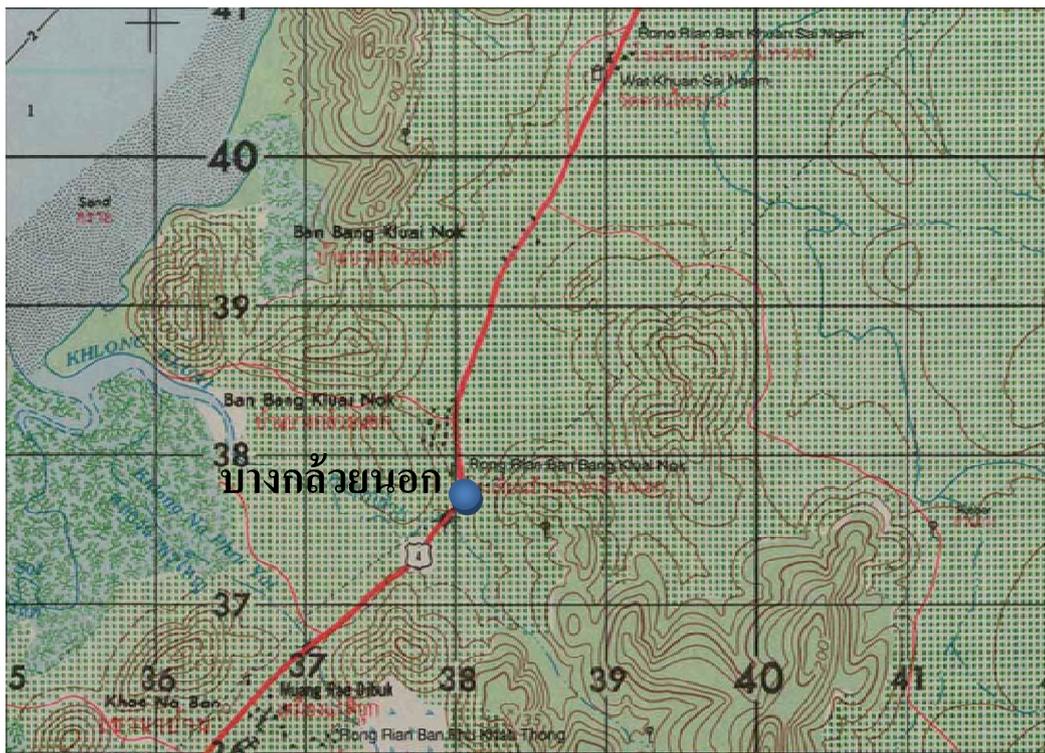


ภาพที่ 24 ลูกปัดหินและลูกปัดแก้วหลากสี จากแหล่งโบราณคดีเขากล้วย

อายุสมัย จากหลักฐานโบราณคดีที่พบสันนิษฐานว่ามีการอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น อายุประมาณ 2,000-1,200 ปีมาแล้ว

แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ที่ตั้ง แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก ตั้งอยู่ที่บ้านบางกล้วยนอก หมู่ 3 ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พิกัดกริดที่ 47 PMK 437706 UTM 1037684¹⁴



แผนที่ 4 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก

¹⁴กรมแผนที่ทหาร, “กิ่งอำเภอสุขสำราญ,” ระวัง 4627 I, พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD. แผนที่ประเทศไทย ลำดับชุด L 7017, 2527. มาตรฐาน 1:50,000.

ลักษณะสภาพแวดล้อม ที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาต่อเนื่องจนถึงเขา ด้านหลังโรงเรียนบ้านบางกล้วยนอก ปัจจุบันเป็นพื้นที่ปลูกสวนยางพารา ด้านทิศตะวันตกอยู่ใกล้แหล่งโบราณคดีเขากล้วย ส่วนทางด้านทิศใต้ใกล้แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนองมีลำน้ำที่ไหลผ่านคือ คลองกล้วย ซึ่งไหลผ่านทางทิศใต้และไหลผ่านไปยังแหล่งโบราณคดีเขากล้วยแล้วออกสู่ทะเลฝั่งอันดามัน



ภาพที่ 25 สภาพพื้นที่แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก จังหวัดระนอง

หลักฐานโบราณวัตถุที่พบ จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก และการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณนี้ พบหลักฐานโบราณวัตถุ เศษภาชนะดินเผา หัวแหวนสลักรูปบุคคลขี่ม้า จี้สิงโต ทำจากหินควอตซ์ เป็นรูปสิงโตครึ่งตัวอยู่ในท่าหมอบ ดุมหูทองคำและแม่พิมพ์หิน ลูกปัดแก้วทรงท่อนแบบโมเสก (ครอบครองโดยเอกชน) และ ลูกปัดแก้วหลากสี กระจายอยู่ทั่วไปบริเวณ



ภาพที่ 26 ภาชนะดินเผา พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก



ภาพที่ 27 หัวแหวนสลักจากหินอาเกต รูปบุคคลขี่ม้า

ที่มา : บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ. ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมานพันธ์ จำกัด, 2550), 123.



ภาพที่ 28 ตุ่มหูทองคำ จากแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก



ภาพที่ 29 แม่พิมพ์หินตุ่มหู พบที่แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก จังหวัดระนอง

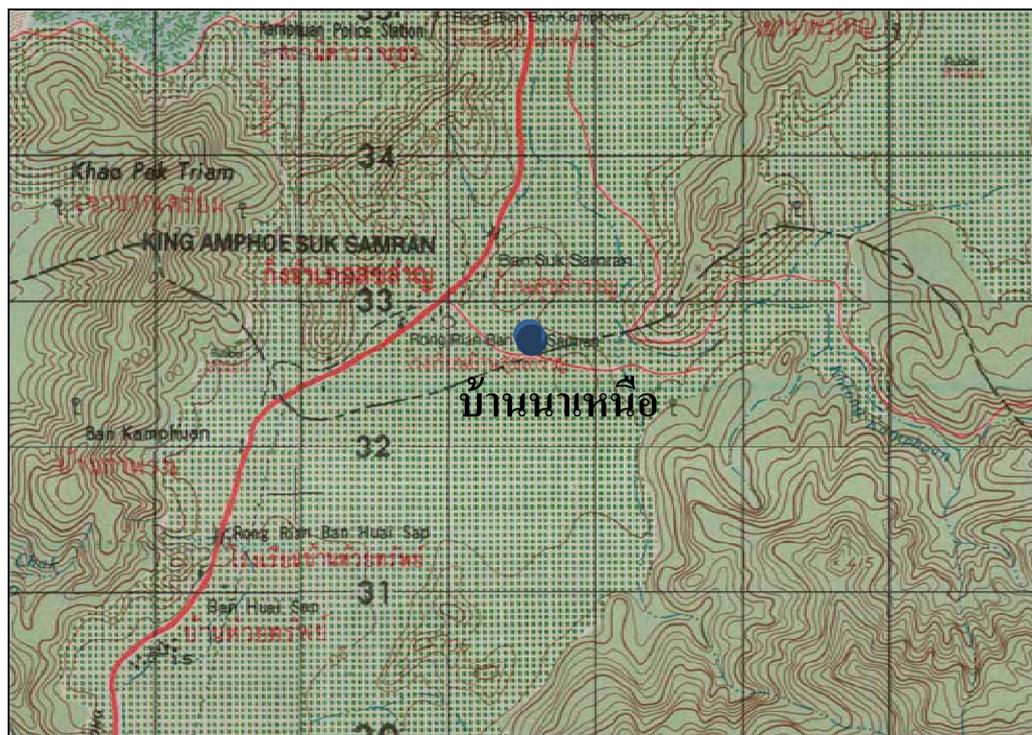


ภาพที่ 30 จี้หินควอทซ์ รูปสิงโต พบที่แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก จังหวัดระนอง
ที่มา : บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ.ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์
จำกัด, 2550), 130.

อายุสมัย จากหลักฐานโบราณคดีที่พบสันนิษฐานว่ามีการอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม
ประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น อายุประมาณ 2,000-1,200 ปีมาแล้ว

แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ที่ตั้ง แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ ตั้งอยู่ที่บ้านสุขสำราญ หมู่ 5 ตำบลกำพวน อำเภอ
สุขสำราญ จังหวัดระนอง พิกัดกริดที่ 47 PMK 438157 UTM 1032632 ¹⁵



แผนที่ 5 แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ จังหวัดระนอง

¹⁵กรมแผนที่ทหาร, “กิ่งอำเภอสุขสำราญ,” ระวัง 4627 I, พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD. แผนที่ประเทศไทย ลำดับชุด L 7017, 2527. มาตราส่วน 1:50,000.

ลักษณะสภาพแวดล้อม ที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ พื้นที่ของแหล่งมีลักษณะเป็นเนินดิน ที่ถูกปรับใช้เพื่อเป็นแหล่งสาธารณประโยชน์ของชุมชน จากการสอบถามผู้ใหญ่ มนูญ จันทร์ผุด¹⁶ กล่าวว่าเนื้อที่บริเวณดังกล่าวถูกจัดสรรเนื้อที่ประมาณ 19 ไร่ บริเวณดังกล่าวเป็นเนินเขาสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 42 เมตร อยู่ติดกับกำแพงโรงพยาบาลสุขสำราญ ซึ่งมีพื้นที่ด้านทิศเหนือติดกับคลองกำพวน บริเวณโดยรอบเป็นเทือกเขาสูงต่ำ



ภาพที่ 31 สภาพพื้นที่ที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ

หลักฐานโบราณวัตถุ จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ และการสัมภาษณ์ชาวบ้าน พบหลักฐานโบราณวัตถุ ได้แก่ เครื่องมือเหล็ก เศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน ธรรมดาหลายเชือกทาบ เครื่องมือเหล็ก เศษภาชนะดินเผา ลูกปัดแก้วสีต่างๆ เช่น สีฟ้า สีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง สีน้ำตาล และสีเขียว และลูกปัดหิน คาร์เนเลียน อาเกต ควอทซ์ นอกจากนี้ยังพบตะกรันหรือขี้แร่กระจายอยู่ทั่วบริเวณ

¹⁶ สัมภาษณ์ มนูญ จันทร์ผุด, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง, 10 สิงหาคม 2550.



ภาพที่ 32 ภาชนะดินเผา จากแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ



ภาพที่ 33 ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว จากแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ



ภาพที่ 34 เครื่องมือเหล็ก จากแหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ

อายุสมัย จากหลักฐานโบราณคดีที่พบสันนิษฐานว่ามีการอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น อายุประมาณ 2,000-1,200 ปีมาแล้ว

ลักษณะสภาพแวดล้อม ที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 ตั้งอยู่บนเนินเขาสูงๆ ปัจจุบันเป็นพื้นที่ตั้งสำนักสงฆ์มีลำน้ำไหลผ่าน คือ คลองฮาย ที่สามารถออกสู่อ่างเก็บน้ำได้ ส่วนด้านทิศตะวันออกของแหล่งมีเขานาคาและเขาพระหมี ส่วนทิศตะวันตกเป็นที่ตั้งของเขานาพรุใหญ่ บริเวณรอบๆแหล่งเป็นเนินเขาสูงๆต่ำๆ



ภาพที่ 35 สภาพพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 1 จังหวัดระนอง

หลักฐานโบราณวัตถุ จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีไร่ในพบหลักฐานโบราณวัตถุ ได้แก่ เศษภาชนะดินเผา ลูกปัดหินคาร์เนเลียน ควอทซ์ อาเกต และลูกปัดแก้วหลากสี นอกจากนี้ยังพบก้อนแก้ว ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตลูกปัดแก้วด้วย



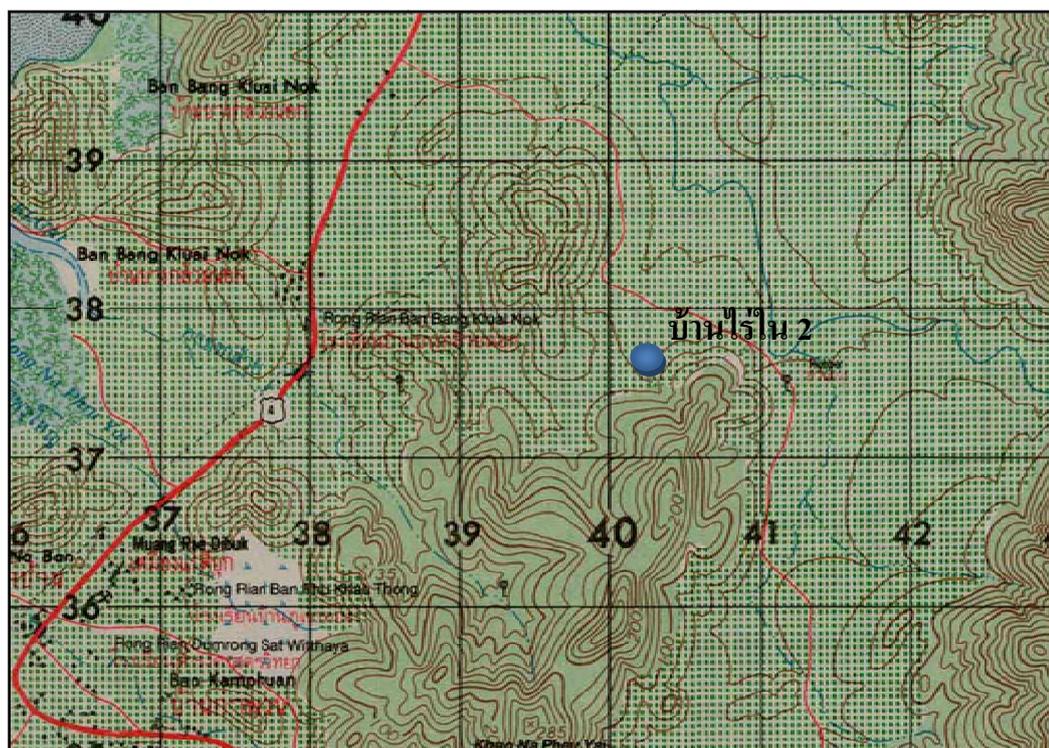
ภาพที่ 36 ลูกปัดแก้วหลากสี จากแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 1

อายุสมัย จากหลักฐานโบราณคดีที่พบสันนิษฐานว่ามีการอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น อายุประมาณ 2,000-1,200 ปีมาแล้ว

แหล่งโบราณคดีไร่ใน 2 ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ที่ตั้ง บ้านไร่ใน หมู่ที่ 7 ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พิกัดกริดที่ 47

PMK 440312 UTM 1037896¹⁸



แผนที่ 7 แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 2 จังหวัดระนอง

ลักษณะสภาพแวดล้อม ที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีไร่ใน 2 ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาเป็นเนินเขาเดี่ยวๆ ปัจจุบันเป็นพื้นที่ทำสวนของชาวบ้าน บริเวณโดยรอบมีเนินเขาสูงต่ำ ทางด้านทิศตะวันออกมีเขานาคาและแม่น้ำนาคาผาดผ่านทางด้านทิศตะวันออกสู่ทิศเหนือออกเกาะกลางจากการสัมภาษณ์ คุณสุนทร ศรีหิรัญ¹⁹ เจ้าของพื้นที่ ได้มีการพบหลักฐานเศษภาชนะดินเผา

¹⁸กรมแผนที่ทหาร, “กึ่งอำเภอสุขสำราญ,” ราวาง 4627 I, พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD. แผนที่ประเทศไทย ลำดับชุด L 7017, 2527. มาตรฐาน 1:50,000.

¹⁹สัมภาษณ์ นายสุนทร ศรีหิรัญ, บ้านไร่ใน หมู่ที่ 7 ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง, 13 สิงหาคม 2550.

กระจายอยู่ทั่วบริเวณแต่ได้มีการไถกลบหน้าดินเพื่อปรับพื้นที่เพื่อการเกษตร และยังพบลูกปัดแก้ว
ร่วมด้วย โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนมักจะพบลูกปัดแก้วเป็นจำนวนมาก



ภาพที่ 37 สภาพพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 2 อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

หลักฐานโบราณวัตถุ จากการสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีไร่ใน 2 จากการสำรวจและ
สอบถามชาวบ้านในบริเวณนั้น พบหลักฐานเศษภาชนะดินเผา ฝาจุภาชนะ ลูกปัดแก้วสีต่างๆ
เช่น สีน้ำเงิน สีฟ้า และสีเหลือง นอกจากหลักฐานประเภทเครื่องประดับที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยัง
พบหลักฐานประเภทก้อนแก้วสีต่างๆ เช่น สีน้ำเงิน สีฟ้า ในบริเวณแหล่งโบราณคดีไร่ใน 2 ซึ่ง
สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวัตถุดิบแก้วที่ใช้ในการทำลูกปัดแก้วที่พบในบริเวณนี้ด้วย



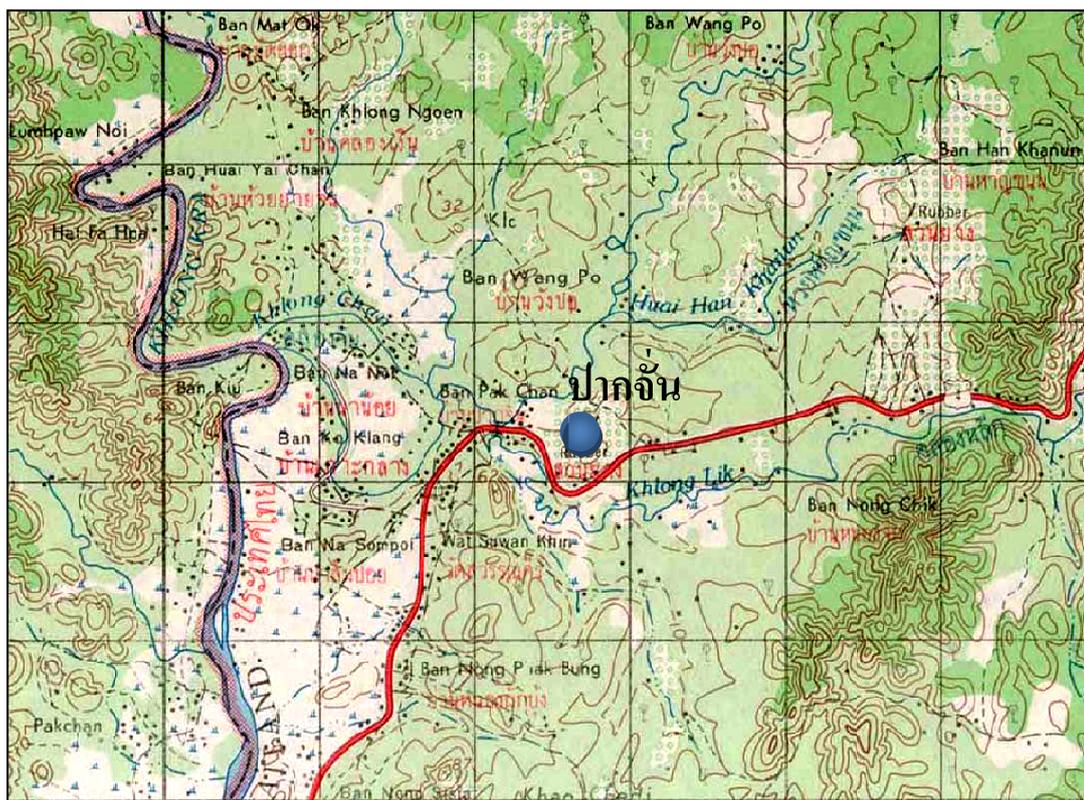
ภาพที่ 38 ลูกปัดแก้วและก้อนแก้ว ที่พบจากการสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ใน 2

อายุสมัย จากหลักฐานโบราณคดีที่พบสันนิษฐานว่ามีการอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม
ประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น อายุประมาณ 2,000-1,200 ปีมาแล้ว

แหล่งโบราณคดีปากจั่น ตำบลปากจั่น อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง

ที่ตั้ง แหล่งโบราณคดีปากจั่น ตำบลปากจั่น อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง พิกัดกริดที่

47 PMK 452424 UTM 1163242²⁰



แผนที่ 8 แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง

²⁰กรมแผนที่ทหาร, “อำเภอกะบุรี,” ระวัง 4737 II, พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD. แผนที่ประเทศไทย ลำดับชุด L 7017, 2527. มาตราส่วน 1:50,000.

ลักษณะสภาพแวดล้อม ของแหล่งโบราณคดีปากจั่น ตั้งอยู่ในสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ราบ มีการอยู่อาศัยของชุมชน สภาพพื้นที่ปัจจุบันชาวบ้านได้ปรับพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ จากการสำรวจและสัมภาษณ์ชาวบ้านในบริเวณโดยรอบแหล่ง พบว่ามีการพบลูกปัดกระจายอยู่ทั่วไปของชุมชนเป็นบริเวณกว้าง ซึ่งมีพื้นที่ตั้งแต่บ้านปากจั่น หมู่ 3, 4, 7, 10 และ 11 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณหมู่ที่ 11 พื้นที่บริเวณบ้านปากจั่น มีแม่น้ำไหล คือ คลองหลัก และคลองจั่น ส่วนทางด้านทิศตะวันตกติดกับคลองกระบุรี



ภาพที่ 39 สภาพพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีปากจั่น

หลักฐานโบราณวัตถุ จากการสำรวจพื้นที่บริเวณแหล่งโบราณคดีปากจั่น พบหลักฐานโบราณวัตถุกระจายอยู่ทั่วไปบริเวณแหล่งโบราณคดี เช่น เศษภาชนะดินเผา ลูกปัดหินและลูกปัดแก้วหลากสี และเศษเครื่องถ้วยจีนสมัยอยุธยา เป็นต้น



ภาพที่ 40 ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว ที่พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีปากจั่น

อายุสมัย จากหลักฐานโบราณคดีที่พบสันนิษฐานว่ามีการอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น อายุประมาณ 2,000-1,200 ปีมาแล้ว

จากการหลักฐานโบราณวัตถุที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง ซึ่งพบหลักฐานโบราณวัตถุที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานโบราณวัตถุประเภทเครื่องประดับที่เหมือนกัน และรูปแบบเครื่องประดับที่พบส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวได้ว่า แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง เป็นกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน ที่เรียกรวมว่า กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ที่ประกอบไปด้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1,2 และ แหล่งโบราณคดีปากจั่น โดยที่มีแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เป็นศูนย์กลาง เนื่องจากพบหลักฐานที่หนาแน่นกว่าแห่งอื่นๆ เช่น ภาชนะดินเผารูเลตแวร์ ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว เป็นต้น

บทที่ 4 การวิเคราะห์

การศึกษาเครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนองนั้น และโครงการวิจัยเมืองท่าการค้าโบราณชายฝั่งทะเลอันดามัน ปี พ.ศ. 2550-2552 ของสำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต กรมศิลปากร เป็นสำรวจแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ตลอดแนวชายฝั่งทะเลอันดามัน ตั้งแต่จังหวัดระนองถึงจังหวัดสตูล รวม 6 จังหวัด รวมถึงแหล่งโบราณคดีสำคัญในพื้นที่ภาคใต้บางส่วนที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีด้านชายฝั่งทะเลอันดามัน จากดำเนินงานทำให้พบว่าในบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันมีเครื่องประดับกระจายอยู่ทั่วไปในแหล่งโบราณคดีตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและในบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง โดยนำข้อมูลการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในจังหวัดระนองมาทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบ ลักษณะ ความเชื่อและความนิยมในการใช้เครื่องประดับ และศึกษาที่มาและแหล่งผลิตของเครื่องประดับ เพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรมการใช้เครื่องประดับของคนในชุมชนโบราณแห่งนี้ และการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก รวมทั้งเพื่อให้ทราบถึงบทบาทและความสำคัญของแหล่งโบราณคดีภูเขาทองด้วย

จากการศึกษาเครื่องประดับในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง พบหลักฐานเครื่องประดับประเภทลูกปัดเป็นจำนวนมาก ส่วนเครื่องประดับในรูปแบบอื่นๆ เช่น กำไล ตุ้มหู หัวแหวน และจี้ห้อยนั้น จะได้จากการขุดค้นและสำรวจทางโบราณคดีซึ่งได้หลักฐานมาในจำนวนจำกัด และหลักฐานเครื่องประดับที่เป็นหินที่สมบูรณ์และสวยงามนั้นจะอยู่ในการครอบครองของเอกชน

เครื่องประดับที่พบในบริเวณแหล่งโบราณคดีภายในจังหวัดระนอง ในแต่ละแหล่งมีปริมาณไม่เท่ากันและมีลักษณะทั้งที่เหมือนกันและต่างกันออกไป ส่วนใหญ่จะพบเครื่องประดับเป็นจำนวนมากในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เนื่องจากเป็นแหล่งเดียวที่มีการขุดค้นและสำรวจทางโบราณคดี ส่วนในแหล่งอื่นๆ เช่น แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่ใน แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง หลักฐานเครื่องประดับที่พบมาจากการสำรวจเท่านั้น

การวิเคราะห์เครื่องประดับ

จากการศึกษาเรื่องเครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง จะเห็นได้ว่าเครื่องประดับที่พบนั้นมีความหลากหลายรูปแบบ โดยสามารถแบ่งประเภทของเครื่องประดับออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. **กำไล** จากการศึกษากำไลที่พบแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง พบกำไลข้อมือ จำนวน 6 ชิ้น เป็นกำไลแก้ว 5 ชิ้น และเป็นกำไลหินอาเกต 1 ชิ้น ดังนี้

1.1 กำไลข้อมือแบบกลมมน เป็นกำไลแก้วสีเขียว 2 ชิ้น และกำไลแก้วสีฟ้า 1 ชิ้น สภาพชำรุด พบหลักฐานจากการขุดค้นในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง

1.2 กำไลข้อมือแบบวงกลมสันเหลี่ยม เป็นกำไลแก้วสีเขียว 1 ชิ้น และกำไลแก้วสีน้ำเงิน 1 ชิ้น สภาพชำรุด พบหลักฐานจากการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง

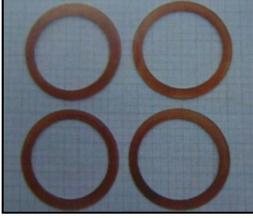
1.3 กำไลข้อมือแบบวงกลม เป็นกำไลหินอาเกต สภาพสมบูรณ์ มีลักษณะกลมทั้งวง แต่กลวงภายใน พบหลักฐานจากการสำรวจที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง ปัจจุบันอยู่ในการครอบครองของเอกชน

เครื่องประดับข้อมือหรือที่เรียกว่า กำไล เป็นหลักฐานโบราณวัตถุที่เริ่มพบตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทำจากวัตถุที่เป็นหิน กระจก และเปลือกหอย เป็นต้น กำไลที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เป็นกำไลแก้ว แบบกลมมนและแบบวงกลมสันเหลี่ยม ซึ่งมีรูปแบบที่คล้ายกับแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ เช่น กำไลแก้ว แบบกลมมนและแบบสันเหลี่ยม ในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง คล้ายกับที่พบในแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีคู้ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น และกำไลหินอาเกต แบบวงกลม เป็นรูปแบบที่พบในแหล่งโบราณคดีตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

ตารางที่ 6 กำไลที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นที่บริเวณกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

การสำรวจกลุ่มภูเขาทอง	การขุดค้นภูเขาทอง
 กำไลหินอาเกต แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง	 กำไลแก้วสีฟ้า (ระดับ S-60 CM.DT.)
	 กำไลแก้วสีเขียว (ระดับ 70-80 CM.DT.)
	 กำไลแก้วสีเขียว(ระดับ 90-110 CM.DT.)

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบรูปแบบกำไลที่พบที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีอื่นๆ

รูปแบบ	กลุ่มภูเขาทอง	แหล่งโบราณคดีอื่นๆ
1.กำไลแบบกลมมน	 <p data-bbox="792 639 965 683">กำไลแก้วสีฟ้า</p>	 <p data-bbox="1126 639 1256 683">ควนลูกปัด</p>
2.กำไลแบบวงกลมสั้นเหลี่ยม	 <p data-bbox="786 895 976 938">กำไลแก้วสีเขียว</p>	 <p data-bbox="1126 868 1272 911">เขาสามแก้ว</p>
3. กำไลแบบวงกลม	 <p data-bbox="792 1182 965 1225">กำไลหินอาเกต</p>	 <p data-bbox="1126 1182 1272 1225">เขาสามแก้ว</p>

2. ตุ่มหู จากการรวบรวมรูปแบบของตุ่มหูที่พบในแหล่งโบราณคดีต่างๆ ภายในจังหวัด ระนอง ซึ่งแบ่งรูปแบบออกได้ ดังนี้

2.1 ตุ่มหูแบบห่วงแผ่นกลม เป็นตุ่มหูหินเซอร์เพนไทน์ มีลักษณะเป็นแถบวงโค้ง ปลายค่อยๆ โป่งบานงอเข้าหากัน ทำให้เกิดช่องว่างภายในคล้ายรูปเข็มหมุดหัวโต พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง และจากการสำรวจพบตุ่มหูหินที่มีลักษณะเหมือนกัน ซึ่งมีสภาพสมบูรณ์ ปัจจุบันอยู่ในการครอบครองของเอกชน

2.2 ตุ่มหูแบบห่วงเกลียว เป็นตุ่มหูทองคำ จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พบหลักฐานที่อยู่ในสภาพชำรุด ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 เซนติเมตร หนา 0.5 เซนติเมตร และพบหลักฐานตุ่มหูค่อนข้างสมบูรณ์ จากการสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง (ปัจจุบันในการครอบครองของเอกชน)

2.3 ตุ่มหูแบบห่วงคล้ายกลีบมะเฟือง เป็นตุ่มหูทองคำ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.2 เซนติเมตร หนา 1 เซนติเมตร พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง

2.4 ตุ่มหูแบบห่วงมีลายหยักสันเส้นขนุน ปลายสันเป็นเม็ดทอง มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5 เซนติเมตร หนา 1 เซนติเมตร พบที่แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก จังหวัดระนอง และยังพบหลักฐานแม่พิมพ์หิน สภาพชำรุด ที่ใช้เป็นแม่พิมพ์ในการผลิตตุ่มหูทองคำอีกด้วย

ตารางที่ 8 ตุ่มหูที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นบริเวณกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

การสำรวจกลุ่มภูเขาทอง	การขุดค้นโบราณคดีภูเขาทอง
 <p data-bbox="368 683 762 723">ตุ่มหูหิน แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง</p>	 <p data-bbox="949 667 1316 707">ตุ่มหูหิน (ระดับ 30-50 CM.DT.)</p>
 <p data-bbox="347 990 788 1030">ตุ่มหูทองคำ แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง</p>	 <p data-bbox="863 990 1406 1088">ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำ (ระดับ 60-70 CM.DT)(ระดับ 90-110 CM.DT.)</p>
 <p data-bbox="320 1422 815 1462">ตุ่มหูทองคำ แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก</p>	
 <p data-bbox="320 1720 815 1760">ตุ่มหูทองคำ แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก</p>	

ผลการศึกษาดุ่มหู จากหลักฐานที่พบเป็นเครื่องประดับทำจากวัสดุ 2 ประเภท คือ หิน และทองคำ ดุ่มหูที่ทำจากหินมีลักษณะเป็นวงห่วงแผ่นกลม ทำจากหินเป็นรูปแบบของดุ่มหูที่พบในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย เช่น แหล่งโบราณคดีดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีโคกพลับ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร นอกจากนี้ยังพบในแหล่งโบราณคดีเวียดนาม ซึ่งจัดเป็นศิลปะวันลองเจียน ในสมัยสำริดของเวียดนาม (อายุประมาณ 500 ปีก่อนพุทธกาลหรือราวพุทธศตวรรษที่ 1) และยังพบดุ่มหูรูปแบบเดียวกันนี้ ทำด้วยหยกในประเทศจีนที่มณฑลโหยนนาน สมัยราชวงศ์โจว อายุประมาณ 2,500-2,300 ปีมาแล้ว¹

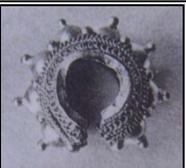
ดุ่มหูทองคำ รูปแบบที่พบมี 3 แบบ คือ ดุ่มหูแบบห่วงเกลียว มีลักษณะคล้ายกับที่พบบริเวณแหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศเวียดนาม มีและที่แหล่งโบราณคดีโพเฮีย (Prohear) ทางตอนใต้ของประเทศกัมพูชา เป็นดุ่มหูที่ทำจากสำริดและทองคำ² ซึ่งคล้ายกับที่พบบริเวณเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย ส่วนในประเทศไทยพบดุ่มหูรูปแบบนี้ที่แหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดุ่มหูแบบห่วงคล้ายกลีบมะเฟือง และดุ่มหูแบบห่วงมีลายหยักบนสันเส้นนูน มีรูปแบบคล้ายกับที่พบที่แหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศเวียดนาม ส่วนในประเทศไทยพบที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครปฐม เป็นดุ่มหูสำริด นอกจากนี้ยังพบแม่พิมพ์หินที่ใช้ทำดุ่มหูแบบมีลายหยักบนสันเส้นนูน ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าน่าจะมีการผลิตดุ่มหูในบริเวณนี้

จากหลักฐานที่กล่าวมาข้างต้น ดุ่มหูที่พบบริเวณแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง เป็นรูปแบบดุ่มหูที่พบมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (ราวพุทธศตวรรษที่ 3-5) และมีความนิยมเรื่อยมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ จากหลักฐานที่พบที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครปฐม

¹อมรา ศรีสุชาติ, “เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 3 (2542) : 1150.

²Andreas Reincke, Vin Laychour, and Sonetra, Seng. The First Golden Age of Cambodia : Excavation at Prohear (Germany : Germany Foreign Office, 2009), 14.

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบรูปแบบตุ้มหูที่พบบริเวณกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีอื่นๆ

รูปแบบ	กลุ่มภูเขาทอง	ไทย	ต่างประเทศ
1.ตุ้มหูแบบแผ่นกลม	 ตุ้มหูหิน ภูเขาทอง	 ตุ้มหูหิน เขาสามแก้ว ชุมพร	 ตุ้มหูสำริด ที่ออกแก้ว เวียดนาม
2.ตุ้มหูแบบห่วงเกลียว	 ตุ้มหูทองคำ ภูเขาทอง	 ตุ้มหูทองคำ ท่าชนะ สุราษฎร์ธานี	 ตุ้มหูทองคำ ที่ Prohear กัมพูชา
3.ตุ้มหูแบบห่วงคล้าย กลีบมะเฟือง	 ตุ้มหูทองคำ บางกั้วยนอก	 ตุ้มหูสำริด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครปฐม	 ตุ้มหูทองคำ ที่ออกแก้ว เวียดนาม
4.ตุ้มหูแบบห่วงมีลาย หยักบนสันเส้นนูน	 ตุ้มหูทองคำ บางกั้วยนอก	 ตุ้มหูสำริด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครปฐม	 ตุ้มหูทองคำ ที่ออกแก้ว เวียดนาม

3. หัวแหวน จากการศึกษาเครื่องประดับประเภทหัวแหวนที่พบในแหล่งโบราณคดีในจังหวัดระนอง หลักฐานที่พบมีจำนวน 3 ชิ้น มีลักษณะเป็นแผ่นหินที่มีการแกะสลักสัญลักษณ์ต่างๆ ดังนี้

3.1 หัวแหวนรูปม้า เป็นแผ่นหินรูปวงรีแบน มีขนาดความยาวประมาณ 1 เซนติเมตร กว้าง 0.5 เซนติเมตร ทำจากหินคาร์เนเลียนสีแดงอมส้ม ภายในแกะสลักลึกลงไปในเนื้อหินเป็นรูปสัตว์คล้ายรูปม้า หัวแหวนที่พบจากการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง มีลักษณะคล้ายกับแหวนเงินสลักรูปม้า ที่แหล่งโบราณคดีโพธิ์เหย้า (Prohear) ทางตอนใต้ของประเทศกัมพูชา³

3.2 หัวแหวนรูปบุคคลขี่ม้า เป็นแผ่นหินกลมรีคล้ายรูปไข่ มีขนาดความยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร กว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ทำจากหินอาเกต ภายในแกะสลักลึกลงในเนื้อหินเป็นรูปบุคคลขี่ม้า พบที่แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง (ปัจจุบันครอบครองโดยเอกชน) คล้ายกับหลักฐานที่พบที่แหล่งโบราณคดีโพธิ์เหย้า (Prohear) ทางตอนใต้ของประเทศกัมพูชา ซึ่งมีลักษณะเป็นหัวแหวนทองคำ สลักภาพลายเส้นเป็นรูปบุคคลขี่ม้า⁴

การทำเครื่องประดับที่มีรูปม้า เป็นที่นิยมของชาวกรีก-โรมัน ซึ่งมักจะปรากฏในงานศิลปกรรมต่างๆ เช่น เหรียญกษาปณ์ ตราประทับ หัวแหวนสลัก โดยลักษณะของม้าเป็นสัตว์ที่มีความว่องไว สง่างาม จะเห็นได้ว่าในเทพนิยายของกรีก-โรมัน ม้าจะเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญและมักจะปรากฏอยู่ในตำนานที่เกี่ยวกับเทพนิยาย นักกีฬา นักรบ และรัฐบุรุษต่างๆ เช่น ม้าเป็นสัตว์ของเทพเจ้า ใช้ในการทำศึกสงคราม และการเล่นกีฬา⁵ หัวแหวนที่สลักรูปม้าเปรียบเสมือนตัวแทนของอำนาจหรือผู้นำ ใช้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถานะทางสังคมของผู้ครอบครอง ด้วยเครื่องประดับนี้เป็นวัตถุที่มีความพิเศษและหายากด้วย

³Andreas Reincke, Vin Laychour, and Seng Sonetra, The First Golden Age of Cambodia : Excavation at Prohear. (Germany : Germany Foreign Office,2009), 85-86.

⁴Ibid.

⁵ไมเคิล ไรท์, กรีก-โรมัน ในอุษาคเนย์ (กรุงเทพฯ มติชน, 2552), 11-14.

3.3 หัวแหวนรูปบุคคลแบบโรมัน (Roman Intaglio) เป็นแผ่นหินกลมรีคล้ายรูปไข่ มีขนาดความยาวประมาณ 1.7 เซนติเมตร ทำจากหินคาร์เนเลียน ภายในแกะสลักลึกลงในเนื้อหินเป็นรูปบุคคล ที่มีลักษณะศีรษะที่งดงาม ในแบบของโรมัน พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง (ปัจจุบันอยู่ในการครอบครองของเอกชน) มีลักษณะคล้ายกับที่พบหัวแหวนสลักจากหินกาเนต พบที่ศรีเกษตร ประเทศพม่า⁶ ที่ออกแก้ว ประเทศเวียดนาม และที่อนุธาระปุระ ประเทศศรีลังกา⁷

รูปบุคคลที่ปรากฏบนหัวแหวน เป็นการสลักบุคคลที่มีศีรษะที่งดงาม เหมือนจริง ซึ่งเป็นลักษณะการสร้างในศิลปะของกรีก-โรมัน จากลักษณะภาพที่ปรากฏสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับเทพเจ้า โดยภาพที่เป็นบุรุษเปลือยกาย น่าจะเป็นเมอคิวริค (Mercury) ถือกทาวิเศษและถุงเงิน เมอคิวริค (Mercury) เทพเจ้าของโรมัน เป็นเทพแห่งการสื่อสาร สวมหมวกถือไม้วิเศษ⁸

จากผลการศึกษารูปแบบเครื่องประดับประเภทหัวแหวนที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงจังหวัดระนอง พบหลักฐานหัวแหวนทำจากหินมีค่า 3 ชิ้น ทำจากหินคาร์เนเลียนสลักเป็นรูปม้า และรูปบุคคล และทำจากหินอาเกตสลักเป็นรูปบุคคลขี่ม้า ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งของที่นำติดตัวมาของกลุ่มพ่อค้า นักเดินทาง ที่เข้ามาติดต่อกับกลุ่มเมืองท่าโบราณในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลักฐานเหล่านี้ส่วนใหญ่พบตามแหล่งเมืองท่าโบราณในยุคแรกเริ่ม เช่น แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร และแหล่งโบราณคดีคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และแหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศเวียดนาม เป็นต้น

⁶Barbie Campbell Cole, "Ancient Hard Stone Beads and Seals of Myanmar" *Ornaments from the Past: Bead Studies After Back* (London : The Bead study Trust,2003), 123.

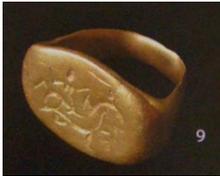
⁷ผาสุข อินทรารุช, *สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี* (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์ 2548), 54.

⁸พูลสุข เตมียานนท์. *เทพเจ้ากรีก-โรมัน* (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533) และ ไมเคิล ไรท์, *กรีก-โรมัน ในอุษาคเนย์* (กรุงเทพฯ : มติชน, 2552), 15.

ตารางที่ 10 หัวแวนที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

การสำรวจกลุ่มภูเขาทอง	การขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง
 <p data-bbox="284 712 719 815">หัวแวนสลักรูปบุคคลขี่ม้า หินอาเกต แหล่งโบราณคดีบางกิ้วายนอก</p>	 <p data-bbox="932 707 1334 808">หัวแวนสลักรูปม้า หินคาร์เนเลียน (ระดับ 30-50 CM.DT.)</p>
 <p data-bbox="284 1189 719 1290">หัวแวนสลักรูปบุคคลหินคาร์เนเลียน แหล่งโบราณคดีบางกิ้วายนอก</p>	

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบรูปแบบหัวแหวนสลักที่พบที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีอื่นๆ

รูปแบบ	กลุ่มภูเขาทอง	ต่างประเทศ		
1. รูปม้า	 <p>หัวแหวนสลักรูปม้า หินคาร์เนเลียน แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง</p>	 <p>แหวนเงินสลักรูปม้า ที่ Prohear กัมพูชา</p>		 <p>เหรียญเงินโรมัน สลักรูปม้า (ราวพุทธศตวรรษที่ 4-5)</p>
2. รูปบุคคลขี่ม้า	 <p>หัวแหวนสลักรูปบุคคลขี่ม้า หินอาเกต แหล่งโบราณคดีบางกิ้วายนอก</p>	 <p>แหวนทองสลักรูปบุคคลขี่ม้า ที่ Prohear กัมพูชา</p>	 <p>แหวนสำริด โรมัน</p>	 <p>เหรียญเงินกรีก สลักรูปบุคคลขี่ม้า (ราวพุทธศตวรรษที่ 2-3)</p>
3. รูปบุคคล	 <p>หัวแหวนสลักรูปบุคคล หินคาร์เนเลียน แหล่งโบราณคดีบางกิ้วายนอก</p>	 <p>หัวแหวน หินกาเนต พบที่ศรีเกษตร พม่า</p>	 <p>หัวแหวนหินคาร์เนเลียน พบที่อนุธาระปุระ ศรีลังกา</p>	 <p>แหวนโรมันสำริด (ราวพุทธศตวรรษที่ 6)</p>

4. **จี้ห้อย** จากการศึกษาเครื่องประดับประเภทจี้ห้อยหรือลูกปัดที่พบในแหล่งโบราณคดีในจังหวัดระนอง หลักฐานที่พบมีจำนวน 5 ชิ้น ดังนี้

4.1 จี้สิ่งโต ทำจากหินควอทซ์ มีลักษณะเป็นสิ่งโตครึ่งตัวอยู่ใน ท่าหมอบ มีความสูง 1.6 เซนติเมตร กว้าง 1.2 เซนติเมตร พบในแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

4.2 จี้หิน สัตว์ลักษณะมิงคัล ทำจากหินคาร์เนเลียน หินควอทซ์ และหินอามาติสส์ มีขนาดความยาว 2.5 - 3 เซนติเมตร หนา 1.3 - 2 เซนติเมตร พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

4.3 จี้ทองคำ สัตว์ลักษณะมิงคัล ทำจากทองคำ มีขนาดความยาว 4 เซนติเมตร หนา 1.3 เซนติเมตร พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

จากผลการศึกษาจี้หรือลูกปัด ที่พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง พบจี้หรือลูกปัดที่ทำจากวัสดุ 2 ประเภท คือ หิน และทองคำ มีลักษณะรูปสัตว์ คือ รูปสิ่งโตครึ่งตัวอยู่ในท่าหมอบ ทำจากหินควอทซ์ ในประเทศไทยพบจี้รูปสิ่งโตที่แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี และแหล่งโบราณคดีวัดอัมพาวาส อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบจี้ห้อยรูปสิ่งโต ที่เมืองฮาลิน ประเทศพม่า และพบมากที่เมืองตักสิลา ซึ่งเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย⁹ จี้ห้อยรูปสัตว์ลักษณะมิงคัล ที่มีลักษณะคล้ายกับสัตว์ลักษณะ ตีร์รัตนะ เป็นรูปแบบของสัตว์ลักษณะที่เป็นความเชื่อทางศาสนา ซึ่งพบที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร และในประเทศอินเดียเป็นก่อนที่จะมีการสร้างพระพุทธเจ้าเป็นรูปเคารพ ได้พบสัญลักษณ์ตีร์รัตนะเป็นเครื่องรางห้อยคอในรูปสลักหินสมัยอินเดียโบราณ รวมทั้งใช้ตกแต่งลายบนผิวภาชนะดินเผาพบที่เมืองอริกเมดู (Arikamedu) ด้วย¹⁰

⁹ ผาสุข อินทรารุช, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารการพิมพ์, 2548), 48.

¹⁰ บุญยฤทธิ์ นายสุวรรณ, ทุ่งตึกเมืองท่าการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2550), 123.

ตารางที่ 12 จี้ห้อยที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นบริเวณกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

การสำรวจกลุ่มภูเขาทอง	การขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง
 <p data-bbox="432 629 719 678">จี้รูปสิงโต บางกลัยวนอก</p>	<p data-bbox="1046 712 1222 757">ไม่พบหลักฐาน</p>
 <p data-bbox="368 902 786 947">จี้ทองคำ สัญลักษณ์มงคล ภูเขาทอง</p>	
 <p data-bbox="300 1178 839 1223">จี้หินคาร์เนเลียน รูปสัญลักษณ์มงคล ภูเขาทอง</p>  <p data-bbox="328 1536 828 1581">จี้หินอเมทิสต์ รูปสัญลักษณ์มงคล ภูเขาทอง</p>	

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบรูปแบบของจี้ห้อยที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีอื่นๆ

รูปแบบ	กลุ่มภูเขาทอง	ไทย	ต่างประเทศ
1. รูปสัตว์คล้ายสิงโต	 <p>จี้หินควอทซ์ บางกั้วนออก</p>	 <p>บ้านดอนตาเพชร กาญจนบุรี</p>  <p>ควนลูกปัด กระบี่</p>	 <p>จี้คริสตัลรูปสิงโต เมืองตักศิลา อินเดีย</p>  <p>จี้รูปสิงโตและเสือ พม่า</p>
2. สัตว์ลักษณะมด	 <p>จี้ทองคำ ภูเขาทอง</p>  <p>จี้หินคาร์เนเลียน ภูเขาทอง</p>	 <p>เขาสามแก้ว ชุมพร</p>  <p>จี้หินควอทซ์ ท่าชนะ สุราษฎร์ธานี</p>	 <p>จี้ทองคำ สมัยราชวงศ์คุงกะ อินเดีย</p>  <p>ยักษ์ห้อยลูกปัด ที่ถาวรหุต อินเดีย (ราวพุทธศตวรรษที่ 6)</p>

5. ลูกปัด ลูกปัดเป็นเครื่องประดับที่พบมากที่สุดในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงในจังหวัดระนอง ลูกปัดที่พบในบริเวณนี้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ ขนาด สี โดยใช้หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์ลูกปัด ดังนี้

หลักการวิเคราะห์ขนาดของลูกปัด การแบ่งแยกขนาดของลูกปัดที่ได้จากการขุดค้นจากแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนองนั้น ได้กำหนดขนาดตามเกณฑ์ของ Kenneth Kidd and Charled F. Wray โดยได้วัดขนาดลูกปัดจากความกว้าง (เส้นผ่านศูนย์กลาง) แล้วนำมาจัดแบ่งขนาดของลูกปัดตามกลุ่มมีทั้งหมด ๕ กลุ่ม

กลุ่ม 1 ขนาดใหญ่มาก (Very large)	เส้นผ่านศูนย์กลางมากกว่าหรือเท่ากับ 1.5 ซม.
กลุ่ม 2 ขนาดใหญ่ (Large)	เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1-1.5 ซม.
กลุ่ม 3 ขนาดกลาง (Medium)	เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.6-0.9 ซม.
กลุ่ม 4 ขนาดเล็ก (Small)	เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.3-0.55 ซม.
กลุ่ม 5 ขนาดเล็กมาก (Seed)	เส้นผ่านศูนย์กลางน้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.25 ซม.

หลักการวิเคราะห์รูปทรงของลูกปัด การวิเคราะห์รูปทรงของลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว และลูกปัดทองคำ ที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและในบริเวณใกล้เคียงจังหวัดระนอง ใช้หลักการจำแนกรูปแบบของ ดร. Horace C. Beck ที่ได้จำแนกรูปแบบของลูกปัดออกเป็น แบบ ¹¹

¹¹Lois Sherr Dubin, The history of beads from 30,000 B.C. to the present (New York : Harry N. Abrams, 1987), 342-343.



ภาพที่ 41 การจำแนกรูปทรงลูกปัด 59 แบบ โดย Horace C. Beck

ที่มา: Lois Sherr Dubin, The history of beads from 30,000 B.C. to the present (New York : Harry N. Abrams, 1987), 342-343.

หลักการวิเคราะห์สีของลูกบิด การจำแนกสีของลูกบิดแก้วในครั้งนี้ เป็นการศึกษาด้วยตาเปล่าและใช้แว่นขยายกำลังสูงสามารถแบ่งแยกสีของลูกบิดแก้ว แต่ในส่วนของลูกบิดหินจะแบ่งตามประเภทของหินเป็นหลัก

หิน การจำแนกสีขึ้นอยู่กับชนิดของหินที่นำมาทำลูกบิด มีดังนี้

1. หินคาร์เนเลียน (Carnelian) สีส้มหรือสีแดงเข้ม
2. หินอาเกต (Agate) เป็นหินที่มีลายเป็นเส้นเป็นชั้นๆ สีขาว ดำ
3. หินเขียวหนุมาน (Rock crystal) สีขาวใส
4. หินโอนิกซ์ (Onyx) สีดำ
5. หินอาร์เมทิสต์ (Amethyst) สีม่วง

แก้ว การจำแนกสีของลูกบิดแก้วสามารถแบ่งออกเป็น 11 สี

1. สีฟ้า (Sky-blue)
2. สีฟ้าอมเขียว (bluish -Green)
3. สีเหลือง (Yellow)
4. สีเขียว (Green)
5. สีน้ำเงิน (Blue)
6. สีม่วง (Purple)
7. สีดำ (Black)
8. สีน้ำตาล (Brow-Reddish)
9. สีส้ม (Orange)
10. สีอำพันทอง (Amber-gold)
11. สีขาว (White)

ทอง สีที่พบของลูกบิดทองคำ เป็นสีเหลืองทอง

การวิเคราะห์ลูกบิด

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลหลักฐานของลูกบิดที่พบในแหล่งโบราณคดีในจังหวัดระนองนั้น ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ลูกบิดซึ่งแบ่งตามชนิดของวัตถุได้ดังนี้

ลูกบิดหิน

ขนาด การศึกษาวิเคราะห์ขนาดของลูกบิดหินที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง ดังนี้

- กลุ่ม 1 จำนวน 5 เม็ด คิดเป็น 13.8 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
- กลุ่ม 2 จำนวน 6 เม็ด คิดเป็น 16.7 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
- กลุ่ม 3 จำนวน 19 เม็ด คิดเป็น 52.7 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
- กลุ่ม 4 จำนวน 4 เม็ด คิดเป็น 11.1 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
- กลุ่ม 5 จำนวน 2 เม็ด คิดเป็น 5.6 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ลูกบิดหินที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทองพบว่าขนาดของลูกบิดหินส่วนใหญ่ที่พบจัดอยู่ในกลุ่มที่ 3 มีขนาดกลาง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.6-0.9 เซนติเมตร รองลงมาจัดเป็นกลุ่มที่ 2 มีขนาดใหญ่ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร และกลุ่มที่ 1 ขนาดใหญ่มาก มีเส้นผ่านศูนย์กลางมากกว่าหรือเท่ากับ 1.5 เซนติเมตร กลุ่มที่ 4 มีขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.3-0.55 เซนติเมตร และกลุ่มที่ 5 ขนาดเล็กมาก เส้นผ่านศูนย์กลาง น้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.25 เซนติเมตร ตามลำดับ

รูปทรง การวิเคราะห์รูปทรงของลูกบิดหินที่ได้ที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นหลักฐานที่ได้จากการสำรวจและการขุดค้นทางโบราณคดี โดยใช้หลักการของจำแนกรูปทรงของ Horace C. Beck และลูกบิดหินที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทองสามารถจัดจำแนกรูปทรงได้ 14 แบบ ดังนี้

1. กลม พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

2. กลมรี/รูปไข่ พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากกล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่โน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

3. กลมแบน พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

4. ฟัน พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

5. ถังเบียร์ พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่โน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

6. กระบอกยาว พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่โน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

7. กระบอกสี่เหลี่ยม พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่โน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

8. กรวยประกบ พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่โน 1 อำเภอสุขสำราญ แหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

10. กรวยห้าเหลี่ยมฐานประกบ พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

11. กรวยแปดเหลี่ยมฐานประกบ พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

12. ลูกบาศก์กลมมุม พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

13. ขวานหรือลิ้ม มีรูด้านขนาน พบที่แหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

14. ระบุไม่ได้ เป็นลูกบิดหิน ที่มีลักษณะไม่มีรูปทรง ไม่สามารถกำหนดรูปแบบได้ พบที่ แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก จังหวัดระนอง

การวิเคราะห์รูปทรงของลูกบิดหินที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง สามารถจำแนกรูปทรงเพื่อทราบถึงความหนาแน่นของรูปทรงลูกบิดแก้ว 11 แบบ ดังนี้

กลม	1	เม็ด คิดเป็น 2.7 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กลมแบน	1	เม็ด คิดเป็น 2.7 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กลมรี/รูปไข่	1	เม็ด คิดเป็น 2.7 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
ทูน	2	เม็ด คิดเป็น 5.3 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
ถังเบียร์	17	เม็ด คิดเป็น 47.2 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กระบอกแบน	4	เม็ด คิดเป็น 11.1 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กระบอกยาว	2	เม็ด คิดเป็น 5.3 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กระบอกสี่เหลี่ยม	1	เม็ด คิดเป็น 2.7 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กรวยประกบ	1	เม็ด คิดเป็น 2.7 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กรวยห้าเหลี่ยมฐานประกบ	1	เม็ด คิดเป็น 2.7 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กรวยแปดเหลี่ยมฐานประกบ	2	เม็ด คิดเป็น 5.3 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
ลูกบาศก์กลมมุม	1	เม็ด คิดเป็น 2.7 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
ระบุไม่ได้	2	เม็ด คิดเป็น 5.3 เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์รูปทรงของลูกบิดหินที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนองนั้น รูปทรงของลูกบิดหินที่พบมากที่สุด คือ ถังเบียร์ รองลงมาคือ รูปทรงกระบอกแบน กระบอกยาว ทูน กรวยแปดเหลี่ยมฐานประกบ กระบอกสี่เหลี่ยม กลม กลมแบน กลมรี(รูปไข่) กรวยประกบ กรวยห้าเหลี่ยมฐานประกบ และลูกบาศก์กลมมุม ตามลำดับ และหลักฐานจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง ลูกบิดหินที่พบสามารถจัดจำแนกได้ 13 แบบ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับหลักฐานที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดี นอกจากนี้ยังพบรูปทรงแบบพิเศษคือ รูปทรงแบบขวานหรือลิ้ม มีรูด้านขนาน พบที่ แหล่งโบราณคดีบ้านปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

ตารางที่ 14 การจำแนกรูปทรงลูกบิดหินที่พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงใน
จังหวัดระนอง

ลำดับที่	รูปทรง	การสำรวจ	การขุดค้น
1	กลม (Spherical)	✓	✓
2	กลมรี/รูปไข่ (Ellipsoid)	✓	✓
3	กลมแบน (Round Tabular)	✓	✓
4	พุ่ม (Collared)	✓	✓
5	ถังเบียร์ (Barrel)	✓	✓
6	กระบอกแบน (Cylinder disk)	✓	✓
7	กระบอกยาว (Tube)	✓	✓
8	กระบอกสี่เหลี่ยม (Square cylinder)	✓	✓
9	กรวยประกบ (Bicone)	✓	✓
10	กรวยห้าเหลี่ยมฐานประกบ (Faceted polygonal bicone)	✓	✓
11	กรวยแปดเหลี่ยมฐานประกบ (Faceted octagonal truncated bicone)	✓	✓
12	ลูกบาศก์ลบมุม (Corner less cube)		✓
13	ขวานหรือลิ้ม มีรูด้านขนาน	✓	
14	ระบุมไม่ได้ (Irregular)		✓

สี การศึกษาวิเคราะห์สีของลูกปัดหินนั้น สามารถจำแนกสีของหินได้ตามชนิดของหินที่นำมาทำลูกปัด เช่นลูกปัดที่ทำจากหินคาร์เนเลียน (Carnelian) มีสีส้มหรือสีแดงเข้ม ลูกปัดที่ทำจากหินควอตซ์ มีสีแดงมันเหลือ สีขาวปนเทา ลูกปัดที่ทำจากหินอเมทิสต์ (Amethyst) มีสีม่วง ลูกปัดที่ทำจากหินเขียวหนุมาน (Rock crystal) มีสีขาวใสคล้ายแก้ว ลูกปัดที่ทำจากหินโอนิกซ์ (Onyx) คือควอตซ์ที่มีลายเป็นทางแนวเดียวกับลูกปัดที่ทำจากหินซาร์ด (Sard) มีสีแดงใส คล้ายหินคาร์เนเลียน¹² ซึ่งสามารถจำแนกตามประเภทของวัตถุดิบที่นำมาใช้ทำลูกปัด ได้ดังนี้

หินคาร์เนเลียน (Carnelian)	20 เม็ด คิดเป็น 55.6 เปอร์เซ็นต์ของลูกปัดทั้งหมด
เขียวหนุมาน (Rock crystal)	4 เม็ด คิดเป็น 13.9 เปอร์เซ็นต์ของลูกปัดทั้งหมด
หินอาเกต (Agate)	8 เม็ด คิดเป็น 22.2 เปอร์เซ็นต์ของลูกปัดทั้งหมด
หินอเมทิสต์ (Amethyst)	3 เม็ด คิดเป็น 8.3 เปอร์เซ็นต์ของลูกปัดทั้งหมด

ผลจากการศึกษาสีของลูกปัดหินที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง ลูกปัดหินที่พบส่วนมากเป็นลูกปัดหินคาร์เนเลียน มีสีส้มหรือสีแดงเข้ม รองลงมาเป็นลูกปัดหินอาเกต มีสีดำลายขาว และหินเขียวหนุมาน สีขาวใส หินอเมทิสต์ สีม่วง ตามลำดับ ซึ่งเหมือนกับหลักฐานที่ได้จากการสำรวจที่ส่วนใหญ่จะพบลูกปัดหินที่ทำจากหินคาร์เนเลียนและหินอาเกตมากที่สุด

ลูกปัดแก้ว

ขนาด การศึกษาวิเคราะห์ขนาดของลูกปัดแก้วที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง ดังนี้

กลุ่ม 1	จำนวน 1 เม็ด คิดเป็น 0.02	เปอร์เซ็นต์ของลูกปัดทั้งหมด
กลุ่ม 2	จำนวน 9 เม็ด คิดเป็น 0.19	เปอร์เซ็นต์ของลูกปัดทั้งหมด
กลุ่ม 3	จำนวน 6 เม็ด คิดเป็น 0.12	เปอร์เซ็นต์ของลูกปัดทั้งหมด
กลุ่ม 4	จำนวน 106 เม็ด คิดเป็น 2.2	เปอร์เซ็นต์ของลูกปัดทั้งหมด
กลุ่ม 5	จำนวน 4,692 เม็ด คิดเป็น 97.4	เปอร์เซ็นต์ของลูกปัดทั้งหมด

¹² มยุรี วีระประเสริฐ, "ลูกปัดโบราณ : แหล่งควนลูกปัด," สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 14 (2542) : 3245-3246.

ผลการศึกษาวเคราะห์ขนาดลูกบิดแก้วที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง ทำให้ทราบถึงขนาดของลูกบิดแก้วส่วนใหญ่ที่พบนั้น สามารถจัดขนาดของลูกบิดให้อยู่ในกลุ่มที่ 5 คือมีขนาดเล็กมาก เส้นผ่านศูนย์กลางน้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.25 เซนติเมตร รองลงมาคือ กลุ่มที่ 4 มีขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลาง ประมาณ 0.3-0.55 เซนติเมตร และกลุ่มที่ 2 คือขนาดใหญ่ กลุ่มที่ 3 ขนาดกลาง และกลุ่มที่ 1 ขนาดใหญ่มาก ตามลำดับ

รูปทรง การศึกษาวเคราะห์รูปทรงลูกบิดแก้ว จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง สามารถจำแนกเป็น 11 แบบ ดังนี้

1. กลมมน พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

2. กลมติดกัน พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

3. พุ่ม พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

4. ถังเบียร์ พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

5. กระบอก พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

6. กระบอกแบน พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

7. กระบอกยาว พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

8. กระบอกลีเหลียม พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองแหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสหัสขันธ์ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

9. เลนส์เว้า พบเฉพาะที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระนอง

10. ฟันเฟือง พบเฉพาะแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง

11. วงแหวน พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 และ 2 แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ อำเภอสหัสขันธ์ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

การวิเคราะห์รูปทรงของลูกบิดแก้วที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง เพื่อให้ทราบถึงความหนาแน่นของรูปทรงลูกบิดแก้ว 11 แบบ ดังนี้

ถึงเบียร์	787 เม็ด	คิดเป็น	16.3	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กลมมน	365 เม็ด	คิดเป็น	7.58	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กลมติดกัน	13 เม็ด	คิดเป็น	0.27	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
ทูน	18 เม็ด	คิดเป็น	0.37	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กระบอก	866 เม็ด	คิดเป็น	18	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กระบอกแบน	53 เม็ด	คิดเป็น	1.10	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กระบอกยาว	3 เม็ด	คิดเป็น	0.06	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
กระบอกลีเหลียม	2 เม็ด	คิดเป็น	0.04	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
วงแหวน	2,705 เม็ด	คิดเป็น	56.2	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
ฟันเฟือง	1 เม็ด	คิดเป็น	0.02	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
เลนส์เว้า	1 เม็ด	คิดเป็น	0.02	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด

ผลการศึกษารูปทรงของลูกบิดแก้วที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนองนั้น รูปทรงของลูกบิดแก้วที่พบมากที่สุด คือ รูปทรงวงแหวน จำนวน 2,705 เม็ด รองลงมาคือ รูปทรงกระบอก รูปทรงถึงเบียร์ และรูปทรงแบบกลมมน ส่วนรูปทรงอื่นๆ พบบ้างแต่น้อยนอกจากนี้ยังพบลูกบิดแบบพิเศษคือ ลูกบิดแก้วเคลือบทอง แบบฟันเฟือง และลูกบิดแก้วแบบกลมติดกัน

ตารางที่ 15 การจำแนกรูปทรงลูกบิดแก้วที่พบจากแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียง
จังหวัดระนอง

ลำดับที่	รูปทรง	การสำรวจ	การขุดค้น
1	ถังเบียร์ (Barrel)	✓	✓
2	กลมมน (Oblate)	✓	✓
3	กลมติดกัน (Segmented)		✓
4	ท่อน (Collared)	✓	✓
5	กระบอก (Cylinder)	✓	✓
6	กระบอกแบน (Cylinder disk)	✓	✓
7	กระบอกยาว (Tube)	✓	✓
8	กระบอกสี่เหลี่ยม (Square cylinder)	✓	✓
9	วงแหวน (Annular)	✓	✓
10	ฟันเฟือง (Cog)		✓
11	เลนส์เว้า (Lenticular)	✓	✓

สี การศึกษาวิเคราะห์สีของลูกบิดแก้วที่พบที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง สามารถจำแนกสีออกได้ 11 สี ดังนี้

สีน้ำตาล	1,348 เม็ด	คิดเป็น 28.7	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีน้ำเงิน	1,215 เม็ด	คิดเป็น 25.2	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีเหลือง	791 เม็ด	คิดเป็น 16.4	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีเขียว	773 เม็ด	คิดเป็น 16	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีฟ้า	363 เม็ด	คิดเป็น 7.54	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีม่วง	140 เม็ด	คิดเป็น 2.9	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีดำ	75 เม็ด	คิดเป็น 1.55	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีฟ้าอมเขียว	33 เม็ด	คิดเป็น 0.68	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีส้ม	33 เม็ด	คิดเป็น 0.68	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีขาว	5 เม็ด	คิดเป็น 0.1	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด
สีอำพันทอง	1 เม็ด	คิดเป็น 0.02	เปอร์เซ็นต์ของลูกบิดทั้งหมด

ผลการวิเคราะห์สีของลูกบิดแก้วที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง สีที่พบมากที่สุดคือ สีน้ำตาล จำนวน 1,348 เม็ด รองลงมา คือ สีน้ำเงิน เหลือง เขียว ฟ้า ม่วง ดำ ฟ้าอมเขียว ส้ม สีขาว และสีอำพันทองหรือลูกบิดแก้วเคลือบทอง เป็นต้น และจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง ลูกบิดแก้วที่พบส่วนมากมีสีน้ำตาล สีน้ำเงิน สีเหลือง สีเขียว สีฟ้า ทุกแหล่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สีน้ำตาลและสีน้ำเงิน พบหลักฐานมากที่สุดที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และแหล่งโบราณคดีเขากล้วย จังหวัดระนอง

นอกจากนี้ ยังพบหลักฐานลูกบิดแก้วแบบโมเสก (Mosaic) ซึ่งลูกบิดแก้วสีฟ้าทรงทูน มีการตกแต่งลวดลายเป็นลาย มีสีขาว ดำ แดงพาดกลาง และลูกบิดแก้วสีม่วงทรงทูน มีการตกแต่งลวดลายเป็นลายเส้น มีสีขาวดำแดงพาดกลาง เป็นหลักฐานที่พบจากการสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก จังหวัดระนอง มีลักษณะคล้ายกับลูกบิดแก้วทรงทูนแบบโมเสก ที่พบที่

แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ (ปัจจุบันเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑสถานวัดคลองท่อม) และแหล่งโบราณคดีออกแก้ว เวียดนาม¹³



ภาพที่ 42 ลูกปัดแก้วโมเสก (Mosaic) จากแหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก จังหวัดระนอง

ลูกปัดทอง พบลูกปัดทอง ที่มีลักษณะรูปแบบทรงกลม มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 เซนติเมตร และลูกปัดทองคำที่มีลักษณะการนำเอาเม็ดทองเล็กๆ มารวมกัน ซึ่งเป็นเทคนิคการทำเครื่องประดับทองคำที่พบในอิหร่าน¹⁴ (ราวพุทธศตวรรษที่ 10) ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับลูกปัดทองที่แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่



ภาพที่ 43 ลูกปัดทองคำ พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง

¹³Louis Malleret, *L' Archeologie du Delta du Mekong* Volume 4 (Paris : Ecole Francaise D'Extreme-Orient, 1962.)

¹⁴บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, *ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ* (กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2550), 133.

ตารางที่ 16 การเปรียบเทียบรูปแบบลูกปัดที่พบที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีอื่นๆ

รูปแบบ	กลุ่มภูเขาทอง	ภาคใต้	ต่างประเทศ	
ลูกปัดทรงทูน	 <p>ภูเขาทอง</p>	 <p>เขาสามแก้ว ชุมพร</p>  <p>พุงตึก พังงา</p>	 <p>ควนลูกปัด กระบี่</p>  <p>ท่าชนะ สุราษฎร์ธานี</p>	 <p>ราชวงศ์ศุงคะ ประเทศอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ 4-5)</p>
ลูกปัดแก้วแบบโมเสก (Mosaic)	 <p>บางกิ้วนอก</p>	 <p>ควนลูกปัด กระบี่</p>	 <p>ออกแก้ว เวียดนาม</p>	
ลูกปัดทองคำ	 <p>ภูเขาทอง</p>	 <p>ควนลูกปัด กระบี่</p>	 <p>ยุคกรีก-เปอร์เซีย ประเทศอิหร่าน (ราวพุทธศตวรรษที่ 10)</p>	

เครื่องประดับประเภทลูกปัดที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง เป็นหลักฐานโบราณวัตถุที่พบมากที่สุดที่แหล่งโบราณคดี จากการศึกษาและรวบรวมหลักฐานพบว่า เครื่องประดับที่เป็นลูกปัดแก้วพบหลักฐานเป็นจำนวนมากที่สุด ซึ่งในการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พบลูกปัดแก้วจำนวน 4,814 เม็ด เป็นลูกปัดแก้วสีเดียว (Monochrome Beads) ส่วนลูกปัดหินพบจำนวน 36 เม็ด เป็นลูกปัดแบบเรียบที่ทำจากหินคาร์เนเลียน อาเกต ควอทซ์ อามethyst และหินโอนิคส์ และยังพบลูกปัดหินแบบฝังเส้นสี (Etched Beads) ซึ่งเป็นเทคนิคการเขียนลายด้วยกรดลงบนเนื้อหิน (โดยกระบวนการทางเคมีจากวัสดุ คือ โปรแตส ตะกั่ว ยางไม้) ซึ่งมีต้นกำเนิดจากตะวันออกกลางเข้ามาแพร่หลายในอินเดีย จนกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของอินเดียที่เข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁵

ส่วนลูกปัดทองคำ จากการขุดค้นทางโบราณคดีในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองนั้น ไม่พบหลักฐานเครื่องประดับลูกปัดทอง พบเพียงหลักฐานชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำ จำนวน 4 ชิ้น แต่จากการสำรวจและสัมภาษณ์ชาวบ้าน พบลูกปัดทองในจำนวนหนึ่ง มีลักษณะเป็นลูกปัดทองทรงกลม และลูกปัดทอง ที่มีลักษณะเป็นทองเม็ดเล็กๆ รวมกัน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับเทคนิคการทำเครื่องประดับทองคำที่อิหร่าน

¹⁵ ผาสุข อินทราวุธ, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานทางโบราณคดี (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, 2548), 47.

การวิเคราะห์ที่มาและแหล่งผลิตเครื่องประดับ

กำไล

เครื่องประดับสำหรับข้อมือ แขน และข้อเท้า ที่พบในชุมชนโบราณสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ พบกำไลทำด้วยแร่ประกอบหินตระกูลควอทซ์หรือคาร์เนเลียนสีส้ม ทำด้วยแก้วหลอมสีต่างๆ คือ เขียว น้ำเงิน ฟา แดง ดำ มีความขุ่นและใสแตกต่างกัน ทำด้วยสำริด มีทั้งขึ้นรูปด้วยวิธีการตักแต่ง (ภายในตัน) และการหล่อ (ภายในกลวง) พบหลักฐานในชุมชนโบราณ เช่น แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก จังหวัดพังงา และแหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี¹⁶

กำไลข้อมือ เป็นหลักฐานเครื่องประดับอีกประเภทหนึ่งที่พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนองนั้น ทั้งที่พบจากการขุดค้นและการสำรวจที่อยู่ในการครอบครองของเอกชน เป็นกำไลข้อมือแบบวงกลม ทำจากหินอาเกต ลักษณะเหมือนกับรูปแบบของกำไลที่พบตามแหล่งโบราณคดีอื่นๆ เช่น กำไลหินคาร์เนเลียน พบที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร และกำไลแก้วแบบกลมมน และแบบวงกลมสันเหลี่ยม เป็นรูปแบบของกำไลแก้วที่มักจะพบตามแหล่งโบราณคดีสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในภาคใต้ของไทย เช่น แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า กำไล เป็นเครื่องประดับที่ส่วนใหญ่พบตามแหล่งเมืองท่า ที่มีการติดต่อค้าขาย ซึ่งอาจจะเป็นสินค้าที่นำมาจากต่างแดน เช่น ประเทศจีน หรือ อาจจะเป็นสินค้าที่มีแหล่งผลิตในประเทศไทย เช่น ที่แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ ที่พบหลักฐานลูกปัดหิน แก้ว และกำไลแก้ว รวมถึงก้อนแก้วหลากสี ลูกปัดแก้วที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ โกลนลูกปัดหิน เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเครื่องประดับที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทย

¹⁶อมรา ศรีสุชาติ, “โบราณวัตถุสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์รัฐโบราณ,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 9 (2542) : 4193.

ตุ้มหู

หลักฐานเครื่องประดับประเภทตุ้มหู ที่พบในแหล่งโบราณคดีในภาคใต้ของไทย ทำจากวัสดุต่างชนิดกัน เช่น แร่ประกอบหินควอทซ์เนื้อละเอียด เซอร์เพนไทน์ สำริด ตะกั่ว เงิน ทอง มีทั้งตุ้มหูในรูปแบบที่สามารถร้อยรูที่ติ่งหู และตุ้มหูที่ต้องคล้องวงห่วงในลักษณะตุ้มหูห้อย เช่นที่พบแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก จังหวัดพังงา แหล่งโบราณคดีพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีสีหิงพระ จังหวัดสงขลา และแหล่งโบราณคดียะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นต้น¹⁷

ตุ้มหูที่พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง พบตุ้มหูที่ทำจากหินมีลักษณะเป็นวงห่วงแผ่นกลม เป็นรูปแบบของตุ้มหูที่พบเริ่มตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีโคกพลับ อำเภอท่าแพ จังหวัดราชบุรี แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร นอกจากนี้ยังพบในแหล่งโบราณคดีเวียดนาม ซึ่งจัดเป็นศิลปะแบบวันลองเจียน ในสมัยสำริดของเวียดนาม (อายุประมาณ 1,500 ปีก่อนพุทธกาล-พุทธศตวรรษที่ 1) และยังพบตุ้มหูรูปแบบเดียวกันนี้ ทำด้วยหยกในประเทศจีนที่มณฑลโหย่นานสมัยราชวงศ์โจว (Chou) อายุประมาณ 2,500-2,300 ปีมาแล้ว¹⁸ ซึ่งรูปแบบนี้อาจจะมีความนิยมในการทำสืบต่อมาในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ส่วนตุ้มหูทองคำ แบบกลมเกลียว มีลักษณะคล้ายกับที่พบในแหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศเวียดนาม ซึ่งตุ้มหูรูปแบบนี้พบครั้งแรกในวัฒนธรรมซาฮวิน (Sa Huynh) ประเทศเวียดนาม (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 4-5)¹⁹ สันนิษฐานได้ว่า เครื่องประดับตุ้มหูทองคำ น่าจะเป็นสินค้าที่มาจากประเทศเวียดนาม ซึ่งมักจะพบตามแหล่งเมืองท่าต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น แหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง แหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศเวียดนาม แหล่งโบราณคดีโพธิ์เสียด ประเทศ

¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸ อมรา ศรีสุชาติ, “เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ 3 (2542) : 1150.

¹⁹ Andreas Reincveke, Vin Laychour, and Seng Sonetra, The First Golden Age of Cambodia : Excavation at Prohear (Germany : Germany Foreign Office, 2009), 155.

กัมพูชา และตุ้มหูทองคำ แบบลายหยักสันบนเส้นนูน ซึ่งเป็นลักษณะละเอียดและประณีต และยังพบแม่พิมพ์ตุ้มหูรูปแบบเดียวกันนี้ด้วย จึงสันนิษฐานได้ว่า แหล่งโบราณคดีแห่งนี้น่าจะมีการผลิตเครื่องประดับประเภทตุ้มหูขึ้นเอง เนื่องจากพบแม่พิมพ์ และเศษทองคำ จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนองด้วย

หัวแหวน

หัวแหวนสลักจากหินมีค่า หลักฐานเท่าที่พบส่วนใหญ่จะสลักจากหินคาร์เนเลียน โดยสลักเป็นภาพเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับเทพนิยายกรีก-โรมัน และได้รับความนิยมในอาณาจักรกรีกและอาณาจักรโรมัน จัดเป็นสินค้าออกที่สำคัญประเภทหนึ่งของอาณาจักร ดังได้พบหลักฐานตามเมืองท่าโบราณทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออกที่มีการติดต่อค้าขายกับอาณาจักรโรมัน และพบแพร่หลายอยู่ตามเมืองท่าโบราณของอินเดียที่มีการติดต่อค้าขายและมีการตั้งถิ่นฐานของชาวโรมัน (พุทธศตวรรษที่ 6-7)²⁰

หัวแหวนสลักจากหินมีค่า ที่ปรากฏหลักฐานในแหล่งโบราณคดีต่างๆ ในประเทศไทย ส่วนใหญ่ที่พบมี 2 รูปแบบ คือ

1. อินทากลิโอ (Intaglios) คือ หัวแหวนที่ถูกสลักเป็นรูปเว้าเข้าไปและกลับข้าง หากนำดินน้ำมันกดเข้าไปจะได้รูปแบบที่ถูกต้องออกมา²¹ หลักฐานส่วนใหญ่ที่พบนิยมทำจากวัตถุดิบที่เป็นหินกึ่งมีค่า เช่น หินคาร์เนเลียน หินอาเกต เป็นต้น เช่นที่พบ แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร และแหล่งโบราณคดีคลองท่อม จังหวัดกระบี่

2. คามิโอ (Cameos) คือ หัวแหวนสลักรูปนูน ซึ่งชาวโรมันนิยมใช้แก้วมีสีต่างกันสองชั้น ทำให้รูปนูนมีสีตัดกับสีพื้นหลัง มีขนาดหลายขนาด²² ส่วนหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดีใน

²⁰ ผาสุข อินทราวุธ, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, 2548), 54.

²¹ ไมเคิล ไรท์, กรีก-โรมัน ในอุษาคเนย์ (กรุงเทพฯ : มติชน, 2552), 14.

²² เรื่องเดียวกัน.

ประเทศไทย พบที่ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เป็นหัวแหวนคามิโอสล์กรูปช้าง ทำจากหินคาร์เนเลียน²³

สำหรับหัวแหวนที่พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง นั้น ทั้งจากการขุดค้นพบและที่พบจากการสำรวจที่อยู่ในครอบครองของเอกชน ซึ่งพบหลักฐานหัวแหวนอาเกตสลักรูปม้าขี่ม้า และหัวแหวนคาร์เนเลียนรูปบุคคล แบบโรมัน มีลักษณะทางกายภาพเหมือนจริง ภาพสลักเป็นเรื่องราวจากเทพนิยายกรีก-โรมัน ซึ่งได้รับความนิยมมากในอาณาจักรกรีก-โรมัน จัดเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญประเภทหนึ่ง เหมือนกับที่ในเมืองท่าในยุคแรกๆ หลายแห่ง เช่น หัวแหวนสลักรูปเทพีสันติภาพ ที่แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่²⁴ และแหล่งโบราณคดีออกแก้ว (เวียดนามใต้) พบหัวแหวนสลักจากหินมีค่า รูปเทพนิยายกรีก-โรมัน ซึ่งหัวแหวนที่พบในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น ส่วนใหญ่เป็นสินค้าเลียนแบบโรมัน ที่อาจมีแหล่งผลิตอยู่ในประเทศอินเดียหรือในบริเวณคาบสมุทรมาเลย์²⁵ จากหลักฐานหัวแหวนสลักรูปบุคคลขี่ม้า และรูปบุคคลแบบโรมัน ที่พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง ซึ่งมีลักษณะการแกะสลักที่งดงาม และประณีต คล้ายกับลักษณะภาพสลักที่โรมัน จึงสันนิษฐานได้ว่าหัวแหวนสลักนี้อาจจะมีแหล่งผลิตมาจากโรมัน ซึ่งมาพร้อมกับการเดินเรือสินค้าทั้งทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ คือ เป็นสิ่งของที่พ่อค้าชาวโรมันหรือพ่อค้าชาว นักเดินทางชาวอินเดียที่นำติดตัวมาด้วย

²³Lucy William, A New Approach to the study to beadmaking workshop. (London : Institute of Archaeology,1984)

²⁴มยุรี วีระประเสริฐ, “คลองท่อม แหล่งอุตสาหกรรมทำลูกปัดและเมืองท่าขนถ่ายสินค้าสมัยโบราณ” ในปัจจุบันโบราณไทย (กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548. พิมพ์ขึ้นในโอกาสครบรอบ 30 ปี การก่อตั้งคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร), 46.

²⁵ผาสุข อินทรารุช. สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี(ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,2548), 54. และ มยุรี วีระประเสริฐ. “แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่” เมืองโบราณ. 10,1 (มกราคม – มีนาคม,2527) : 133-137.

จี้ห้อย

จี้ห้อยหรือลูกปัด เป็นเครื่องประดับอีกประเภทหนึ่งที่พบในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย เช่นที่พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี ทำเป็นรูปสิ่งโตแผ่นหรือกำลังกระโดด คงใช้เป็นเครื่องราง เป็นคตินิยมของชาวตะวันตกที่เข้ามาปกครอง ตักซิลา คือ พวกกรีก ชิเทียน และปาเถียน หลักฐานเหล่านี้ในประเทศอินเดียได้ขุดค้นพบเป็นจำนวนมากหลายชิ้น ส่วนใหญ่เป็นรูปสิ่งโตเต็มตัวกำลังหมอบ จากการขุดค้นที่เนินภีร์ในเมืองตักซิลา ในชั้นวัฒนธรรมสมัยกรีก สมัยศกะ (ชิเทียน) ตอนต้นและศกะ-ปาเถียน (พุทธศตวรรษที่ 5-8) มีทั้งที่ทำด้วยหินคาร์เนเลียน หินควอทซ์เคลือบ หินลาปีซ ลาซูลี และหินการ์เนต จี้รูปสิ่งโตนี้จัดเป็นเครื่องรางประเภทหนึ่งคือเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจและความยิ่งใหญ่ และในสมัยราชวงศ์กุษาณะ (พุทธศตวรรษที่ 5-8) ได้ใช้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงสถานะภาพของพระพุทธเจ้าว่าทรงเป็นสิงห์แห่งวงศ์ศากยะ ดังได้พบว่าประติมากรรมรูปพระพุทธเจ้าในศิลปะแบบมถุราภายใต้การปกครองของราชวงศ์กุษาณะ นิยมทำรูปสิ่งโตประกอบโดยจะอยู่ระหว่างพระบาททั้ง 2 ของพระพุทธรูปประทับยืน และประดับอยู่บนฐานของพระพุทธรูปประทับนั่ง

เครื่องรางรูปสิ่งโตที่พบในประเทศอินเดียทำเป็นรูปสิ่งโตทั้งตัว ส่วนใหญ่ทำเป็นรูปสิ่งโตกำลังหมอบและสิ่งโตกำลังแผ่น นอกจากจะพบเป็นจำนวนมากที่เมืองตักซิลาซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าและศูนย์กลางพุทธศาสนาทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย แล้วยังพบแพร่หลายอยู่ในเมืองโบราณในภูมิภาคตะวันตกในสมัยราชวงศ์สาตวาหะอีกด้วย เช่น ที่เมืองสัมภกร พบรูปสิ่งโตหมอบที่ทำด้วยแก้วเคลือบสีเขียว (green glazed faience) ที่มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5 ที่เมืองนาสิก พบรูปสิ่งโตหมอบทำด้วยคริสตัลและมีรูเจาะบริเวณหน้าอก ส่วนเมืองเตอร์ พบรูปสิ่งโตที่ทำด้วยเปลือกหอย (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 7-8) ในประเทศพม่าได้พบ หินคาร์เนเลียนรูปสิ่งโตและเสื่อจำนวนมากหลายตัว ที่เมืองฮาลินและพินนะกะด้วย²⁶

คติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งโต เป็นสัตว์พื้นเมืองของอินเดีย ถือว่าเป็นราชสีห์ (เจ้าป่า) ด้วยลักษณะพิเศษเหนือสัตว์ชนิดใดๆ เช่น ท่าทางที่สง่าผ่าเผยน่าเกรงขาม มีพลังกำลังมาก มีความกล้าหาญ และมีเสียงคำรามที่ยิ่งใหญ่ สิ่งโตจึงถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์แสดงของชนชั้นสูง

²⁶ เว็บบล็อก, 48.

นอกจากนี้สิ่งใดถูกนำไปสร้างตามความเชื่อของศาสนา เช่น ศาสนาฮินดู สิ่งใดเป็นบริวารของพระศิวะ เป็นผู้รักษาประตูหรือสัตว์ผู้ปกป้องพระศิวะ และนรสิงห์ หนึ่งในการอวตารของพระวิษณุ เป็นต้น ในพุทธศาสนา มีคติความเชื่อว่า พระพุทธเจ้าเป็นสิงห์แห่งศากยวงศ์ (การเป็นผู้นำที่มีชื่อเสียงในราชวงศ์ศากยะ) ดังปรากฏหลักฐานที่ ประติมากรรมรูปสิงโตที่เสาดโคก จะเห็นได้ว่า สิงโต เป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจ บารมี ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของชนชั้นผู้ปกครอง และยังมีบทบาทที่สำคัญในลัทธิความเชื่อของศาสนาต่างๆ อีกด้วย²⁷

สำหรับจิวูปสิงโตที่พบที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองนี้ เป็นสิงโตที่ทำด้วยหินคริสตัล (Rock Crystal) เป็นรูปสิงโตครึ่งตัวอยู่ในท่าหมอบ เหมือนกับที่พบที่แหล่งโบราณคดีวัดอัมพาวาส อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นเมืองท่าทางฝั่งตะวันออกในภาคใต้

นอกจากนี้ยังพบจิวูห้อยหรือลูกปัดที่เป็นสัญลักษณ์มงคล ซึ่งทำจากวัสดุหลายชนิดด้วยกัน เช่น หินคาร์เนเลียน หินอเมทิสต์ หินควอทซ์ และทองคำ เป็นรูปสัญลักษณ์ที่มีลักษณะเรียกว่า นนทิบาท (Nandipada) หรือ ตริรัตน์ (Triratana) เหมือนกับที่พบที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร และแหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สัญลักษณ์ นนทิบาท (Nandipada) มีที่มาจาก รอยเท้าของ โคณนทิ (วัวของพระศิวะ) สัญลักษณ์นี้ได้มีการกล่าวถึงในคัมภีร์พระเวทและปุราณะ สัญลักษณ์นี้ปรากฏครั้งแรกบนตราประทับ พบที่โมहनโจดาโร เป็นสัญลักษณ์ที่มีลักษณะ สามง่าม ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ที่ปรากฏบนเครื่องสวมศีรษะของผู้ปกครอง (Pasupati) ต่อมาได้ทำเป็นสัญลักษณ์ นนทิบาท สร้างที่ Bhimbetka เป็นการวาดลงบนหินที่พัทอาศัย²⁸

สัญลักษณ์ ตริรัตน์ เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้เนื่องในศาสนาพุทธและศาสนาเชน ตริรัตน์ในศาสนาพุทธเป็นสัญลักษณ์ของแก้วสามประการ คือ พระพุทธ พระธรรม และคำสั่งสอน ในศาสนาเชนเป็นสัญลักษณ์ใช้แทนหลักธรรม 3 ประการ คือ รู้ชอบ ปฏิบัติชอบ และศรัทธา ซึ่งสัญลักษณ์ตริรัตน์เริ่มนำมาใช้เป็นศิลปะทางศาสนาพุทธที่สาญจีและภารหุต

²⁷Trilok Chandra Majupuria, Sacred Animals of Nepal & India (Bangkok : Craftsmen Press, 1991), 115-116.

²⁸Savita Sharma, Early Indian Symbols : Numismatic Evidence (Delhi : Agan Kala Prakashan, 1990), 100-101.

การสร้างสัญลักษณ์ นนทิบาท หรือ ตีร์รัตนะ ที่เป็นสถาปัตยกรรมตกแต่ง ในศิลปะอินเดียโบราณ สัญลักษณ์นี้มักจะถูกสร้างร่วมกับสัญลักษณ์ ศรีวิศตะและสวัสติกะ ซึ่งสัญลักษณ์ ตีร์รัตนะจะถูกจัดวางไว้ด้านบนตลอด²⁹

จะเห็นได้ว่าเครื่องหมาย นนทิบาท หรือ ตีร์รัตนะ เป็นสัญลักษณ์มงคลที่ปรากฏในทุกศาสนา ซึ่งเดิมเป็นสัญลักษณ์ของผู้ปกครอง และต่อมาได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนคติความเชื่อของศาสนาต่างๆ ในบริบทที่แตกต่างกันออกไป เช่น ปรากฏบนงานสถาปัตยกรรมตกแต่ง ร่วมกับสัญลักษณ์อื่นๆ เช่น ศรีวิศตะ สวัสติกะ เป็นต้น

จี๋ห้อย ที่พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง พบ 2 แบบ คือ รูปสิงโต และรูปสัญลักษณ์มงคล เป็นสิ่งของเครื่องรางที่น่าจะเป็นของพ่อค้า นักเดินทางที่นำติดต่อดำย โดยที่สัญลักษณ์เหล่านี้ เป็นตัวกลางที่แสดงถึงอำนาจและความยิ่งใหญ่ บ่งบอกถึงสถานะทางสังคมของครอบครองได้ เนื่องจากเครื่องประดับเหล่านี้ทำจากวัตถุที่หายากและมีราคาสูง ดังนั้นผู้ที่สวมใส่จึงต้องเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสังคม เช่น ผู้ปกครอง หัวหน้าเผ่า เป็นต้น เนื่องจากหลักฐานที่พบเป็นหลักฐานที่ได้จากการสำรวจวัตถุที่อยู่ในการครอบครองของเอกชน และไม่พบหลักฐานแวดล้อมที่จะสามารถระบุได้เกี่ยวกับคติความเชื่อทางศาสนา ที่เรียกว่า นนทิบาท หรือ ตีร์รัตนะ เป็นเครื่องหมายที่ปรากฏบนเครื่องประดับ เช่น ลูกปัด จี๋ห้อย ซึ่งมีหน้าที่ของการใช้ประดับตกแต่งร่างกายเพื่อความสวยงาม และอาจจะมีคามหมายอย่างชัดเจนว่าเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ศาสนสถาน จารึก เป็นต้น

ลูกปัด

ลูกปัดเป็นหลักฐานที่พบมากที่สุดที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงในจังหวัดระนอง จากการขุดค้นและการสำรวจทางโบราณคดีพบลูกปัดที่มีรูปแบบที่หลากหลาย มีหลายขนาด และทำจากวัตถุที่ต่างกัน เช่น หิน แก้ว และทองคำ โดยส่วนใหญ่ที่พบเป็นลูกปัดแก้ว ส่วนลูกปัดหินและลูกปัดทองคำพบบ้างแต่น้อย

²⁹ เรืองเดียวกัน.

ลูกปัดแก้ว จากการศึกษาเครื่องประดับ ลูกปัดแก้วเป็นหลักฐานเครื่องประดับที่พบเป็นจำนวนมากที่สุด ในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนองนั้น ทั้งจากการขุดค้นและการสำรวจทางโบราณคดี สำหรับลูกปัดแก้วสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

ลูกปัดแก้วแบบสีเดียว (Monochrome Beads) หมายถึง ลูกปัดมีเพียงสีเดียวในแต่ละเม็ด เช่น น้ำเงิน ขาว เขียว เหลือง ฟ้า และสีแดงแบบอริฐู เป็นต้น³⁰ ลูกปัดแก้วแบบสีเดียวน่าจะมีจุดเริ่มการผลิตที่เมืองอริกาเมดู (Arikamedu) ทางฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย เมื่อประมาณ 2,200 – 2,100 ปีมาแล้ว และผลิตต่อมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 8 แล้วต่อมาจึงไปตั้งแหล่งผลิตอุตสาหกรรมใหม่ที่เมืองแมนไท (Mantai) ประเทศศรีลังกา³¹ และได้แพร่กระจายไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และดินแดนหมู่เกาะในแปซิฟิก มีการเรียกชื่อลูกปัดชนิดนี้ว่า “ลูกปัดลมสินค้า” (Trade -Wind Bead) เพราะพบตามเมืองท่าที่มีการติดต่อกันทางทะเลที่อาศัยลมสินค้าเป็นสำคัญในการเดินเรือ แต่นายปีเตอร์ ฟรานซิส ตั้งชื่อเรียกใหม่ให้สอดคล้องกันตามภูมิภาคที่ว่า “ลูกปัดแบบอินโด-แปซิฟิก” (Indo-Pacific Beads) คืออยู่ระหว่างมหาสมุทรอินเดียและฝั่งตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิก³²

เมืองอริกาเมดู (Arikamedu) ทางฝั่งตะวันออกของอินเดียใต้ เป็นเมืองท่าที่พวกโรมันเข้ามาตั้งเป็นสถานีค้าขายเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว เป็นแหล่งผลิตลูกปัดอินทรีฝงเส้นสีที่มีชื่อเสียงอีกด้วย ขณะเดียวกันในมีฐานะเป็นเมืองท่า ก็ยังรับส่งออกลูกปัดหินคาร์เนเลียนฝงเส้นสีที่มีแหล่งผลิตใหญ่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของอินเดียทั้งเหนือและใต้อีกทางหนึ่งอาจได้มาจากตะวันออก

³⁰บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2550), 115.

³¹Peter Francis, Jr., Glass Bangles and Ring from Mantai (New York : Center For Bead Research's cente.1988), 14.

³²ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, “ลูกปัดต่างชาติในแหล่งโบราณคดีไทย,” ศิลปากร. 33,1 (มีนาคม-เมษายน 2532) : 15-16.

กลาง ซึ่งในสมัยเดียวกันนี้ ก็มีเมืองท่าและแหล่งผลิตลูกปัดฝังเส้นสีเพื่อส่งออกที่ยิ่งใหญ่ในแถบอิหร่าน ซีเรีย³³

แหล่งผลิตลูกปัดที่สำคัญแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ที่บูจัง แวลเลย์ (Bujang Valley) รัฐเคดะห์ และที่ กัวลา เซลินซิง (Kuala Selinsing) เมืองปาร์ก มาเลเชีย พื้นที่ทั้งสองแห่งนี้พบหลักฐานการผลิตลูกปัดที่สำคัญในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 9-19³⁴ พบหลักฐานลูกปัดหิน ลูกปัดแก้วเป็นจำนวนมาก และแหล่งโบราณคดี ชันลิบาร์ บนเกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย³⁵ ในประเทศไทย คือ แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก จังหวัดพังงา แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลูกปัดแก้วแบบหลายสี (Polychrome Beads) หมายถึง ลูกปัดที่มีหลายสีในเม็ดเดียวกัน ส่วนใหญ่ทำด้วยเทคนิคโมเสก (Mosaic Beads) ลูกปัดแก้วหลายสีนิยมเรียกกันว่าลูกปัดแก้วแบบโรมัน มีทั้งแบบที่มีแถบสีหลายสีสลับกัน ซึ่งมีทั้งสีแดง ดำ ขาว เหลือง และเขียว และแบบที่เรียกว่าลูกปัดมีตา

ลูกปัดแก้วหลายสีและลูกปัดแก้วมีตา มีแหล่งผลิตอยู่แถบเมดิเตอร์เรเนียนในอาณาจักรกรีก อาณาจักรโรมัน และอาณาจักรเปอร์เซีย ตั้งแต่ช่วง 800 ปีก่อน ค.ศ. ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 1 สำหรับลูกปัดมีตาเป็นลูกปัดแก้วหลายสีที่มีเทคนิคการผลิตที่ซับซ้อนโดยการซ้อนชั้นของแก้วหลายๆ ชั้นรอบแกน เพื่อให้ส่วนยอดของแกนปรากฏเหมือนรูปดวงตาที่มีเส้นวงแหวนรอบโดยใช้แก้วหลายสี เช่น ลูกปัดแก้วมีตาสีฟ้า 7 ดวง แต่ละดวงมีเส้นวงกลมสีขาวและ

³³ Peter Francis, Jr., A Guide to the Beads From Arikamedu in the Pondicheery Museum (Pondicherry : The Pondichery museum, 1987), 4-8.

³⁴ S. A. Rahman, "INAA of ancient glass beads from Sungai Mas archaeological site Bujang Valley Malaysia," Journal of Radioanalytical and Nuclear Chemistry 278, 2 (2008) : 271.

³⁵ ผาสุข อินทราวุธ, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานทางโบราณคดี (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2548), 49.

น้ำตาลล้อมรอบหรือทำเป็นรูปตาเป็นคู่ๆ กระจายไปรอบลูกบิด ถ้าทำเป็นลูกบิดตาเดียวก็มีจำนวนตั้งแต่ 3-7 ดวง

ลูกบิดมีตาที่เก่าแก่ที่สุดพบในอนาโตเลีย (ตุรกี) อียิปต์และปาเลสไตน์ในช่วง 1,000-8,000 ปีก่อน ค.ศ. และพบว่าแพร่กระจายอยู่แถบเมดิเตอร์เรเนียนในช่วง 800-400 ปีก่อน ค.ศ. และยังพบที่เกาะคอรัซิกา เกาะไซปรัส สุสานของกษัตริย์อิทรัสกัน และในอิตาลี

ในประเทศอินเดียพบลูกบิดมีตารุ่นแรกที่ตักศิลาเมื่ออายุราว 500-400 ปีก่อน ค.ศ. เป็นลูกบิดมีตาสีฟ้าม่วง หรือเขียวอ่อนตั้งแต่ 5-7 ดวง แต่ละดวงจะมีเส้นวงกลมล้อมรอบเป็นเส้นสีน้ำตาลและขาวสลับกัน เป็นรูปแบบที่พบแพร่กระจายอยู่ในแถบเมดิเตอร์เรเนียน (ในอาณาจักรกรีกและอาณาจักรโรมัน) และในอาณาจักรเปอร์เซียจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 1 (พุทธศตวรรษที่ 6)³⁶

นอกจากเมืองตักศิลาแล้ว ในอินเดียยังพบมากที่เมืองอุชเชนและเมืองโบราณในภาคเหนือและภาคกลางของอินเดีย เช่น เมืองศราวาสติ โกศามพี พราณสี อหิจัตรา โกณฑินยะปุระ โดยจะพบมากในสมัยราชวงศ์โมริยะปกครองอินเดีย (300-200 ปีก่อน ค.ศ.) ซึ่งแสดงถึงการติดต่อค้าขายกับต่างชาติในสมัยนี้ โดยเฉพาะกับเปอร์เซีย อย่างไรก็ตามลูกบิดมีตา ได้พบแพร่หลายอยู่ในอินเดียภาคเหนือและภาคกลางตั้งแต่ช่วง 300 ปีก่อน ค.ศ. ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 3-7 สำหรับแหล่งผลิตลูกบิดมีตาที่พบในอินเดียนี้ยังมีข้อขัดแย้งกันอยู่ ดิก-ชิต (Dikshit) สันนิษฐานว่าคงมาจากแหล่งผลิตในอนาโตเลีย (ตุรกี) อียิปต์และปาเลสไตน์ ส่วนเบค (Beck) มีความเห็นว่าการผลิตลูกบิดมีตาที่พบที่ตักศิลาก่อนสมัยราชวงศ์โมริยะ (600-400 ปีก่อน ค.ศ.) นั้นเหมือนลูกบิดที่แพร่หลายอยู่แถบเมดิเตอร์เรเนียน ส่วนกลุ่มที่พบในชั้นวัฒนธรรมสมัยราชวงศ์โมริยะนั้นคงจะนำเข้ามาจากเปอร์เซีย เนื่องจากสมัยราชวงศ์โมริยะมีการติดต่อกับเปอร์เซียและรับวัฒนธรรมเปอร์เซียอย่างเด่นชัด³⁷

การค้นพบลูกบิดหลายสีทั้งแบบที่มีแถบสีและแบบมีตาในบริเวณแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายจนถึงสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งส่วนใหญ่จะพบรวมกับลูกบิดหินคาร์เนเลียนและอาเกตหรือโบราณวัตถุจากอินเดียประเภทอื่นๆ

³⁶ เรื่องเดียวกัน, 49-50.

³⁷ เรื่องเดียวกัน.

จึงนำไปสู่ข้อสันนิษฐานได้ว่า ลูกปัดดังกล่าวคงมาจากเมืองท่าของอินเดียร่วมกับโบราณวัตถุอื่นๆ ของอินเดีย เนื่องจากพ่อค้าชาวโรมันมาตั้งสถานีการค้าตามเมืองท่าของอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ 6-7) โดยเฉพาะที่เมืองภูกำจระ (บาริกาช) เมืองอริกเมตุ (ไปคูเก)³⁸ ในประเทศไทยพบลูกปัดมีตา มากที่แหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่บ้านทุ่งตึก อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา และที่ ควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่³⁹

ลูกปัดแก้วแบบโมเสก ทรงทูน ที่พบในกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง เป็นรูปแบบของเครื่องประดับที่พิเศษ ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายกับที่พบที่แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ และแหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศเวียดนาม สันนิษฐานว่าน่าจะเป็น เครื่องประดับที่มาจากต่างประเทศ โดยลักษณะของลูกปัดทรงทูน เป็นรูปแบบการทำลูกปัดมาจาก อียิปต์ สืบต่อมายังกรีก-โรมัน แต่พบหลักฐานเป็นจำนวนน้อย และจากการขุดค้นที่วิรม์ปัตตะนัม ซึ่งอยู่ใกล้กับอริกเมตุ อินเดียใต้ (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 6) พบลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว รูปทรงทูน เป็นจำนวนมาก⁴⁰ ซึ่งน่าจะเป็นแหล่งผลิตลูกปัดทรงทูนที่สำคัญแห่งหนึ่งของอินเดีย

ลูกปัดหิน จากหลักฐานที่ปรากฏเกี่ยวกับลูกปัดหินในแหล่งโบราณคดีที่ได้มีศึกษา รวบรวมไว้ พบลูกปัดหินที่เก่าแก่เกือบสองหมื่นปีมาแล้วในประเทศจีนและยุโรป แต่ยังพบเป็น จำนวนน้อย เริ่มได้รับความนิยมและแพร่หลายในดินแดนแถบเอเชียตะวันตก เมื่อประมาณ 6,000 ปีมาแล้ว ซึ่งใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น เช่น ควอทซ์ อาเกต ควอทซ์แก้วผลึก (Rock crystal) และคาร์ เนเลียน⁴¹

³⁸ เรื่องเดียวกัน.

³⁹ พรชัย สุจิตต์, “แก้วโบราณในเอเชีย,” เมืองโบราณ 11,1 (มกราคม-มีนาคม 2528) : 39.

⁴⁰ ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, “ลูกปัดต่างชาติ ในแหล่งโบราณคดีไทย,” ศิลปากร 33,1 (มีนาคม-เมษายน 2532) : 16.

⁴¹ Lois Sherr Dobin, The History of Beads from 30,000 B.C. to the Present (New York : Harry N. Abrams, 1987), 21.

อินเดียเป็นแหล่งผลิตลูกปัดหินมีค่ามาตั้งแต่ยุคโบราณ หินที่ใช้ในการผลิตลูกปัด ได้แก่ หินคาร์เนเลียนหรือหินโมรา หินอาเกต หินซาลไซไดน์ หินแจสเปอร์ หินอเมทิสต์ หินการ์เน็ต หินลาปัส ลาซูลี หินโอนิกซ์ และหินควอทซ์ แต่ที่นิยมผลิตมาก คือ ลูกปัดหินคาร์เนเลียนและอาเกต เนื่องจากพื้นที่ภาคตะวันตกของอินเดียและบริเวณแคว้นเดคข่านอุดมไปด้วยหินอาเกตและหินคาร์เนเลียน แหล่งวัตถุดิบสำคัญอยู่ที่หมู่บ้านลิโมทรา ใกล้เมืองรัตนปุระ และแหล่งผลิตลูกปัดหินอาเกตและคาร์เนเลียนที่สำคัญอยู่ที่เมืองวิทิตา เมืองอุชเชน เมืองภรูกัจจนะ เมืองนาสิก เมืองตักศิลา สำหรับลูกปัดหินอาเกตและคาร์เนเลียนที่เก่าที่สุดพบที่เมืองตักศิลา ในชั้นวัฒนธรรมยุคเหล็กตอนต้น (700-500 ปีก่อน ค.ศ.) ส่วนลูกปัดที่มีอายุเก่ารองลงมา (500-400 ค.ศ.) พบมากบริเวณเมืองนาสิกและอุชเชน ต่อมาในช่วงยุคเหล็กตอนปลาย (350-50 ปีก่อน ค.ศ.) มีศูนย์กลางผลิตลูกปัดเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง ที่สำคัญๆ มีที่เมืองโภการ์दान (Bhokardan) แคมเบย์ (Cambay) พรหมปุรี (Brahmapuri) โภณฑินยปุระ (Kaundinyapura) โภณฑปุระ (Kondapur) เนวาสะ (Nevasa) ไปถาน (Paithan) เตอร์ (Ter) ตรีปุรี (Tripuri) รามahal (Rang Mahal) และมัสกี (Maski) เป็นต้น⁴²

เทคนิคการผลิตลูกปัดหิน ในการผลิตลูกปัดหินนั้นอันดับแรกจะตัดหรือสกัดหินเป็นชิ้นๆ อย่างหยาบๆ ด้วยเครื่องมือต่างๆ เช่น จากเครื่องมือเหล็ก หรือ ทูบด้วยก้อนที่ทำจากเขาควาย บนลำต้นของไม้ไผ่ จากนั้นช่างทำลูกปัดจึงนำไปขัดเป็นก้อนหรือเป็นแท่ง ตามรูปทรงที่ต้องการโดยการถากกับพื้นเรียบ เมื่อลูกปัดหินกลมมนตามจึงทำการขัดและเจาะ ขั้นตอนในการเจาะทำโดยการกะเจาะด้วยสว่านขนาดใหญ่ที่ใช้เพชรเป็นตัวเข็มเจาะ ในการเจาะจะใช้วิธีหมุนของสว่านเจาะทั้งสองข้างของลูกปัด โดยจะเจาะเข้าที่ละด้านให้ทะลุถึงตรงกลางลูกปัด⁴³ จากวิธีการหมุนเจาะแบบนี้จะสังเกตได้ว่าลูกปัดหินแทบทุกเม็ดมักจะมีรูไม่ตรงเป็นแนวเดียวกันเสมอ

⁴²Ibid, 42-47.

⁴³Peter Francis, Jr., *Asia's Maritime Bead Trade 300 B.C. to the Present* (Honolulu : University of Hawai's Press, 2002), 12-13.

สำหรับการขัดลูกปัดหินทำโดยการนำลูกปัดหินทั้งหมดมาใส่ในถุงหนังแพะ ซึ่งได้ใส่น้ำและฝุ่นหรือสะเก็ดของหินอาเกต (Agate) รวมอยู่ด้วย จากนั้นจึงใช้ผู้ชายสองคนกึ่งถุงที่ปิดแน่นกึ่งไปมาจากจุดสองจุดที่ใช้เวลาประมาณสองอาทิตย์ ผิวที่ราบเรียบของลูกปัดจะถูกขัดโดยการถากกับวัตถุเหล่านี้⁴⁴

หินที่นิยมนำมาทำลูกปัดเป็นพวกตระกูลควอทซ์ (Quartz) ได้แก่ หินคาร์เนเลียน (Carnelian) หินโอนิกซ์ (Onyx) โดยหินทั้งสองประเภทนี้หลังจากได้ขัดให้เรียบแล้ว มีกรรมวิธีที่ทำให้เกิดสีที่แตกต่างไปจากสีเดิมของหินเหล่านี้ หินคาร์เนเลียนมีส่วนผสมของหินสีแดงที่มีแร่เหล็กผสม แร่เหล็กจะทำให้หินมีสีเข้ม ซึ่งเมื่อนำไปเผาไฟจะเกิดปฏิกิริยาทางเคมี เปลี่ยนสีเป็นสีแดงหรือแสด (ส้ม) ส่วนหินโอนิกซ์ หรือหินโมรา (Onyx) เดิมที่เป็นหินอาเกต มีกรรมวิธีโดยการแช่หินในน้ำฝิ่งหรือน้ำตาลในระยะประมาณ 2-3 สัปดาห์ด้วยความร้อนต่ำ น้ำตาลจะถูกดูดซึมไปยังชั้นที่มีรูปร่างต่างๆ แต่จะไม่ซึมไปตามชั้นสีขาวที่มีความหนาแน่นกว่า เมื่อนำหินนี้ไปเผาไฟ ความร้อนจะทำให้เกิดปฏิกิริยาเปลี่ยนเนื้อหินที่เป็นรูๆ ที่ดูดซึมน้ำตาลเข้าไปเป็นสีน้ำตาล หินจะเป็นสีส้มหรือน้ำฝิ่งปนกับลายเส้นสีขาวเดิมที่น้ำตาลไม่ได้ซึมเข้าไป (banded agate)⁴⁵

ลูกปัดฝังเส้นสี ยุคเหล็กตอนปลายชาวอินเดียนิยมผลิตลูกปัดหินฝังสี (etched bead) กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งลูกปัดที่มีการตกแต่งด้วยการสกัดผิวฝังสีหรือลูกปัดลายนี้เคยพบแพร่หลายอยู่ในอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุและในเมโสโปเตเมีย ตั้งแต่ช่วง 2,500-1,500 ปีก่อน ค.ศ. แล้วก็เสื่อมความนิยมไป มาปรากฏขึ้นใหม่ในสมัยยุคเหล็กตอนปลายดังได้ขุดพบในชั้นวัฒนธรรมสมัยราชวงศ์โมริยะ (300-200 ปีก่อน ค.ศ. หรือพุทธศตวรรษที่ 3-4) ที่เมืองตักศิลา หัสตินาปุระ (Hastinapura) อหิฉัตรา (Ahichchatra) ศราวาสติ (Sravasti) การทำลวดลายบนลูกปัดหินคาร์เนเลียนและอาเกต มีเทคนิค คือ ขุดผิวลูกปัดให้เป็นร่องก่อน แล้วแต้มสีลงไป ถ้าจะให้ปัดลายเส้นสีขาวก็ใช้ด่างไปแต่ผสมตะกั่วขาวและน้ำจากต้นกิราร (Kirar or capparis apphalla) ซึ่งเจริญงอกงามในแคว้นสินธุและแคว้นปัญจาบ ถ้าจะให้ปัดดำจะใช้สีที่ทำจากเกลือแร่ของโลหะ

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ พรชัย สุจิตต์, “ลูกปัดอินเดียและที่พบในประเทศไทย,” เมืองโบราณ 15, 1 (มกราคม - มีนาคม 2532) : 72-73.

เช่น ทองแดงและแมงกานีส เมื่อเขียนลายลงบนหินอาเกตและคาร์เนเลียนแล้วต้องจำไปเผาไฟให้ ลูกโซนจะทำให้ลายติดแน่นลบไม่ออก แต่แบบที่นิยมมาก คือ ลูกปัดอาเกตสีดำเขียนลายสีขาวทำให้ตัดกันดูเด่นซึ่งจะพบมากบริเวณเมืองต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำคงคา เช่น เมืองพาราณสี (Banares) โกศามปี (Kosambi) และยังพบในเมืองโบราณยุคเหล็กตอนปลายในภูมิภาคต่างๆ เช่น อัมเรลี (Amreli) พรหมบุรี (Brahmapuri) จันทราวาลี (Chandravalli) นาฟทาโตรี (Navdatoli) นครี (Nagri) นาสิก (Nasik) ไปถาน (Paithan) รามหัล (Rang Mahal) ตักซิลา (Taxila) ตรีปุระ (Tripuri) อุชเชน (Ujjain) เป็นต้น และจากการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่าเมืองอุชเชนเป็นแหล่งผลิตลูกปัดหินอาเกตที่ตกแต่งการฝังเส้นสี ที่สำคัญมากแห่งหนึ่งได้พบชิ้นส่วนหินอาเกตต่างๆ และขนาดต่างๆ ที่ยังทำไม่เสร็จจำนวนมาก พบเครื่องมือขัดหินซึ่งทำด้วยแผ่นหินทรายและพบเตาเผาลูกปัดจำนวนมาก จากบันทึกการเดินทางเรือของชาวยุโรป (The Periplus of the Erythrean Sea) ได้บันทึกไว้ว่าเมืองอุชเชน (เมืองอุปราชอีกแห่งหนึ่งในสมัยราชวงศ์โมริยะ) เป็นศูนย์กลางที่ส่งลูกปัดที่ผลิตด้วยหินประเภทกึ่งอัญมณี จากเมืองอุชเชนเองและจากแหล่งผลิตอื่นๆ ไปขายทางซีกโลกตะวันตกและตะวันออก โดยผ่านเมืองท่าที่เมืองบรีอช หรือที่รู้จักกันว่าเมืองภูกัจจะหรือบาริชา และศูนย์กลางการผลิตลูกปัดบางแห่งยังผลิตต่อเนื่องจนถึงช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1-2 หรือพุทธศตวรรษที่ 7-8⁴⁶

ดังนั้นการค้นพบลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต ทั้งแบบเรียบและแบบฝังเส้นสี ตามแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 300 ปีก่อน ค.ศ. ถึง ค.ศ. 300 หรือช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-9 ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชาวอินเดียได้ติดต่อกับชาวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ยุคเหล็กตอนปลาย (หรือสมัยราชวงศ์โมริยะ-ศุงคะ) จนถึงสมัยหลังยุคเหล็ก (หรือสมัยราชวงศ์กุษาณะ-คุปตะ) สำหรับในประเทศไทยพบลูกปัดหินฝังเส้นสี เป็นจำนวนมากที่แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และในฟิลิปปินส์พบที่ถ้ำตาบอน⁴⁷

⁴⁶ ผาสุข อินทราวุธ, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานทางโบราณคดี (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2548), 47.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

จากการศึกษาที่มาและแหล่งผลิตของลูกปัด ที่พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง สามารถจำแนกแหล่งที่มาออกได้เป็น 2 แห่งใหญ่ๆ ดังนี้

1. ลูกปัดพื้นเมืองหรือที่ผลิตขึ้นเองในแหล่งโบราณคดีที่พบนั้น ซึ่งจากการพบหลักฐานต่างๆ หลายอย่างที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่าลูกปัดบางชนิดผลิตขึ้นเอง แต่วัตถุดิบที่ใช้ทำนั้นอาจได้มาจากต่างประเทศหรือภายในประเทศเอง เนื่องจากได้พบเศษหินชนิดเดียวกับที่ทำลูกปัดที่ยังคงทิ้งร่องรอยว่าถูกสลักออกไปทำลูกปัด สะเก็ดหินขนาดเล็กที่เกิดจากกะเทาะ หินคาร์เนเลียนอยู่ในรูปโกลนเป็นรูปร่างลูกปัด แต่ยังไม่ได้ขัดฝนและเจาะรู รวมทั้งลูกปัดที่จับตัวกันเป็นก้อน และขี้ตะกั่วที่เกิดจากการเผาแก้ว เป็นต้น ซึ่งหลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นได้ว่า ภูเขาทอง เป็นชุมชนโบราณที่มีการผลิตลูกปัดที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในดินแดนภาคใต้ของไทย

2. ลูกปัดที่มาจากต่างประเทศ ลูกปัดเหล่านี้คงถูกนำมาจากภายนอก โดยการค้าขายแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าชาวต่างชาติ เริ่มตั้งแต่พ่อค้าแถบเอเชียกลาง พ่อค้าชาวอินเดียและพ่อค้าชาวจีน ทำให้ลูกปัดจากต่างประเทศเหล่านี้เข้ามาในดินแดนทางภาคใต้ของไทย เช่น ลูกปัดมีตา ลูกปัดหินฝังเส้นสี (Etched bead) และลูกปัดแก้วแบบโมเสก (Mosaic) ทรงทูน ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าลูกปัดพื้นเมืองที่พบในบริเวณนี้ ลูกปัดต่างประเทศเหล่านี้เป็นของที่สามารนำไปศึกษาเปรียบเทียบได้กับลูกปัดที่พบที่แหล่งโบราณคดีอื่นๆ ในภาคกลาง เช่น ที่พบที่เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และแหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศเวียดนาม ซึ่งสันนิษฐานว่าคงจะเป็นลูกปัดที่นำมาจากประเทศอินเดียทั้งในภาคเหนือและภาคใต้ ซึ่งอาจจะเป็นสินค้าที่นำมาใช้ในการแลกเปลี่ยน หรืออาจจะเป็นสิ่งของที่พ่อค้านักเดินทางนำติดตัวมาด้วย

บทบาทและความสำคัญของแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงที่พบในจังหวัดระนอง

กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ มีอายุสมัยราวพุทธศตวรรษที่ 5-14 จากการศึกษาหลักฐานโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องประดับ ร่วมกับหลักฐานอื่นๆ พบว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีบทบาททางการค้าที่สำคัญ คือ

บทบาทการเป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้าชายฝั่งทะเลอันดามัน

จากลักษณะทางกายภาพและที่ตั้งทางสภาพภูมิศาสตร์ภาคใต้ฝั่งตะวันตกของประเทศไทย ที่เป็นส่วนหนึ่งของแหลมมลายูอันเป็นจุดปะทะของเส้นทางการเดินเรือ จึงทำให้เกิดเมืองท่าในยุคแรกๆ ขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามัน อันเกิดจากการเดินเรือเลียบชายฝั่งทะเลอันที่จำเป็นต้องมาแวะพักเป็นจุดๆ ตามเมืองท่าในยุคแรกนี้น่าจะเกิดจากการเข้ามาติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม รวมถึงการเข้าตั้งถิ่นฐานของนักเดินเรือหรือพ่อค้าจากนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอินเดียในช่วงแรก แล้วจึงค่อยๆ ผสมผสานเข้ากับคนพื้นเมืองในภายหลัง พ่อค้าชาวอินเดียได้พากันมาตั้งอาณานิคมการค้าตามเมืองท่าต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งวรรณกรรมอินเดียโบราณเรียกว่า ดินแดนสุวรรณภูมิ หรือสุวรรณทวีป ดังนั้นสินค้าจากเมืองท่าต่างๆ ของอินเดียที่มีการตั้งสถานีการค้าของโรมัน จึงมีทั้งสินค้าของอินเดียและโรมัน รวมทั้งสินค้าเลียนแบบโรมันที่หลังไหลเข้ามายังเมืองท่าโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากพ่อค้าชาวอินเดีย พ่อค้าชาวซีเรีย อาจมีพ่อค้าชาวโรมันเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายกับเมืองท่าโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย⁴⁸

แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง ที่ตั้งอยู่บนเนินเขาภูเขาทอง ใกล้กับชายฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 5-6 เมื่อระดับน้ำทะเลสูงกว่าปัจจุบัน ประมาณ 2 -1.8 เมตร⁴⁹ จึงทำให้ชุมชนโบราณที่อยู่ในบริเวณนี้อยู่ติดชายฝั่งทะเลอันดามันมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และ

⁴⁸บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ทุ่งตึกเมืองการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมมติ, 2550), 127. และดู ผาสุข อินทรารุช, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานทางโบราณคดี. (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภากาพิมพ์, 2548), 37.

⁴⁹อมรา ศรีสุชาติ, “ภาคใต้ เมืองท่ากับการค้าโพ้นทะเลสมัยโบราณ,” เอกสารในการสัมมนาเรื่อง ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2543.

แหล่งเหล่านี้ล้วนตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำที่ไหลไปออกสู่ทะเล ซึ่งในอดีตกว้างขวางกว่าที่เห็นในปัจจุบันมาก จึงไม่เป็นอุปสรรคที่เรือใบขนาด เรือสองเสาจะแล่นจากทะเลเข้ามาถึงบริเวณที่ใกล้แหล่งได้ ทำให้ชุมชนโบราณเหล่านี้กลายเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้า เมืองท่าขนถ่ายสินค้าของพ่อค้าในอดีตได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้พื้นที่ตั้งของกลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองยังประกอบด้วยพื้นที่ลาดไหล่เขาและที่ราบเชิงเขา ซึ่งสามารถใช้ภูเขาเป็นทั้งที่กำบังลม และจุดสังเกตจากทะเลในการเดินเรือขึ้นสู่ฝั่ง จากทะเลจะมีส่วนที่เป็นอ่าวเล็กๆ คั่นด้วยชายหาดที่มีลำน้ำเล็กๆ เชื่อมต่อทะเล และมีป่าโกงกางเป็นที่กำบังลมอีกชั้นหนึ่งด้วย ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง เป็นเมืองท่าการค้าโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคใต้ คือจะต้องมีชุมชนที่เป็นตลาดภายในเพื่อการรองรับสินค้า ขณะเดียวกันต้องเป็นแหล่งผลิตสินค้าบางอย่างเพื่อส่งออกด้วย เช่น แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ แหล่งโบราณคดีไร่โน เป็นต้น

ส่วนเส้นทางข้ามคาบสมุทร ซึ่งเป็นเส้นทางจากฝั่งทะเลอันดามันเพื่อไปยังฝั่งทะเลตะวันออก(อ่าวไทย) มีนักโบราณคดีตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการใช้เส้นทางสัญจรโบราณในการเดินทางข้ามคาบสมุทรของชุมชนโบราณในบริเวณนี้ คือ ใช้เส้นทางกำพวน-อ่าวบ้านดอน⁵⁰ เป็นเส้นทางที่ออกเดินทางจากอำเภอกำพวน จังหวัดระนอง มาตามแม่น้ำปลายแสง มายังแม่น้ำตาปี ไปออกอ่าวบ้านดอนในเขตอำเภอท่าชนะและอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากหลักฐานโบราณวัตถุที่พบในแหล่งภูเขาทอง พบว่ามีหลักฐานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่พบในแหล่งโบราณคดีชายฝั่งอ่าวไทย เช่น ภาชนะดินเผาแบบรูเล็ตแวร์ (Rouletted Ware) ที่นำเข้ามาจากอินเดีย (ราวพุทธศตวรรษที่ 5-7) จี๋สังโตอยู่ในท่าหมอบจากอินเดีย (ราวพุทธศตวรรษที่ 5-9) และตุ่มหูทองคำห้วงเกลียว จากเวียดนาม (ราวพุทธศตวรรษที่ 4-5) ที่แหล่งโบราณคดีวัดอัมพาวาส อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สันนิษฐานได้ว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวอินเดีย มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ซึ่งตรงกับสมัยอินโด-โรมันของอินเดียในราวพุทธศตวรรษที่ 5-9 นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานเครื่องประดับประเภทลูกปัดเป็นจำนวนมาก เช่น ลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต หินควอทซ์ ลูกปัดแก้วสีต่างๆ

⁵⁰ อรมา ศรีสุชาติ, “โบราณคดีฝั่งทะเลอันดามัน : ข้อมูลเก่า-ใหม่,” ศิลปากร 31,1, (2530) : 26.

และหัวแหวนหินสลักรูปบุคคลขี่ม้า แผ่นหินคาร์เนเลียนสลักรูปบุคคลแบบโรมัน เหมือนกับที่พบในเมืองท่ายุคแรกๆ เช่น ควนลูกปัด (กระบี่) อนุราชปุระ (ศรีลังกา) ออกแก้ว (เวียดนาม) และเครื่องถ้วยเปอร์เซีย หรือ บาสรา แวร์ (Basra Turquoise Ware) (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14) ที่แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ สุราษฎร์ธานี เป็นต้น

จากปัจจัยดังกล่าว ทำให้แหล่งโบราณคดีภูเขาทองเป็นเมืองท่าสถานีการค้าทางด้านทิศตะวันตกหรือเมืองท่าชายฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกโพ้นทะเลในระยะแรกๆ ราวพุทธศตวรรษที่ 5-7 ร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ จากหลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุที่ถูกนำเข้ามาเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับชุมชนเมืองท่าทางด้านตะวันออก ที่เป็นชุมชนโบราณยุคแรกๆ ที่มีการติดต่อกับต่างชาติ คือ แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร ซึ่งแหล่งโบราณคดีเหล่านี้ เป็นแหล่งโบราณคดีที่มีความสัมพันธ์กัน จากหลักฐานทางโบราณคดีที่มีความคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ลำน้ำโบราณที่ไหลลงมาจากเทือกเขาภูเก็ตสู่ทะเลอันดามันที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตก สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมจากแหล่งโบราณคดีในบริเวณนี้ ไปสู่ชุมชนโบราณหลายแห่งที่พัฒนาขึ้นในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในบริเวณชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันออกของคาบสมุทรไทย

บทบาทการเป็นแหล่งผลิตลูกปัดในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์

เมื่อชุมชนโบราณเหล่านี้ กลายเป็นเมืองท่าหรือสถานีพักสินค้า ทำให้มีกลุ่มพ่อค้าและนักเดินทางที่เข้ามา ซึ่งมีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม รวมทั้งเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาด้วย จึงเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น เกิดการเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้กับท้องถิ่นของตน จึงทำให้กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พัฒนาเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่ทำการผลิตเครื่องประดับเพื่อเป็นสินค้าในการแลกเปลี่ยนด้วย

หลักฐานโบราณวัตถุที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นทางโบราณคดี ที่แสดงให้เห็นว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่มีการผลิตลูกปัด เช่น ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว ก้อนวัตถุดิบหิน แก้ว และเศษทอง สะเก็ดหินที่เกิดจากการกะเทาะเพื่อทำลูกปัดหิน โกลนลูกปัดที่ยังไม่ได้เจาะรู ก้อนแก้วที่ถูกหลอมติดกัน แม่พิมพ์หินสำหรับทำตุ่มหู รวมทั้งเศษขี้แร่หรือขี้ตะกรัน ที่เกิดจากกระบวนการผลิตลูกปัดด้วย หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มแหล่งโบราณคดี โดยเฉพาะที่ภูเขาทอง มีการผลิตลูกปัดขึ้นเอง ซึ่งอาจจะเพื่อการประดับตกแต่งร่างกายและเป็นสิ่งของ

ในการแลกเปลี่ยน และช่างฝีมือในการทำเครื่องประดับเหล่านี้ อาจจะเป็นกลุ่มคนที่มาจากต่างแดน หรือกลุ่มในท้องถิ่นที่ได้รับเอาเทคนิคในการทำเครื่องประดับ

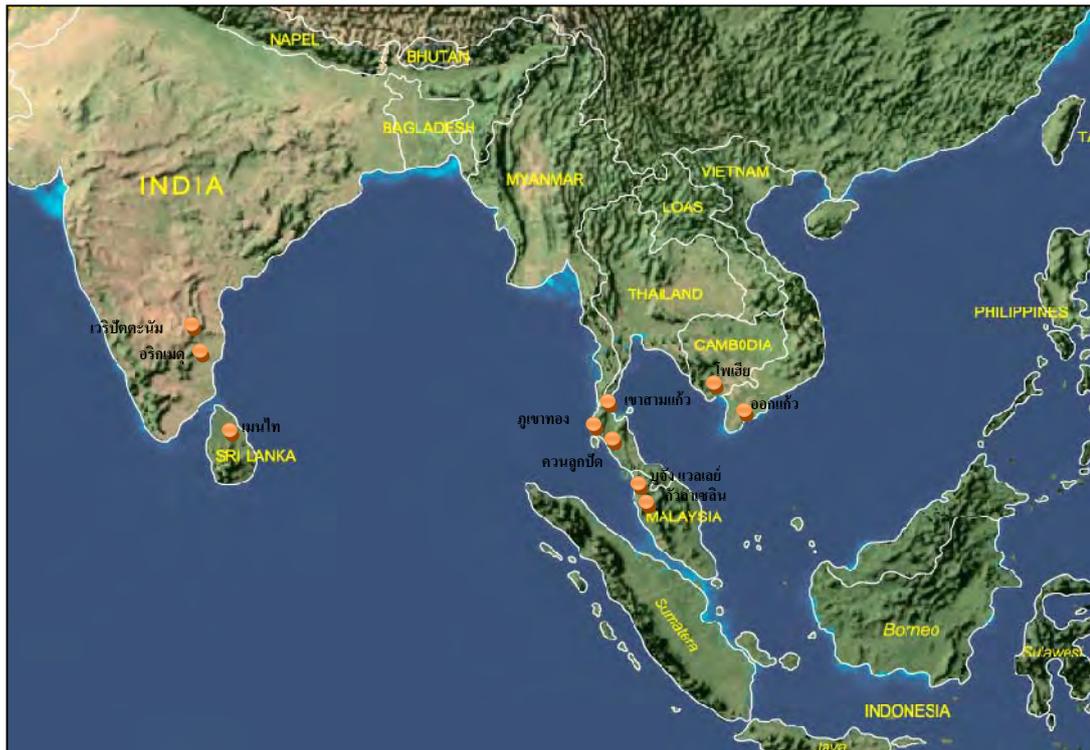
จากผลการศึกษาเครื่องประดับที่กล่าวมาในข้างต้น แสดงให้เห็นว่า แหล่งโบราณคดี ภูเขาทอง จังหวัดระนอง เป็นแหล่งผลิตลูกปัดหินและแก้วที่สำคัญในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ อยู่ร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ ที่เป็นแหล่งผลิตลูกปัดที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกทางชายฝั่งทะเลอันดามัน และแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร ที่เป็นแหล่งผลิตลูกปัดที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกทางด้านชายฝั่งอ่าวไทย และหลักฐานเครื่องประดับที่พบในบริเวณนี้ มีลักษณะรูปแบบคล้ายคลึงกับที่พบตามแหล่งเมืองท่าการค้าในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ น่าจะมีความสัมพันธ์ติดต่อทางการค้าขึ้นกับกลุ่มเมืองท่าต่างๆ เช่น แหล่งโบราณคดี ออกแก้ว (ประเทศเวียดนาม) แหล่งโบราณคดีโพธิ์เสี้ย (ประเทศกัมพูชา) แหล่งโบราณคดีบูจิง แวลเลย์ (ประเทศมาเลเซีย) และแหล่งโบราณคดีอริกเมดู (ประเทศอินเดีย)

ความสัมพันธ์ทางการค้าของแหล่งโบราณคดีภูเขาทองกับเมืองท่าร่วมสมัยในภาคใต้และเมืองท่าภายนอกโพ้นทะเล

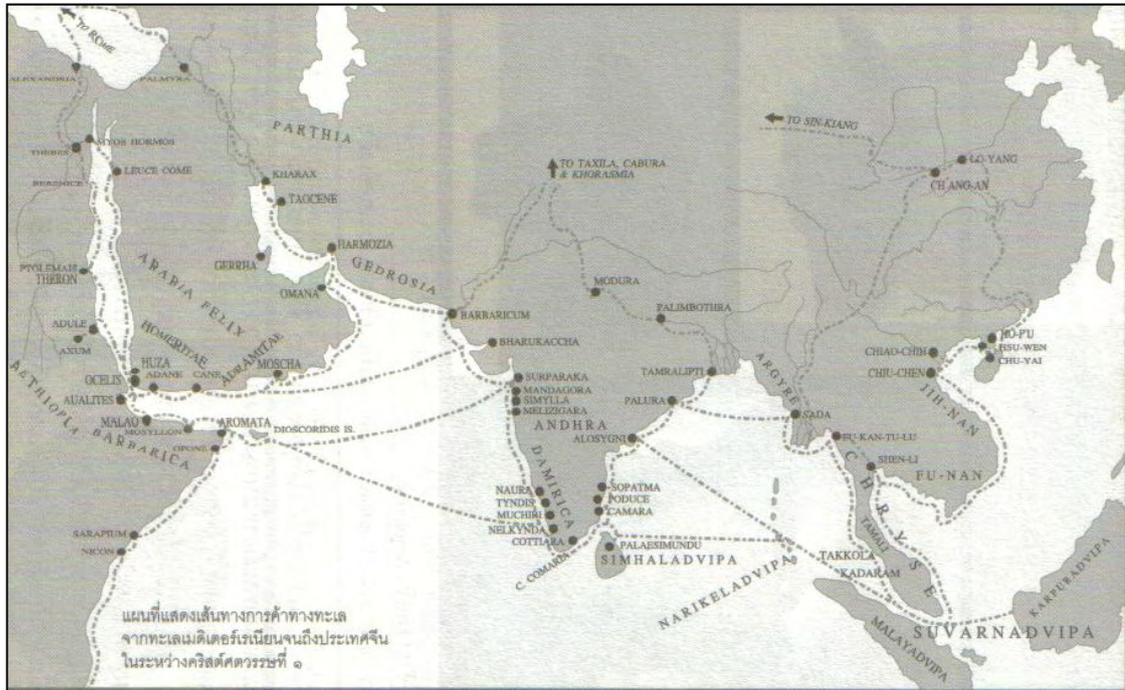
การศึกษาเครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง พบหลักฐานโบราณวัตถุที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางการค้ากับแหล่งโบราณคดีที่เป็นเมืองท่าร่วมสมัยอื่นๆ ซึ่งเมืองท่าเหล่านี้ น่าจะมีบทบาทการค้าร่วมกันกับในการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ เช่น ตุ่มหูทองคำ แบบห่วงเกลียว ซึ่งเป็นตุ่มหูในวัฒนธรรมซาฮวิน (Sa Huynh) เวียดนาม ราวพุทธศตวรรษที่ 4-5 พบที่แหล่งโบราณคดีแหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งโบราณคดีออกแก้ว เวียดนาม และแหล่งโบราณคดีโพธิ์เสี้ย กัมพูชา และจี้ลิ่งโตมาจากอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 5-9 ซึ่งพบที่แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีวัดอัมพาวาส จังหวัดสุราษฎร์ธานี และลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว ทรงทูน มีแหล่งผลิตที่เมืองวิรัมปัตตะนัม ประเทศอินเดีย เป็นหลักฐานเครื่องประดับที่พบในบริเวณเมืองท่าต่างๆ ในภาคใต้ เช่น แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดี พุงตึก จังหวัดพังงา แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ยังพบหลักฐานแสดงถึงความสัมพันธ์ทางการค้ากับพ่อค้าชาวเปอร์เซีย คือ ลูกปัดทองคำ ที่มีเทคนิคการนำเม็ดทองเม็ดเล็กๆ มารวมกัน เป็นรูปแบบการผลิตที่พบในยุค

กรีก-เปอร์เซีย ราวพุทธศตวรรษที่ 10 ในประเทศอิหร่าน ซึ่งพบที่แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ (พิพิธภัณฑสถานคลองท่อม) และเครื่องถ้วยเปอร์เซีย หรือ บาสรา เทอคอยส์ แวร์ (Basra Turquoise Ware) ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 สันนิษฐานว่าเป็นภาชนะดินเผาที่อาจเป็นของพ่อค้าชาวเปอร์เซียนำติดตัวเข้ามาใช้หรือเป็นสินค้าที่นำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกับสินค้าพื้นเมืองตามเมืองท่าต่างๆ ในภาคใต้ เช่น แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ และเขาศรีวิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และแหล่งโบราณคดีนางหย่อน จังหวัดพังงา เป็นต้น

จากหลักฐานที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง มีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้าที่เชื่อมโยงกับแหล่งเมืองท่าทางฝั่งตะวันตกและตะวันออกในภาคใต้ โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งผลจากการศึกษาเครื่องประดับที่พบนั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกันและมีอายุร่วมสมัยกัน เช่น จี้สังโต ลูกปัดหิน และแก้วทรงทูน จากอินเดีย ลูกปัดทองคำจากอิหร่าน รวมถึงความสัมพันธ์ทางการค้ากับเมืองท่าภายนอกโพ้นทะเล เช่น ความสัมพันธ์ทางการค้ากับพ่อค้านักเดินทางอินเดีย มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ซึ่งตรงกับสมัยอินโด-โรมัน และเวียดนามทางตอนใต้ ราวพุทธศตวรรษที่ 5-9 รวมถึงความสัมพันธ์ทางการค้ากับชาวเปอร์เซีย ราวพุทธศตวรรษที่ 10-13



แผนที่ 10 แสดงความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างแหล่งโบราณคดีภูเขาทองกับแหล่งโบราณคดีอื่นๆ
 ที่มา : บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์,
 2550), 137.



แผนที่ 12 แสดงเส้นทางการค้าทางทะเล ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1

ที่มา : ไมเคิล ไรท์, กรีก-โรมัน ในอุษาคเนย์ (กรุงเทพฯ : มติชน, 2552), 23.

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดีที่เกี่ยวกับเครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการขุดค้นในแหล่งโบราณคดีภายในจังหวัดระนองรวมทั้ง 7 แห่ง คือ แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ แหล่งโบราณคดีไร่ใน 1 และไร่ใน 2 อำเภอสุขสำราญ และแหล่งโบราณคดีปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ซึ่งพบหลักฐานโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องประดับเป็นจำนวนมากหลากหลายชนิด สามารถแยกประเภทของเครื่องประดับที่พบออกได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. กำไล ผลจากการศึกษารูปแบบกำไลข้อมือ ที่แหล่งโบราณคดีในจังหวัดระนอง และบริเวณใกล้เคียง มี 3 แบบ คือ กำไลแก้วแบบกลมมน แบบกลมสันเหลี่ยม และกำไลหินแบบวงกลม รูปแบบของกำไลที่พบบริเวณนี้คล้ายคลึงกับลักษณะที่พบในแหล่งโบราณคดีตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ซึ่งอาจจะมีแหล่งผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย เช่น แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่

2. ตุ้มหู ผลจากการศึกษารูปแบบตุ้มหู ที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง และบริเวณใกล้เคียงจังหวัดระนองนั้น พบ 4 แบบ คือ ตุ้มหูแบบห่วงแผ่นกลม เป็นรูปแบบที่พบตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย และน่าจะเป็นรูปแบบที่นิยมสืบต่อมาจนถึงสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ส่วนตุ้มหูแบบห่วงเกลียว ตุ้มหูแบบห่วงคล้ายกลีบมะเฟือง และแบบมีลายหยักบนสันเส้นนูน มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่พบแหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศเวียดนาม ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นสินค้าที่มาจากเวียดนาม (ราวพุทธศตวรรษที่ 4-5) และอาจจะมีการนำมาผลิตในบริเวณนี้ เนื่องจากพบหลักฐานแม่พิมพ์หินด้วย ซึ่งหลักฐานเหล่านี้มักจะปรากฏตามแหล่งเมืองท่าการค้า

ต่างๆ ในภาคใต้ เช่น แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. หัวแหวน ผลจากการศึกษาหัวแหวนสลัก ที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง มี 3 รูปแบบ คือ หัวแหวนสลักรูปม้า รูปบุคคลขี่ม้า และรูปบุคคลแบบโรมัน เป็นภาพสลักที่เกี่ยวกับเรื่องราวตามคตินิยมของชาวกรีก-โรมัน สันนิษฐานว่าน่าจะแหล่งผลิตที่โรมัน เนื่องจากภาพสลักมีลักษณะสัดส่วนงดงาม ประณีต คล้ายกับรูปแบบที่โรมัน ซึ่งอาจจะเข้ามาโดยตรงหรือทางอ้อมก็ได้

4. จี๋ห้อย ผลจากการศึกษารูปแบบของจี๋ห้อยที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง มี 2 แบบ คือ จี๋ห้อยสิงโต และรูปสัญลักษณ์มงคล เป็นรูปแบบของสัญลักษณ์มงคล ที่พบในประเทศอินเดีย รวบรวมพุทธศตวรรษที่ 5-9 สันนิษฐานว่า สัญลักษณ์มงคลเหล่านี้ น่าจะเป็นสิ่งของหรือเครื่องรางที่ติดตัวมากับพ่อค้า นักเดินทางที่เข้ามาในบริเวณนี้ ซึ่งพบตามแหล่งต่างๆ เช่น แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร และแหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

5. ลูกปัด ผลจากการศึกษาลูกปัดที่พบจากการสำรวจและขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง ลูกปัดเป็นหลักฐานเครื่องประดับที่พบมากที่สุด ซึ่งมีทั้งลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว และลูกปัดทองคำ การวิเคราะห์สีของลูกปัด แบ่งได้เป็น 11 สี ซึ่งสีที่พบมากที่สุดคือ สีน้ำตาล รองลงมา คือ สีน้ำเงิน สีเหลือง สีเขียว สีฟ้า สีม่วง สีดำ สีฟ้าอมเขียว สีส้ม สีขาว และลูกปัดแก้วเคลือบทอง และรูปทรงของลูกปัดแบ่งออกได้ 19 แบบ รูปทรงที่พบมากที่สุดคือ ลูกปัดรูปทรงหัวแหวน รองลงมาคือ ทรงถังเบียร์ กระจบอก กลมมน กระจบอกแบน ทู่น กลมติดกัน กระจบอกยาว กระจบอกสีเหลี่ยม ฟันเฟือง และเลนส์เว้า ตามลำดับ

จากการศึกษาแหล่งผลิตลูกปัดที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนอง พบว่ามีการผลิตลูกปัดในบริเวณนี้ จากที่พบหลักฐานโบราณวัตถุ เช่น ก้อนแก้ว โกลนลูกปัดหิน ลูกปัดแก้วหลอมติดกันเป็นก้อน และขี้ตะกั่วที่เกิดจากการเผาแก้ว และส่วนหนึ่งเป็นลูกปัดที่เป็นสินค้าที่มาจากอินเดีย เช่น ลูกปัดหินแบบฝังเส้นสี (Etched bead) และลูกปัดแก้วแบบโมเสก (Mosaic) ทรงทู่น รวบรวมพุทธศตวรรษที่ 5-9 และลูกปัดที่มาจากอิหร่าน คือ ลูกปัดทองคำ

ที่มีการนำเม็ดทองเล็ก ๆ มารวมกัน เป็นรูปแบบการผลิตในสมัยกรีก-เปอร์เซีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 10

จากการศึกษาเครื่องประดับที่พบที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดระนองนั้น ที่มีลักษณะรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน เครื่องประดับที่พบตามแหล่งเมืองท่าโบราณ ทั้งที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเลทางตะวันตกและตะวันออก ในภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีแหล่งผลิตที่มาจากต่างประเทศ เช่น อินเดีย เปอร์เซีย เวียดนาม เป็นต้น

ผลจากการศึกษาเครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียง และการศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของแหล่ง ซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขา อยู่ใกล้ทะเลชายฝั่งอันดามัน มีลำคลองธรรมชาติที่ใช้ในการติดต่อชุมชนใกล้เคียง อีกทั้งยังตั้งอยู่บนเส้นทางการค้านานาชาติของโลกโบราณ จึงทำให้แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง มีบทบาทที่สำคัญในฐานะการเป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้าและแหล่งผลิตลูกปัดที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคใต้ สามารถกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

1. บทบาทการเป็นเมืองท่าการค้าศูนย์กลางการค้าชายฝั่งทะเลอันดามัน ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ที่มีการติดต่อการค้าชายกับอินเดีย (สมัยอินโด-โรมัน) ราวพุทธศตวรรษที่ 5-9, ติดต่อการค้าชายกับเวียดนาม ราวพุทธศตวรรษที่ 6-11 และติดต่อกับเปอร์เซีย ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 นอกจากนี้ ยังพบว่ามีความสัมพันธ์ทางการค้ากับเมืองท่าต่างๆ ในภาคใต้ เช่น แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก จังหวัดพังงา และแหล่งโบราณคดีอัมพาวาส จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. บทบาทการเป็นแหล่งผลิตลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว เนื่องจากพบหลักฐานเครื่องประดับประเภทลูกปัดหินและแก้วเป็นจำนวนมากทั้งจากการสำรวจและการขุดค้นทางโบราณคดี ยังพบหลักฐานโบราณวัตถุที่แสดงให้เห็นว่ามีการผลิตลูกปัดในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ด้วย เช่น ก้อนแก้วหลากสี ลูกปัดแก้วหลอมติดกัน โกลนลูกปัดหิน ลูกปัดหินที่ยังไม่ได้เจาะรู เศษตะกรัน และแม่พิมพ์หินที่ใช้ทำตุ้มหูด้วย สันนิษฐานว่าน่าจะมีอายุร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ เป็นเมืองท่าและแหล่งผลิตลูกปัดที่สำคัญ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-11

จากผลการศึกษาเครื่องประดับที่พบในแหล่งโบราณคดีภูเขาทองและบริเวณใกล้เคียง ในจังหวัดระนอง ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อันประกอบไปด้วย แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง แหล่งโบราณคดีเขากล้วย แหล่งโบราณคดีบางกล้วยนอก แหล่งโบราณคดีบ้านนาเหนือ แหล่งโบราณคดีไร่ใน1,2 และแหล่งโบราณคดีปากจั่น กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองเริ่มมีการติดต่อค้าขายกับชุมชนโบราณคดีเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 5 และหลังจากนั้นได้มีการติดต่อค้าขายกับชุมชนต่างๆ ทั้งใกล้และไกล เช่น อินเดีย เปอร์เซีย จากหลักฐานที่ได้พบเครื่องประดับต่างๆ ที่มีลักษณะคล้ายกับที่พบตามเมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการติดต่อค้าขายกับชาวอินเดีย จึงทำให้กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองมีบทบาทที่สำคัญ ในฐานะเมืองท่าศูนย์กลางการค้าขายฝั่งทะเลอันดามัน และเป็นแหล่งผลิตลูกปัดที่สำคัญในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ที่มีอายุร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมืองท่าที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงเส้นทางการค้าระหว่างซีกโลกตะวันตกกับซีกโลกตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเครื่องประดับจากแหล่งโบราณคดีในภูมิภาคอื่นๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อรวบรวมรูปแบบและเทคโนโลยีการผลิตแล้วนำมาศึกษาเปรียบเทียบกัน ซึ่งอาจจะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้
2. ควรมีการศึกษารูปแบบของเครื่องประดับโบราณ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ในประเทศไทย เพื่อจะได้ทราบถึงพัฒนาการของรูปแบบเครื่องประดับในแต่ละประเภท และทำให้ทราบถึงความนิยมในการสวมใส่เครื่องประดับในแต่ละยุคสมัยด้วย

บรรณานุกรม

แผนที่

กรมแผนที่ทหาร. “กึ่งอำเภอสุขสำราญ.” ระวัง 4627 I. พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD. แผนที่ประเทศไทย
ลำดับชุด L 7017. 2527. มาตรฐานส่วน 1:50,000.

กรมแผนที่ทหาร. “อำเภอกระบุรี.” ระวัง 4737 II. พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD. แผนที่ประเทศไทย
ลำดับชุด L 7017. 2527. มาตรฐานส่วน 1:50,000.

ภาษาไทย

เกษม ลมัยกุล, นิวัติ กองเพียร และ อพิสิทธิ์ ธีระจาสวรรณ. มนต์เสน่ห์แห่งลูกปัด. กรุงเทพฯ :
มติชน, 2550.

กรมศิลปากร. ศัพทานุกรมโบราณคดี. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2550.

ชมชาติ เทพไชย. “แก้ว : หลักฐานทางด้านโบราณคดีที่สำคัญในบริเวณคาบสมุทรไทย”
ศิลปวัฒนธรรม 6,8. (มิถุนายน 2528) : 60-64.

_____. แหลมโพธิ์ แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531.

ชาร์ล ไฮแอม และ รัชนี ทศรัตน์. สยามดึกดำบรรพ์ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสุโขทัย. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2542.

เดชา วัชรมณ. “ลูกปัดที่แหล่งโบราณคดีสทิงพระ ต.จะทิ้งพระ อ.สทิงพระ จ.สงขลา.” สารนิพนธ์
ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,
2528.

ณัฐภัทร จันทวิชาว. เครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำด้วยแก้วก่อนพุทธศตวรรษที่ 18. กรุงเทพฯ :
ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2549.

_____. “ลูกปัดโบราณ.” ศิลปากร 28,4 (กันยายน 2527) : 36-54.

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “เครื่องประดับสมัยโบราณในภาคใต้.” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 2 (2542) :
440.

_____. “ประเทศไทยกับเส้นทางสายแพรไหมทางทะเลบทบาทของเมืองท่าโบราณใน
ประเทศไทย.” ศิลปากร 33, 6 (2533) : 13-23.

_____. “ลูกปัดต่างชาติในแหล่งโบราณคดีไทย.” ศิลปากร 33,1 (มีนาคม-เมษายน 2532) :
4-19.

นงคราญ สุขสม. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : บริษัทอาทิตย์คอม
มูนิเคชั่น, 2545.

- บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ. ทุ่งตึก เมืองท่าการค้าโบราณ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมพันธ์, 2550.
- _____. “ภูเขาทองเมืองท่ายุคแรกในสุวรรณภูมิ.” เอกสารในสัมมนาวิชาการนานาชาติ เรื่อง
ไขปริศนาแห่งลูกปัด ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต โดยมีวชิรชัย สยาม สถาบัน
พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ 16-18 ธันวาคม 2551. (อัดสำเนา)
- ปรีชา นุ่นสุข และ วัฒนสาสน์ นุ่นสุข. “เขาสามแก้ว: เมืองท่ารุ่งนดับบนคาบสมุทรไทยกับการ
อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม.” เมืองโบราณ 32,4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2549) : 98-104.
- _____. “ภูเขาทอง : สถานีการค้ายุคต้นบนฝั่งอันดามัน” เมืองโบราณ 33,2 (เมษายน.-
มิถุนายน 2550) : 70-78.
- _____. “แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง สะพานสู่โลกตะวันตกแห่งคาบสมุทรไทย.” (เอกสารอัด
สำเนา)
- พัชรี สาริกบุตร. เทคโนโลยีสมัยโบราณ. กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523.
- _____. “เครื่องประดับโบราณ.” มรดกจากอดีต. กรุงเทพฯ : ไสภณการพิมพ์, 2527.
- พรชัย สุจิตต์. “แก้วโบราณในเอเชีย.” เมืองโบราณ 11,1 (มกราคม-มีนาคม 2528) : 37-46.
- _____. “ลูกปัดอินเดียและที่พบในประเทศไทย.” เมืองโบราณ 15,1 (มกราคม- มีนาคม
2532) : 70-79.
- _____. ลูกปัดในอดีต-ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2546.
- พูลสุข เตมียานนท์. เทพเจ้ากรีก-โรมัน. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.
- มยุรี วีระประเสริฐ. “คลองท่อม แหล่งอุตสาหกรรมทำลูกปัดและเมืองท่าขนถ่ายสินค้าสมัย
โบราณ.” ใน ปัจจุบันโบราณคดีไทย, 40-49. (กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, (พิมพ์ขึ้นในโอกาสครบรอบ 30 ปี การก่อตั้งคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2548).
- _____. “จี้ห้อย.” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคไทยภาคใต้ 4 (2542) : ไม่ปรากฏเลขหน้า.
- _____. “แหล่งโบราณคดีที่ควนลูกปัด อ.คลองท่อม จ.กระบี่.” เมืองโบราณ 10,1 (มกราคม-
มีนาคม 2527) : 133-136.
- _____. “ลูกปัดโบราณ : แหล่งควนลูกปัด.” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคไทยภาคใต้ 14
(2542) : 6944-6961.
- ไมเคิล ไรท์. กรีก-โรมัน ในอุษาคเนย์. กรุงเทพฯ : มติชน, 2552.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. กรุงเทพฯ :
ราชบัณฑิตยสถาน, 2538.

เรไร นัยวัฒน์. “รายงานการขุดค้นเบื้องต้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พ.ศ. 2548.” สำนักศิลปากรที่
15 ภูเก็ต. (อัดสำเนา)

_____. “สมุดบันทึกประจำวันการขุดค้นแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง อำเภอสุขสำราญ จังหวัด
ระนอง.” วันที่ 19 มิถุนายน – 22 ธันวาคม 2549. (อัดสำเนา)

ผาสุข อินทราวุธ. สุวรรณภูมิ จากหลักฐานทางโบราณคดี. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2548.

_____. “ร่องรอยของโรมัน ในเอเชียอาคเนย์ เน้นประเทศไทย.” เมืองโบราณ 3,4 (กรกฎาคม-
ธันวาคม 2535) : 187-203.

ผุสดี รอดเจริญ. “การศึกษาแก้วสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายที่พบในภาคกลางและภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

วิมลภา กาศวิเศษ. “การศึกษาเครื่องประดับที่ได้จากการขุดค้นที่วัดโพธิ์ใน ตำบลบ้านเชียง อำเภอ
หนองหาน จังหวัดอุดรธานี ประจำปี พ.ศ.2546.” สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต
ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

ศรัณยา สุวรรณาลัย. “การศึกษารูปแบบลูกปัดแก้วจากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก ตำบลเกาะคอเขา
อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา.” สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาโบราณคดี
ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

สุรพล นาถพินธุ. “ลูกปัดของอินเดีย.” ศิลปวัฒนธรรม 16,11 (กันยายน 2538) : 188-193.

อนันต์ กลิ่นโพธิ์. “การศึกษาความหมายและรูปแบบของตราประทับสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ใน
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์, 2547.

อมรา ศรีสุชาติ. “เครื่องประดับสมัยโบราณภาคใต้” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 3 (2542) :
1139-1155.

_____. “โบราณคดีฝั่งทะเลอันดามัน : ข้อมูลเก่า-ใหม่.” ศิลปากร 31,1 (2530) : 26.

_____. “โบราณวัตถุสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์รัฐโบราณ : ใน
ภาคใต้.” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 9 (2542) : 4193-4204 .

_____. “ภาคใต้ เมืองท่ากับการค้าโพ้นทะเลสมัยโบราณ.” ในภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย.
กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2543.

การสัมภาษณ์

นายมนูญ จันทร์ผุด, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5. บ้านสุขสำราญ ตำบลกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัด
ระนอง. สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2550.

นางสุนทร ศรีหิรัญ. บ้านเลขที่ 21 ม.3 บ้านบางกล้วยนอก ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัด
ระนอง. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2550.

นายสมชาย สัมมา. บ้านเลขที่ 21 ม.3 บ้านบางกล้วยนอก ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัด
ระนอง. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2550.

นายอำนาจ เอื่องาน, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3. บ้านบางกล้วยนอก ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัด
ระนอง. สัมภาษณ์. 1 กันยายน 2550.

นางวันดี ศรีงามผ่อง. บ้านเลขที่ 21 ม.3 บ้านบางกล้วยนอก ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ
จังหวัดระนอง. สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2550.

ต่างประเทศ

Adhyatani and Arifin. Beads in Indonesia. Jakarta : Djambatan,1993.

Begley, V. The Ancient port of Arikamedu : New excavations and researches 1987-1992.
Volume 1-2. Bangkok : Amrin printing, 2007.

Dubin, Louis Sherr. The history of Beads from 30,000 B.C. to the Present. New York :
Thames and Hudson,1995.

Francis, Peter,Jr,. A Guide to the Beads From Arikamedu in the Pondicheerry Museum
Pondicherry : The Pondichery museum,1987.

_____. Asia's Maritime Bead trade 300 B.C. to the Present. Honolulu : University
of Hawai'i Press, 2002.

_____. Glass Bangles and Ring from Mantai. New Yourk : Center For Bead
Research's cente,1988.

Gros, David Frederick. Early ancient glass : core-formed. Rod-formed, and cast vessels
and objects from the late Bronze Age to the early Roman Empire,1600 B.C. to
A.D.50. New York : Hudson Hills Press, 1989.

Glove, I,C.,Brock,H and Henderson,J. Ornaments from the Past: Bead Studies After
Back. London : The Bead study Trust , 2003.

- Majupuria, Trilok Chandra. Sacred Animals of Nepal & India. Bangkok : Craftsmen Press, 1991.
- Malleret L., L' Archeologie du Delta du Mekong. V.3-4. Paris : Ecole Francaise D'Extreme-Orient, 1962.
- Portcous, John. Coins. London : Octopus Books, 1973.
- Rahman, S. A. "INAA of ancient glass beads from Sungai Mas archaeological site Bujang Valley Malaysia." Journal of Radioanalytical and Nuclear Chemistry 278, 2 (2008) : 271.
- Reinceke, Andreas. Laychour, vin and Sonetra, Seng. The First Golden Age of Combodia : Excavation at Prohear. Germany : Germany Foreing Office, 2009.
- Savita Sharma. Eary Indiand Symls : Numistatic Evidence. Delhi : Agan Kala Prakashan, 1990.
- Sleen, W.G.N. Vander. A Handbook of Bead. Pensynvania : George Shumway publisher, 1964.
- William, Lucy. A New Approach to the study to beadmaking workshop. London : Institute of Archaeology, 1984.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นางสาวนฤมล กางเกต
ที่อยู่ 348 หมู่ 1 บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอबरบือ จังหวัดมหาสารคาม
44130

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2548 สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ.2547 ศึกษาต่อระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี
สมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร